

İDARE DERGİSİ

DÂHİLİYE VEKÂLETİNCE İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

YIL: 31

TEMMUZ - AĞUSTOS 1960

SAYI: 265

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER :

Sahile

İnşaat İşlerinde Fen Adamlarının Salâhiyet
ve Mesuliyetleri

Sadık ARTUKMAÇ 1
Fethi AYTAC 14

Kanunların Sayıca Azaltılması

Amme Hukuku Tarihimizde Birinci
Meşrutiyet Devri ve İlk Kanunu Esasi'nin
İlânı

Muhtar ÇAĞLAYAN 22

Sayı Kanuna Göre Zilyetliğin Tarifi ve Bazı
Tipik İhtilâflar

Ahmet EREN 55

Şehrinin Temizlik Hizmetleri Üzerinde Bir
İnceleme

İrfan İPLİKÇİ 60

TERCÜMELER:

Birleşik Amerika Devletlerinde İdare
mi ve Demokrasi Prensipleri

İzzettin ERAYDIN
81

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı : 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllığı : 750 kuruş

—o—

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de:

Bulunan yerin Mal sandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

Dâhiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğü — Ankara

Adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukardaki adrese gönderilmelidir.

—o—

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye derç olunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **Dâhiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğüne** müracaat edilmelidir.

Sahibi: Dâhiliye Vekâleti
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mesul Müdürü: **Selim AYBAR**

TETKİKLER

İNŞAAT İŞLERİNDE FEN ADAMLARININ SELÂHİYET VE MESULİYETLERİ

Yazan

Sadık ARTUKMAÇ

İmar mevzuatına uygun surette mesailerini tanzim, etmek mecburiyetinde olan fen adamlarının yâni mühendis, mimar, fen memuru, teknisyen... Unvanıyla hizmet gören fen erbabının; çeşitli vazife, salâhiyet ve mesuliyetleri mevcuttur.

Biz, bir kaç makaleye inhisar edecek olan etüdümüzde; bu hususları incelemeğe, gerek iş sahibinin ve gerekse karşılıklı münasebetlerini belirtmeğe çalışacağız. Bu suretle, iş hayatında ve bilhassa inşaat işlerinde meydana gelmesi muhtemel ihtilâfları ve bu ihtilâfların hal suretini de açıklayacağız.

Ancak, burada, tereddütlere meydan vermesi muhtemel bir nokta üzerinde durmak yerinde olacaktır. O da, fen adamları veya meslek mensupları tabirlerinin mana ve medlulüdür.

Filhakika, 6785 sayılı İmar Kanunuyla İmar Nizamnamesinde ve 1 Mart. 1960 tarihli ve 10445 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan talimatnamede ⁽¹⁾, bir kelime ile mevzuatımızda ; «fen adamları» ve «meslek mensupları» diye iki ayrı tabirin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar haddi zatında ayrı ayrı manalar ifade eder kelimeler değil, yekdiğerinin müteradifi olan yâni aynı manayı ifade eden tabirlerdir. Bu sebeple, her ikisinin de aynı maksadı belirten kelimeler olarak kabul edilmesi lâzımdır.

Bu cihetleri böylece açıkladıktan sonra, fen adamlarının (meslek mensuplarının) mevzuatımız muvacehesindeki fennî, hukukî ve cezaî mesuliyetlerinin hudut ve şümülünü incelemeğe başlayabiliriz.

1 13/6/1957 tarihli ve 9632 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan «6785 sayılı kanunun 14 üncü maddesine göre fen adamlarının salâhiyetleri ve belediyelere karşı deruhte edebilecekleri fennî mesuliyet hudutları hakkında talimatname» yürürlükten kaldırılmış ve yerine aynı ismi taşıyan işbu yeni talimatname ikame edilmiştir

§ I. Fen adamı kimdir?

İmar mevzuatımıza göre, fen adamı; mühendislik veya mimarlık tahsili gören veya muhtelif kanunlarla kurulmuş aynı mahiyetteki okullardan daha aşağı bir tahsil derecesiyle mezun olan kimsedir.

Şu duruma göre, fen adamlarım, iki ana guruba ayırmak icap edecektir. Birinci guruba: yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis ve mimarlar ile şehir plâncıları; İkinci guruba: bunlardan gayri fen adamları girecektir.

A) Yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis, mimarlar ve şehir plâncıları:

a — Yüksek mühendis ve yüksek mimarların, mühendislik veya mimarlık tahsilini gösteren Türk yüksek mekteplerinden veya bunların muadili ecnebi mekteplerden mezun olmaları şarttır.

b — Mühendis ve mimarların ise; Türk Teknik Okulu mühendis kısmıyla programlarının buna muadil olduğu kabul edilen memleket dahilindeki diğer mühendis veya mimar mekteplerinden veyahut da bunların muadili ecnebi mühendis veya mimar mekteplerinden mezun olmaları şarttır ⁽²⁾.

Yukarıda belirttiğimiz vasıfları haiz olmayan kimseler; Türkiye’de, mühendis veya mimar unvanıyla sanat icra edemezler. Bu unvanı kullanarak rey veremezler ve imza koyamazlar. Aksi halde, 250 liradan 500 liraya kadar ağır para cezasıyla ve tekrürü hâlinde para cezasıyla beraber ayrıca bir aydan üç aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar. Bu gibi kimseleri işlerinde kullanan hakikî şahıslarla hükmi şahısların mümessilleri de, aynı suretle ceza görürler’ ⁽³⁾

c — Şehir plâncılarının, bölge ve şehir plânlaması mevzularında yüksek tahsil veren üniversite ve yüksek mekteplerde tahsillerini tamamlamaları ve İmar ve İskân Vekâletince şehir plâncısı olarak ehliyetlerinin tespit olunması şarttır ⁽⁴⁾.

2 28/6/1938 tarihli ve 3458 sayılı mühendislik ve mimarlık hakkındaki kanunun, 1, 3, 7 ve 8 inci maddelerine bakınız.

3 28/6/1938 tarihli ve 3458 sayılı kanunun 8 inci maddesiyle «50 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası» verileceği hükmü konulmuştur. Ancak, 5435 sayılı kanunun 2 nci maddesiyle para cezası beş misline yani 250 liradan 2500 liraya çıkarılmıştır.

4 Talimat namenin 2nci maddesine bakınız.

B) Diğer fen adamları:

Yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis ve mimarlardan ve şehir plâncılarından gayri fen adamları şunlardır:

1 — Memleketimizdeki tekniker okullarının harita bölümünden mezun olanlar;

2 — Mülga Harita Ahze ve Tersim Mektebinden veya Harita Umum Müdürlüğü Harita Mektebinden mezun olanlar;

3 — Memleketimizdeki tekniker okullarının harita bölümüne muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek memleket içi ve dışı harita okullarından mezun olanlar;

4 — Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Tapu ve Kadastro Okulundan mezun olanlar;

5 — Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğüne veya Harita Umum Müdürlüğüne veyahut da Toprak ve İskân işleri Umum Müdürlüğüne lise mezunlar için açılmış bir senelik harita veya kadastro meslekî tedrisatlı kurslardan mezun olanlar;

6 — Memleketimizdeki Tekniker okulları yapı bölümünden mezun olanlar;

7 — Mülga Nafia Fen Kondüktör mekteplerinden mezun olanlar;

8 — İstanbul Teknik Okulunun mülga fen memurluğu veya teknikerlik kısımlarının inşaat bölümlerinden mezun olanlar;

9 — Mülga Yapı Kalfa Okullarından ve mülga yapı kalfası sınıfından mezun olanlar;

10 — Mülga İstanbul Sanayi Mektebinin inşaat bölümünden mezun olanlar;

11 — Memleketimizdeki tekniker okullarının yapı bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek memleket içi ve dışı okullardan mezun olanlar;

12 — Memleketimizdeki Yapı Enstitülerinin duvarcılık, dülgerlik,, sıvıcılık ve taşcılık bölümlerinden mezun olanlar;

13 — Mülga inşaat usta okulundan mezun olanlar;

14 — Mülga Yapı Usta Okulundan mezun olanlar;

15 —Mülga 4585 sayılı kanuna göre Nafia Vekâletince açılmış olan mülga yapı kalfa kurslarından 1 inci ve 2nci dereceden ehliyetli yapı kalfası diploması almış olanlar;

16 — Memleketimizdeki yapı enstitülerinin duvarcılık, dülgerlik, sıvıcılık ve taşçılık bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit olunacak memleket içi ve dışı okullardan mezun olanlar;

17 — Memleketimizdeki tekniker okullarının kalorifer ve sıhî tesisat bölümünden mezun olanlar;

18 — İstanbul Teknik Okulunun mülga fen memurluğu makina bölümünden ve mülga teknikerlik makina bölümünden mezun olanlar;

19 — Memleketimizdeki Tekniker Okullarının kalorifer ve sıhî tesisat bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek okulların bu bölümlerinden mezun olanlar;

20 — Memleketimizdeki yapı enstitüleri kalorifer ve sıhî tesisatçılık bölümünden mezun olanlar;

21 — Orta Yapı Okulu sıhî tesisatçılık veya kalorifer bölümünden (diplomalarında gösterilen ihtisas bölümü salınasında) mezun olanlar;

22 — Memleketimizdeki Yapı Enstitüleri kalorifer ve sıhî tesisatçılık bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek okulların bu bölümlerinden mezun olanlar;

23 — Orta Yapı Okulu sıhî tesisatçılık veya kalorifer bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek okulların bu bölümlerinden mezun olanlar.

§ II. Fen adamlarının salâhiyetleri nelerdir?

Yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendisler ile şehir plancılarının ve bunlardan gayri fen adamlarının salâhiyetlerini, yapacakları işlerin mahiyetlerine göre, üç gurup hâlinde ayrı ayrı belirtmek yerinde olacaktır.

I — Yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendislerin salâhiyetleri:

Yüksek mimar, yüksek, mühendis, mimar ve mühendisler ihtisas ve işğal mevzularına göre aşağıda yazılı işleri yapmaya yetkilidirler1:

A) İmar plânlarını ve bunların tatbikat plânlarını hazırlamak ve bunların tatbikatındaki fennî mesuliyeti deruhte etmek;

B) Hâli hazır haritaları hazırlamak ve bunların tatbikatındaki fenni mesuliyeti deruhte etmek ⁽⁵⁾.

C) Mimari, statik ve tesisat plân, proje, resim ve hesapların hazırlamak ve bunların tatbikatındaki fennî mesuliyeti deruhte etmek ⁽⁶⁾.

II — Şehir plâncılarının salâhiyetleri:

Bölge ve şehir plânlaması mevzularında yüksek tahsil veren üniversite ve yüksek mekteplerde tahsillerini tamamlayarak şehir plâncısı, bölge plâncısı ve benzeri unvanları iktisap etmiş bulunanlardan İmar ve İskân Vekâletince şehir plâncısı olarak ehliyetleri tespit olunanlar; imar plânlarını ve yol istikamet plânlarını tanzime ve bunların tatbikatına salâhiyetlidirler ⁽⁷⁾.

III — Diğer fen adamlarının salâhiyetleri:

Yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendislerden ve şehir plâncılarından gayri fen adamları; branşlarına ve ehliyet derecelerine göre, muhtelif guruplara ayrılmışlardır,

A) Hali hazır harita işlerinde:

a — Yukarıda S I. B nin 1-3 numaralarında bahsettiğimiz fen adamları ⁽⁸⁾:

5 Harita ve imar plânı tanzimi işlerinde fen adamlarının salâhiyet ve mesuliyet hudutları, 6785 sayılı İmar Kanununun 28 inci maddesine göre İmar ve İskân Vekâletince hazırlanacak talimatnamede belirtilecektir. Filhakika, mezkûr maddede: '<hâli hariz haritalarının, imar ve istikamet plânlarının yaptırılması işleri; Eksiltme ve İhale Kanununa tâbi değildir. Bunların tanzim tarzları ve teknik şartları ve bu işleri yapacak mütehasıslarda aranacak ehliyet, Nafia Vekâletince (şimdi İmar ve İskân Vekâletince) tespit olunur.>' denilmektedir.

6 İmar Kanununun 14 üncü ve bahis konusu ettiğimiz talimatnamenin 1 inci maddesine bakınız.

7 Talimatnamenin 2nci maddesine bakınız.

8 Yâni: 1 — Memleketimizdeki tekniker okullarının harita bölümünden mezun olanlar; 2 — Mülga harita ahze ve tersim mektebinden veya Harita Umum Müdürlüğü Harita Mektebinden mezun olanlar; 3 — Memleketimizdeki tekniker okullarının harita bölümüne muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek memleket içi ve dışı harita okullarından mezun olanlar.

1 — Nirengisi mevcut sahalarda harita alımı, tahavvül atın ölçü ve tersimi, nirengi ve poligon noktalarının ihyası, imar parsellerinin aplikasyonu işleri ve tevhit ve ifraz işlerini yapmağa;

2 — Okulu bitmişlerinden itibaren iki sene geçmiş ve bu müddet zarfında harita işlerinde çalışmış olmak şartıyla nirengi istikşafı, baz ve semt ölçü ve hesaplarıyla nivelman muvazenesi ve nirengi hesaplarını yapmağa;

3 — Fennî mesuliyetleri bir harita yüksek mühendisi veya harita ve kadastro mühendisi tarafından deruhte edilmek şartıyla nirengi ve nivelman noktaları tesisi, ölçü ve harita alımı ve imar plânlarının, aplikasyonu işlerini yapmağa;

salahiyetlidirler ⁽⁹⁾.

b — Yukarıda § I. B nin 5-4 numaralarında bahsettiğimiz fen adamları ⁽¹⁰⁾:

1 — Şu işleri bazı şartlarla yapabileceklerdir:

aa. Poligon istikşafı, tesisi, ölçü ve hesabı

bb. Prizmatik ve takeometrik tafsilât alımı ve tersimi;

cc. Takeometrik tesviye münhanisi alımı ve tersimi;

dd. Teknik nivelman ölçü ve hesabı;

ee. Münferit nirengi noktalarının kestirme suretiyle (ölçü hesabı dâhil) tayini.

Şu kadar ki, bu işlerin her birinde en az altışar ay bilfiil çalışmış olmaları ve yaptıkları işleri (mahiyet ve miktar zikredilmek suretiyle) harita yapan veya yaptıran resmî daire ve makamlara tevsik ve İmar ve İskân Vekâletine tasdik ettirmeleri şarttır. Bunlar, ancak tasdik, ettirdikleri işleri yapabileceklerdir.

2 — Yukarıda 1 numaranın aa ve bb kısmında bahsettiğimiz poligon istikşafı, tesisi, ölçü ve hesabı, prizmatik ve takeometrik tafsilât alımı ve tersimi işlerinde salâhiyet iktisap edenler; nirengisi mevcut saha-

⁹ Talimatnamenin 4 üncü maddesine bakınız.

¹⁰ Yâni: 1 — Tapu ve Kadaastro Umum Müdürlüğü Tapu ve Kadaastro okulundan mezun olanlar; 2 — Tapu ve Kadaastro Umum Müdürlüğü veya Harita Umum Müdürlüğü veya Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü lise mezunları için açılmış bir senelik harita veya kadaastro meslekî tedrisatı kurslardan mezun olanlar.

larda tesviye münhanisiz (mesaha müsteviye) harita alımı, tahavvülatın alımı, tahavvülatın ölçü ve tersimi, poligon noktalarının ihyası, imar parsellerinin aplikasyonu ile tevhit ve ifraz işlerini yapmağa salâhiyetlidirler.

3 — Yukarıda 1 numarada zikrettiğimiz bütün iş bölümlerinde salâhiyet iktisap etmiş olanlar, nirengisi mevcut yerlerin hâli hazır harita alımı ve nirengi noktalarının ihyası işleri ile yukarıda 2 numarada belirttiğimiz diğer işleri yapabileceklerdir.

4 — Bu suretle, yâni 3 numaraya göre salâhiyet iktisap edenler; nirengi ve nivelman tesisi, ölçü ve harita alımı işlerini de yapabileceklerdir. Şu kadar ki, bunların, en az beş yıl zarfında nirengi şebekeleri tesis ve ölçü işlerini bilfiil yapmış olmaları ve yaptıkları işleri (mahiyet ve miktar zikredilmek suretiyle) harita yapan veya yaptıran resmî daire ve makamlara tevsik ve imar ve İskân Vekâletine tasdik ettirmeleri şarttır. Ayrıca nirengi istikşafı, baz ve semt ölçü ve hesaplarıyla nivelman muvazenesi ve nirengi hesapları fennî mesuliyetlerinin bir harita yüksek mühendisi veya harita ve kadastro mühendisi tarafından deruhte edilmesi de şarttır.

B) İnşaat işlerinde:

a — Yukarıda S I. B nin 6 -11 numaralarında bahsettiğimiz fen adamları ⁽¹¹⁾

:

1 — İlâve ve tadiller hâriç, her türlü yapıların tamirini yapabileceklerdir.

2 — Her türlü yapıların sürveyans işlerini yapabileceklerdir.

3 — Yağma binalardan bodrumları ile birlikte beş katı ve bütün katlarının inşaat sahaları toplamı 1.000 metre kareyi geçmeyen, 6 metreye kadar serbest açıklıkta (6 metre dâhil) en çok dört metre kat yüksekliğinde ve döşemeleri en çok metre kareye 500 kilogram hareketli yüke mütehammil olanların tatbikatını yapabileceklerdir.

¹¹ Yâni: 1 — Memleketimizdeki tekniker okulları yapı bölümünden mezun olanlar; 2 — Mülga Nafia Fen Kondüktör Mekteplerinden mezun olanlar; 3 — İstanbul Teknik Okulunun mülga fen memurluğu veya teknikerlik kısımlarının inşaat bölümlerinden mezun olanlar; 4 — Mülga yapı kalfa okullarından ve mülga yapı kalfası sınıfından mezun olanlar; 5 — Mülga İstanbul Sanayi mektebinin inşaat bölümünden mezun olanlar; 6 — Memleketimizdeki tekniker okullarının yapı bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek memleket içi ve dışı okullardan mezun olanlar.

Şu kadar ki bunların okulu bitmişlerinden itibaren en az iki yıl gelmiş olması ve bu müddet içinde inşaat işlerinde çalışmış bulunmaları şarttır. Ayrıca, işbu yığma binanın mimarî, statik, plân, proje, resim ve hesaplarının; ihtisas ve iştigal mevzularına göre yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendisler tarafından tanzim edilmiş olması, da şarttır.

4 — İmar durumlarına göre bodrumları ile birlikte üç katı ve bütün katların inşaat sahaları toplamı 300 metre kareyi geçmeyen, dört metreye kadar serbest açıklıkta (4 metre dâhil), en çok üç metre kat yüksekliğinde ve döşemeleri en çok metre kareye 250 kilogram hareketli yüke mütehammil olan kerpiç, ahşap, hımuş, yarım ve tam kargır mesken, dükkân, değirmen gibi basit yığma binaların plân, proje, resim ve hesaplarını yapmaya salahiyetlidirler.

Şu kadar ki, binanın bulunduğu belediye sınırı içinde ihtisas ve iştigal mevzularına göre inşaat işlerinde faaliyet icra eden serbest mimarın veya yüksek mühendisin veyahut mimarın veyahut da mühendisin bulunmaması ve bunların bulunmadığının belediyece tevsik edilmesi şarttır.

Her yıl Ocak ayının başından Şubat ayının sonuna kadar olan iki aylık devre zarfında belediyeye kaydını yaptırmış yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendisler nazarı itibar alınacaklardır. Yâni bunların mevcudiyeti kabul edilecektir.

Bu devre dışında beldeye gelen ve serbest olarak çalışmaya başlayan yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendisler; o sene için nazarı itibar alınmayacaklardır. Yâni bunlar o sene için yok farz edileceklerdir.

«Belediye sınırları içinde inşaat işlerinde' faaliyet icra eden >serbest yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendisin bulunmaması» hâlinin ortadan kalkmasından önce iş almış olanların mesuliyeti, bu işlerin hitamına kadar devam edecektir (12),

b — Yukarıda § I. B. nin 12 -16 numaralarında bahsettiğimiz fen adamları (13)

1 — İlâve ve tadiller, hâriç, her türlü yapıların tamirlerim yapabileceklerdir.

¹² Talimatnamenin 8 inci maddesine bakınız.

¹³ Yâni: 1 Memleketimizdeki yapı enstitülerinin duvarcılık, dülgerlik, sıvacılık ve taşçılık bölümlerinden mezun olanlar: 2 Mülga İnşaat Usta Okulundan

- 2 — Her türlü yapıların sürveyyans işlerini yapabileceklerdir.
- 3 — Bodrumları ile birlikte üç kat ve bütün katlarını inşaat sahaları toplamı üç yüz metre kareyi geçmeyen dört metreye kadar serbest açıklıkta (dört metre dâhil) en çok üç metre kat yüksekliğinde ve döşemeleri en çok metre kareye 250 kilogram hareketli yüke mütehammil olanların tatbikatını da yapabileceklerdir.

Şu kadar ki bunların okulu bitmişlerinden itibaren en az iki yıl geçmiş olması ve bu müddet içinde inşaat işlerinde çalışmış bulunmaları şarttır. Ayrıca; işbu yığma binanın mimarî, statik, plân, proje, resim ve hesaplarının ihtisas ve iştigal mevzularını göre yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendisler tarafından tanzim edilmiş olması da şarttır.

C) Tesisat işlerinde:

a — Yukarıda § I. B. nin17 -19 numaralarında bahsettiğimiz fen adamları (14) :

- 1 — İhtisas ve iştigal sahalarındaki kalorifer ve sıhhi tesisat tamirlerini yapabileceklerdir.
- 2 — Her türlü tesisatın sürveyyan işlerini yapabileceklerdir.
- 3 — Yapıların imar durumuna göre bütün katlarının inşaat sahaları toplamı 1.000 metre kareyi ve Hacmi 4.000 metre küpü geçmeyenlerin sıcak sulu kalorifer ve merkezî bir tesisata bağlı olmayan münferit banyo, helâ mutfak servislerinin tesisat tatbikatını yapabileceklerdir.

Şu kadar ki bunların okulu bitmişlerinden itibaren en az iki yıl geçmiş olması ve bu müddet zarfında tesisat işlerinde çalışmış bulunmaları şarttır. Ayrıca; teshin, klima, sıhhi tesisat, plân, proje resim ve mezun olanlar; 3 — Mülga Yapı Usta Okulundan mezun olanlar; 4 — Mülga 4585 sayılı kanuna göre Nafia Vekâletince açılmış olan mülga yapı kalfa kurslarından 1 inci ve 2nci dereceden ehliyetli yapı kalfası diploması almış olanlar; 5 — Memleketimizdeki yapı enstitülerinin duvarcılık, dülgerlik, sıvacılık ve taşçılık bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit olunacak memleket içi ve dışı okullardan mezun olanlar.

¹⁴ Yâni: 1 — Memleketimizdeki tekniker okullarının kalorifer ve sıhhi tesisat bölümünden mezun olanlar; 2 — İstanbul Teknik Okulunun mülga fen memurluğu makina bölümünden ve mülga teknikerlik makina bölümünden mezun olanlar; 3 — Memleketimizdeki tekniker okullarının kalorifer ve sıhhi tesisat bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek okulların bu bölümlerinden mezun olanlar.

hesaplarının ihtisas ve iştigal mevzularına göre yüksek mühendis ve mühendisler tarafından tanzim edilmiş olması da şarttır.

4 — İmar durumlarına göre bütün katların inşaat sahaları toplamı 500 metre kareyi ve hacmi 2.000 metre küpü geçmeyen binaların sıcak sulu kalorifer ve merkezi tesisata bağlı olmayan münferit banyo, helâ, mutfak servislerinin tesisat, plân, proje, resim ve hesaplarını yapmaya salahiyetlidirler.

Şu kadar ki, binanın bulunduğu belediye sınırı içinde; ihtisas ve iştigal mevzularına göre tesisat işlerinde çalışan serbest yüksek mühendisin veya mühendisin bulunmaması ve bunların bulunmadığının belediyece tevsiki şarttır.

Her yıl Ocak ayının başından Şubat ayının sonuna kadar olan iki aylık devre zarfında belediyeye kaydını yaptırmış yüksek mühendis veya mühendis nazarı itibar alınacaktır. Bu devre dışında beldeye gelerek tesisat işlerinde serbest olarak çalışmaya başlayan yüksek mühendis veya mühendisler, o sene için nazarı itibar alınmayacaklardır.

Belediye sınır içinde tesisat işlerinde faaliyet icra eden, serbest yüksek mühendis veya mühendisin bulunmaması hâlinin ortadan kalkmasından önce iş almış olanların mesuliyeti, bu işlerin hitamına kadar devam edecektir ⁽¹⁵⁾.

b — Yukarıda § I. nin 20- 23 numaralarında bahsettiğimiz fen adamları ⁽¹⁶⁾ :

1 — İhtisas ve iştigal sahalarındaki kalorifer ve sıhhi tesisat tamirlerini yapabileceklerdir.

2 — Her türlü tesisatın sürveyyans işlerini yapabileceklerdir.

5 — Bütün katlarının inşaat sahası toplamı 530 metre kareyi ve hacmi 2.C00 metre küpü geçmeyen binaların sıcak sulu kalorifer ve' merkezi bir tesisata bağlı olmayan münferit banyo, hela, mutfak servislerinin tesisat tatbikatını yapabileceklerdir.

¹⁵ Talimatnamenin 12nci maddesine bakınız.

¹⁶ Yâni: 1 Memleketimizdeki yapı enstitüleri kalorifer ve sıhhi tesisatçılık bölümünden mezun olanlar; 2 — Orta Yapı Okulu sıhhi tesisatçılık veya kalorifer bölümünden mezun olanlar; 3 — Memleketimizdeki yapı enstitüleri kalorifer ve sıhhi tesisatçılık bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek okulların bu bölümlerinden mezun olanlar; 4 — Orta Yapı Okulu sıhhi tesisatçılık veya kalorifer bölümlerine muadil tahsil verdikleri Maarif Vekâletince tespit edilecek okulların bu bölümlerinden mezun olanlar.

Şu kadar ki bunların okulu bitirişlerinden itibaren en az iki sene geçmiş olması ve bu müddet zarfında tesisat işlerinde çalışmış bulunmaları şarttır. Ayrıca; teshin, klima, sıhhi tesisat, proje, plân, hesap ve resimlerinin ihtisas ve iştigal mevzularına göre yüksek mühendis veya mühendisler tarafından tanzim edilmiş olması da şarttır.

D) Elektrik iç tesisatı işlerinde:

Elektrik iç tesisatı yapacak olanlar, 3611 sayılı kanuna göre Nafia Vekâleti tarafından hazırlanmış ve hâlen meriyette bulunan «Elektrik iç tesisatı işlerinde serbest olarak çalıştırılacaklara dair talimatname»⁽¹⁷⁾ hükümlerine tâbidirler.

E) Hava gazı tesisatı işlerinde:

Hava gazı tesisleri yapacak olanlar ise; Nafia Vekâletince hazırlanarak neşredilmiş olan «Hava gazı iç tesisatı talimatnamesi» hükümlerine tâbidirler⁽¹⁸⁾.

Ş HL Fen adamlarının fennî mesuliyetleri nelerdir?

Fen adamlarının mesuliyet hudutları ve bu mesuliyetin neveleri; çeşitli kânun, nizamname ve talimatnamelerle belirtilmiştir⁽¹⁹⁾.

A) Yüksek mimar, yüksek mühendis, mimar ve mühendislerin ve şehir plâncılarının fennî mesuliyetleri:

1 — İmar plânları ile bunların tatbikat plânlarını, hâli hazır haritaları tanzim eden ve mimarî statik ve tesisat tatbikatı deruhte eden bu gibi fen adamları; bu gibi fen adamları; bunların bilcümle fennî hatalarından mesuldürler.

2 — Belediyelere karşı ihtisas ve iştigal mevzularına göre imar plânı, hâli hazır harita, yapı ve tesisat tatbikatı deruhte eden bu gibi fen adamları; aldıkları işlerin Vekâletçe tasdikli imar plânlarına, belediyece tasdikli vaziyet plânına, tatbikat projesine, meri kanun, nizamname, talimatname ve şartnamelere, fen ve sanat kaidelerine uygun olarak yapılmasını sağlamakla mükellef ve bundan mesuldürler.

¹⁷ 29/12/1954 tarihi ve 8891 sayılı Resmî Gazeteye bakınız.

¹⁸ Bu talimatnamenin 3, 4, 6, 7 ve 12 nci maddelerine bakınız.

¹⁹ Bilhassa 6785 sayılı İmar Kanununun 8 inci, İmar Nizamnamesinin 15> İnci ve talimatnamenin 14 - 17 nci maddelerine bakınız.

3 — Bu gibi fen adamları, nezaretleri altındaki yukarıda § I. B nin 6 - 23 numaralarında yazılı fen adamlarınca deruhte edilmiş olan işlerin de aynı şekilde yapılmasını sağlamakla mükellef ve bundan mesuldürler.

B) Diğer fen adamlarının fenni mesuliyetleri:

Belediyelere karşı ihtisas ve iştiğal mevzularına göre bazı yapı tesisat, harita ve bina aplikasyon işleri tatbikatını deruhte eden mezkûr fen adamları ⁽²⁰⁾ sürveyyans işleri dâhil tatbikatın, Vekâletçe tasdikli imar plânına, belediyece tasdikli vaziyet plânına, tatbikat projelerine, meri kanun, nizamname, talimatname ve şartnamelere, fen ve sanat kaidelerine göre yaptırılmasını mesuliyetlerinin devam müddetince kontrolleri altında bulundurmakla mükellef ve bundan mesuldürler.

C) Sürveyanın fennî mesuliyeti:

Sürveyanın fennî mesuliyetini belirtebilmek için, evveleminde, sürveyyans işlerinin bilinmesine lüzum vardır.

a — Başlıca sürveyyans işleri şunlardır:

1 — Şantiyeye getirilen inşaat ve tesisat malzemesinin fennî icaplara ve varsa şartnamelerine göre muayene ve kabulleri;

2 — Her türlü beton, duvar, sıva, mozaik ve şair imalâta ait kum, çakıl mozaik granül metrelerinin ve çimento, kireç dozajlarının ve su nispetlerinin kontrolü ;

3 — Her türlü kalıp ve tesisat işçiliklerinin ve kalıp indirme işlerinin kontrolü;

4 — Her türlü betonların yapılması, yerine konması, sıkıştırılması, sulanması ve muhafazalarının kontrolü;

5 — Demirli betonlarda beton dökülmesi esnasında demirlerin sekil ve yerlerinin değişmesinin kontrolü;

6 — Duvar, sıva, mozaik ve şair inşaatın ve şantiye dâhilindeki imalât ve tesisatın temiz işçilikle ve düzgün bir şekilde yapılmasının kontrolü;

²⁰ Yani S I. B. nin 1 - 23 numaralarında yazılı fen adamları.

7 — İnşaat esnasında iş iskeleleri ve iş merdivenleri ve korkuluklarının ve inşaat ve tesisattan doğabilecek kazalara karşı şair lüzumlu emniyet tedbirlerinin kontrolü ⁽²¹⁾.

b — Sürveyyanın fennî mesuliyeti:

İnşaat sâhibi, bir sürveyyan tayin eder ve keyfiyeti yazı ile belediyeye bildirir. Sürveyyans işleri, inşaat sâhibi tarafından yazı ile belediyeye bildirilen bu sürveyyana aittir. Şu kadar ki, sürveyyansın da bu vazifeyi kabul ettiğini yazı ile belediyeye bildirmesi şarttır ⁽²²⁾. Sürveyyanın mesuliyeti, bu muamelenin tekemmülünden sonra başlar. Sürveyyan sâdece sürveyyans işlerinden sorumludur.

(Devam edecek)

²¹ Talimatnamenin 17nci maddesine bakınız

²² Talimatnamenin 15 inci maddesinin 2nci fıkrasında: «işbu sürveyyanstan mütevellit mesuliyetler, mal sâhibi tarafından adı belediyeye bildirilecek sürveyyana aittir. Şu kadar ki bu vazifeyi kabul ettiğini sürveyyanın da belediyeye bildirmesi şarttır.» denilmektedir. Durum belediyeye ne şekilde bildirilecektir? Bu müracaatın yazı ile yapılacağına dair fıkrada sarahat yoktur. Acaba, her iki bildiriş de şifahen vaki olabilecek midir? Fikrimizce olamayacaktır. Çünkü belediye dosyasında bu bildirişlere ait bir vesikanın bulunması lâzımdır. Bu vesika, şifahî müracaatın belediyece zabıtla tevsik edilmesiyle temin olunabilir. Fakat bu, tatbikatta terviç edilen bir usul değildir. Bunun için gerek mal sahibinin ve gerek sürveyyanın belediyeye dilekçe ile (yazı ile) müracaat etmesi en salim bir yoldur.

KANUNLARIN SAYICA AZALTIMASI

Yazan

Fethi AYTAÇ

İliç Kaymakamı

GİRİŞ,

Kanunların gittikçe artmakta olması,

Cumhuriyet idaresi ile yeni bir hukuk anlayışını benimsemiş bulunmamız ve yükselen kanun adedimiz,

Bu durumun doğurduğu neticeler hakkında zıt görüşler,

Geçmişte, Aynı konuyu tanzim için çıkarılan dağınık kanunları derleme gayreti,

Netice: Kanunlarımızın ahenkleştirilmesi ve sayıca azaltılması temennisi

Yürüyen hayatın icaplarına cevap vermek üzere kanun Vaazınca meydana getirilen her kanunla birlikte, kanunun gittikçe yükselen sayısı da mevzuatla aşına edenlerin gözüne çarpmakta; bu artışta —nadiren— Devletin tanzim edici elinin yeni bir sahaya uzanmasının hayırlı işaretini gören bir «Kanun severlik, duygusu», ile —ekseriya;— gerek kanuna muhatap olan, gerekse Kanunu tatbik edenler bakımından bir kanun her merciin ifadesi sayan bir «Kanun çokluğundan korkaklık haletiruhiyesinin tezahürüne şahit olunmakta; bunun neticesi olarak zaman zaman zaman zaman İlmî, meslekî dergilerin ve hatta günlük gazetelerin sütunlarında kanunların çokluğundan şikâyetle tasfiyeleri cihetine gidilmelerini veya reforma tâbi tutulmalarını konu edinen mütalâa ve taleplere rastlana gelmektedir.

Gerçekten «medeniyetin terakkisi ile müşterek halk ihtiyaçlarının, menfaatlerinin alabildiğine genişlemesi, İctimaî Hukukun Devletlerin ilk

plânlarında yer alması, Amme hizmetlerini, Devlet vazifelerini çoğaltmış ve bu suretle Kanunların adedi binlerle sayılacak bir yekûna varmıştır.»⁽¹⁾

Bir Hukuk devleti olmak vasfını taşıyan her Devlette müşahede edilen bu gelişmeden Yurdumuzda müstağni kalamazdı. Zira Cumhuriyetin kuruluşu ile beraber «Asırlardan beri tatbik edilegelmiş olan Fetva ve içtihatlarla ve bir dereceye kadar yenilik ifade etmekle beraber şer'i hukukun tesirinden sıyrılmamış Mecelle ile bu yeni Devletin terakkiye yönelmiş gayelerinin istihsal edilemeyeceği aşikâr bulunduğundan idare teşkilâtımızın ve Kanunlarımızın çağdaş devletlerin müspet örneklerine göre yeniden tanzim edilmesi arzuları uyanmış; Hukuk sistemimiz Hukuk Devleti icabına göre ayarlanma yoluna girmiş; İnkılâplarımızın teminatı bu sistemle takviye edilmişti.»⁽²⁾

Bir kanun devleti olmak gayreti yanında bilhassa devletçi bir iktisat ve siyaset Felsefesinin benimsenmiş olmasının tabii sonucu olarak çok çeşitli ve teferruatlı birçok mevzua kanun vaazınca el atılmış ve bu mevzu ve meseleleri karşılayacak hükümlerin şevki için adeta Hummalı bir faaliyet gösterilmiştir.

Bu suretledir ki bir (1) numaralı Ağnam Kanununun yürürlüğe konduğu 24/Nisan/920 den 1929 yılı sonuna kadar geçen 10 sene zarfında 1550 adet, 1930dan 1939 yılı sonuna kadar geçen 10 sene zarfında 2210adet, 1940 dan 1949yılı sonuna kadar geçen 10 sene zarfında 1740adet, 1950 den 1959 yılı sonuna kadar geçen 10 sene zarfında 1900Adet, yeni hükümler tesis eden, mevcudaek olan, yahuteski hükümleritadil veya ilga edici mahiyet taşıyan, az veya çok hacimli 7400 adedi aşan kanun meydana getirilmiştir.

Kanunlar böylece sayıca yükselmesi karşısında umumiyetle varılan hüküm şudur:

Bir kanun devleti olmak gayreti ile yanlış yollara başvurarak sayısız kanunlar çıkardık; Neticede B.M. Meclislerimiz adeta kanun yapan birer makine haline geldiler. Kanunlar böyle hadsiz hesapsız bir raddeye varınca ve sık sık ta değiştirilince pek tabii olarak birbirine zıt olan veyahut bağdaştırılması müşkül bulunan hükümlere rast gelinir oldu.

(1)

¹ Cudi Özal - idare hayatından: Kanun ve Nizamların çokluğu ve karışıklığı - Fransa ve Belçika da bu hale karşı bulunan çareler idare Dergisi Sayı 197 sone 1949 sahife 3.

² Habîb Edîp Törehan - Kanunlarımızda ve tatbikatında, reform. - Yeni İstanbul Gazetesi...

Kanun ve nizam hazırlayan ve koyanların Hukukî tekniğe karşı kifayetsizlikleri yüzünden bir hükümler karışıklığı vücut buldu. Bunlara vukuf peyda etmekte çok büyük müşkülâta uğranıldı. Hele mesailerini çok yüklü bulunan, Dosyaları okumak ve dâvaların hakikî mahiyetine nüfuz edebilmek için dahi vakit bulamadıkları sezilen Adalet mercilerimiz bu kanunları insicamlı bir şekilde takip ve tatbik imkânını kaybettikleri gibi aksine idari ve Adli Mahkemeler sayılan gitgide artan ihtilâflara, dâvalara bakmağa mecbur edilmiş oldular. Hukuki teknikten mahrum kanunların çokluğu, ahenksizliği ve birbirine zıt hükümleri ihtiva etmesi yüzünden idare edilenler yani halk zümresi mevzuata itila ve vukuf hususunda pek büyük sıkıntılara maruz kalıp kendi iş sahaları çerçevesinde ayrıca hukuk Büroları meydana getirmeğe ve kanunu bilmemeği mazeret telâkki etmeyen prensip icabı cezayı müeyyidelere duçar ve maruz kalmağa namzet olmakla mevzuatın bu hercü merciinden daima ürkeklik gösterip şikâyet edegeldikleri gibi bu hal bilhassa psikolojik bakımından ehemmiyeti ölçsüz derecede büyük olan «Kanuna güven duygusunu» ziyadesi ile zedeledi. Üstelik uzun yıllarını bu uğura hasretmiş olsalar bile kanun tatbikatçıları ve icra organları hâdiseler karşısında kusursuz şekilde tatbiki lâzım gelen veya icra edilen en uygun ve doğru metinleri arayıp bulmakta ve onların şümülünü tayin - tespit etmede müşkülât çekerek mustarip ve şikâyet eder hale geldiler. ⁽³⁾

Bu görüşte olanlara göre: Kanunların az fakat özlü olması makbul, uzun ömürlü ve müstakar olmaları şarttır. İstikrardan mahrum, yer yer yamanmış ve eklenmiş mevzuatı iyi. bir mevzuat sistemi saymak güçtür.

³ «... Bir kısım kanunlarımız malum olduğu üzere sık sık tadillere uğramakta, böylece bazen bir kanunun veya muayyen bir kanundaki bir tek maddenin meriyette olup olmadığı üzerinde tereddütler hasil olmakla, bu ise gerek hukuk tatbikatçılarını, gerek nezaretçilerin Adaletin tevzinde ve doktrin kurulmasında azımsanamayacak güçlüklerle uğratmaktadır.» Ord. Prof. Hıfzı Veldet Veli Dede Oğlu - T.C. Mer'i Kanunları - Önsöz'ünden 1953.

«... Türk mevzuatının bugünkü manzarası itiraf etmek lâzımdır ki, tabiri amiyanesiyle bir (Arapşacı) andırmaktadır. Bu hâle sebep Metinler sayısının artmış olmasından ziyade, esas Metinlere bilâhare getirilen tadil, zeyil, ek ve ilgalara muhtelif ve dağınık tasarruflarda yer verilmiş bulunmasıdır. İşte tanzim tekniğinde takip edilen bu sakim usul yüzünden hukuk müntesipler ve mütehasısları dahi, muayyen bir mevzu ve meselede belli bir tarihte mer'i ve cari olan hükümlerin neden ibaret bulunduğunu kolayca ve katiyetle kestirememektedirler...»

Doç. Dr. Lütfi Duran - Türk İdare Mevzuatı 1 - 1954 Açıklama bölümünün Kodifikasyon zarureti ve rötüş ihtiyacı bahsi Sahife XVIII.

...Sayın Ord. Prof. Sıddık Sami Onar. Bahis konusu Türk İdare mevzuatı isimli derlemeye yazdığı Önsöz de İdare mevzuatımızı bir «Labirent — Labirente benzemekte ve ortaya tam manası ile bir mevzuat anarşisi çıktığından şikâyet etmektedir. Önsöz - Sahife VII 10 X

çünkü bu takdirde tatbikatta müşkülât kendini gösterir, ne tatbik edenler nede edilenlerce tatmin edici bulunmaz; dolayısıyla güven duygusu ile tatbik kudreti azalır. Hem vatandaşa, hem otoritelerde tereddüt hasıl olur. Kanunlar ancak yaşar halde kaldıkça yani Cemiyetin icaplarına cevap verdikçe müstakardırlar ve ihtiyaçlar, zaruretler değıştikçe bunlara paralel olarak değışmeleri, tadil Islah veya ilga edilmeleri gerekir. Tedvin gerekçeleri kalktığı takdirde kanunların değışmesi ve açıkça hükümlerinin münfesihi olduğunun yeni hükümlerle belirtilmesi lâzım gelir. Tatbik kudretini, hayatiyetini kaybetmiş böyle ölü kanunların kadavrasının ayıklanması ve Düsturlardan bertaraf edilmesi icap eder. Aksi takdirde «Bunların fuzulen muhafazası cemiyette bir kanun enflasyonu yaratmak demek olur.»⁽⁴⁾

Binaenaleyh bu görüş açısından hareketle mevcut kanunlarımızı ele alıp bir yandan bunlar içinde sarahaten veya zimnen mülga olanların tamamen çıkarılması; Bütçe Kanunları, Milletler arası anlaşmaların tasdiki, tamamen hususi bir mevzua müteallik olanlar gibi umumiyet ve daimilikten mahrum olup fiilen miadını doldurmuş olanların keza bertaraf edilmesi; mevcut bir hükmün ek veya tadiline müteallik olan kanunların Temel metne ithal edilmesi suretiyle sayıca azaltılmaları; öte yandan hukuken mer'i fakat cari olmayanların yeni bir hükümle farazi varlıklarına son verilmesi şarttır Meri olan hükümler içinde de birbiri ile ahenksiz, bağlantısız bir tezat veya tenakuz içinde olanların zamanın icabına göre ayarlanarak bir sistem yaratılması suretiyle mevzuatımızda kat'î ve cezri bir reform yapılması problemi üzerine eğilmekte de mutlak bir zaruret vardır.

Bu zaruret yalnız memleketimizde değil, daha eski ve daha mükemil bir hukuk düzenine sahip olan memleketlerde de kendini şiddetle hissettirmiş, bu yolda çalışmalara girişilmiştir. «Kültürlerinin mümtaz durumuna, söz. Ve yazı ile ifade üslubundaki kıvraklığa, hukuk ilminin o diyarlarda mazhar olduğu rağbet ve gelişmeye ve otorite sahibi yüksek hukukçuların karışık hükümleri telifteki ince maharetlerine rağmen bu memleketlerde kanun yapma sahasında Islahat için teşkilâtlar meydana getirilirken bizim gibi eski bir sistemden yeni bir hukuk sistemine geçişin henüz başlangıcında olan, hukuk nizamını çok değışik memleketlerin mevzuatından aktarma suretiyle vücuda getirilmiş bulunan ve dilinde henüz istikrar sağlanmayan, dolayısıyla kanun ve nizam çokluğu ve karışıklığı ile karşılaşmamız tabii ve mukadder telâkki edilmek gereken

⁴ Kemal Aral Kanım ve Kanun yapma - İdare Dergisi Sayı 200, sene 1949.

Yurdumuzda da kanunları gerek sayıca, gerekse mahiyette ayarlayacak bir teşkilâtın vücuda getirilmesi de o nispette lüzumludur.»⁽⁵⁾

Bu görüşü yukarıda (Umumiyetle) diye ifade ettik. Çünkü aksi mütalaada olan, kanun numaralarının yükselmesinde memurlarımızı ve halkımızı şaşkıncı veya üzücü bir hal görmeyen görüşlere de rast gelinmektedir. Bu görüşte olanlara göre kanun vaazınca çıkarılan kanunların büyük ekseriyetini Bütçe ile ilgili, Milletler arası anlaşmaları tasdik eden veya özel bir mevzu ile alakalı hususî kanunlar teşkil etmekte, gerçekte daimî ve umumî tatbik kabiliyeti taşıyan kanun sayısı sınırlı kalmaktadır. Hâlbuki sonunculardan büyük bir kısmı da mevcut kanunların, ek, tadil veya ilgasına taalluk etmektedir ki bu suretle miadım dolduran kanunlar kendi kendilerini esasen tasfiye etmekte, zamanın tabii zaruretlerine uymadıklarından dolayı tatbikat sahasında yer bulamayanlar tarihe karışıp gitmektedir. O halde görünüşte kanunlar sayıca kabarmakta fakat tatbik kabiliyeti bulunan ve memurlarca veya halkça tetkik ve riayeti icap eden hükümler mahdut kalıp ilgileri yorucu mahiyet göstermemektedir.⁽⁶⁾

Lâkin kayda değer bir keyfiyettir ki bu mütalaada olanlar da neşredilecek kanunların iyi bir tetkik mahsulü olarak tabii zaruretleri gereği gibi ihata eylesini ve bu suretle de kanunlarımızın uzun ömürlü olmasını, az fakat özlü kanunlar çıkarılmasını temenni etmekte; ölmüş mevzuatı ayıklamanın ve tatbikat sahasındaki mevzuatın gerçek âdetini tespit edip memurlara ve vatandaşlara daha kolay görünüşler hazırlamanın lüzumunu kabul etmekte, hatta bunun nasıl olabileceğini de araştırmaktadırlar. Bu görüşte bir müellife göre kanunlarımızın tasfiyesi iki şekilde olabilir. :

1 — Devlet kadrosu içinde ve dışında çalışan hukukî salâhiyet ve nosyona sarp eşhastan müteşekkil bir heyet kurarak bu heyet marifete bu günkü mevzuatın kısaltılmasını ve tasfiyesini temin etmek sureti ile yaşayan mevzuat üzerinde varılan, toplu neticeyi. B. M.. Meclisine . arz eylemekle...

2 — Veyahut bir mebdeyi ele alarak ilk çıkacak kanuna (1) rakamını vermekle...

Görü ş sahibine göre teamülen bizdeki kanun tasfiyeleri ikinci şekilde olagelmiş ve meselâ: Hattı Hümayunundan sonra çıkan ve İmparatorluk devrine ait bulunan mevzuat Resmî mahiyette I. tertip Düs-

⁵ Cudi Özal - Adı geçen makale1 - İdare Dergisi 197 sahife 17.

⁶ İzzet Örs - Kanunların tasfiyesi meselesi - İdare Dergisi 205 S. 46.

turlarda toplanmış; Meşrutiyetin ilanından sonra da aynı mevzu ve mahiyette Takvim-i Vakayı ile birlikte 2. tertip Düsturlar çıkarılmıştır. Keza Cumhuriyetin ilânını müteakip B. M. Meclisince ilk defa kabul olunan Mülga Ağnam vergisi kanununa 1 numara verilmek sureti ile de 3. tertip Düsturlar ve Resmi gazete intişara başlamıştır.

İmparatorluğun devamı müddetince çıkarılan müdevvenat kendini tasfiye etmekle beraber kalanında Meşrutiyet devrinde neşrolunan mevzuat ile tasfiye edilmiş ve sarahaten tasfiyeye tabi tutulmayan hükümler tarihe mal olmuştur. Bu devirden kalanlar da Cumhuriyet devrinin meriyet mevkiine koyduğu kanunlar hükümleri ile yüzde yüze yakın ortadan kaldırılmıştır. (7)

Bu incelememizin mülhem olduğu tetkiklerden istihraç edildiğine göre 10 - 12 sene evvel mevzu Hükümetçe ele alınmış ve hatta bir kanun tasarısı vücuda getirilmiştir. Anlaşıldığına göre (Yürürlükte bulunan kanunların tek metin haline getirilmesine ve kanun tasarıları ile tekliflerinin ne suretle düzenleneceğine dair olan kanun tasarısı) başlığını taşıyan bu tasarıya göre:

İcra Vekilleri Heyeti, T. B. Meclisi tarafından kabul edilmiş kânunlarla Osmanlı İmparatorluğu devrine ait olup 7 sayılı ve 7/Haziran/1336 (1920) tarihli kanunun şümulü dışında kalan kanun ve nizamnamelerin yürürlükte bulunanlarından yekdiğerini tadil eden veya yekdiğerine ek olanları, yeni bir hüküm eklememek veya mevcut hükümleri kaldırılmamak üzere tek bir metin haline getirmeye ve bu tek metinleri birleştirilen kanunların yerine koymağa salahiyetli kılınmakta idi.

Bu suretle düzenlenecek tek metinler İcra Vekilleri Heyetince tayin edilecek tarihten başlayarak birleştirilen kanun ve nizamnamelerin hüküm ve kuvvetini haiz olmak üzere onların yerine girecekti.

Yürürlüğe konulduğu tarihten itibaren bir ay içinde bu tek metinler B. M. Meclisinin tasdikine sunulacaktı. Aşikâr ehemmiyeti itibarı ile Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile belli bir devreye münhasır muvakkat veya tek hâdiselere mahsus mahiyetteki Bütçe ve kesin hesap kanunları, yabancı devletlerle akdedilen her nevi anlaşma veya antlaşmaların tasdikine yahut devletler arası umumî anlaşma ve antlaşmalara iltihakın tasvibine müteallik kanunlarla af kanunları, bakayanın tetkik ve tasfiyesine dair olan kanunlar bu derlemeden hariç tutulacaktır.

Badema yapılacak kanunlar ile hazırlanacak tek metinler için bir takım usul ve kaideler kabul etmek sureti ile yapılacak kanunların yeken

⁷ İzzet Örs - Adı geçen makale - İdare Dergisi 205.

nesak bir şekilde sokulması sağlanacak, bu arada başka kanunlara yapılacak atıflarda tarih, numara, Unvan gösterilecek, kaldırılan hükümlerde de keza tarih, numara, Unvan gerekirse madde yazılacak;

Tekevün eden metin kanun, kanunların neşir ve ilânı hakkındaki formaliteye tabi olarak neşir ve ilân edilecek; ⁽⁸⁾

Bu suretle, kanunların hem sayıca azaltılması ve hem de mevcut hükümler arasında tezatların giderilerek ahenkleştirilmeleri sağlanacaktı.

Kanun çokluğundan ve karışıklığından müşteki olanlarca tasvip göstermesi tabii olan bu tasarının kanunun sayıca artmasında şaşırı ve üzücü bir hal görmeyenleri tezlerini müdafaa için ortaya attıkları esbabı mucibeyi kendisine mesnet ittihih edecek durumda olması kanunların sayıca çokluğunun neticeleri hakkındaki telâkkilerde işaret ettiğimiz gibi kayda değer. Şöyle ki kanun numaralarının yükselmesinden ürkmemek gerektiği tezini ileri sürenler muayyen bir toplantı devresinde B. M. M. tarafından kabul edilen kanunların çok büyük nispetinin yeni hükümler getirmeyip eski hükümlere ek veya tadil kılıcı yahut ilga edici hükümler getirdiklerini, Bütçe veya Milletler arası sözleşme ve antlaşmalarla ilgili olduklarını, bu itibarla da ilgililerce tetkik ve tatbik edilmesi gereken hükümlerin pek mahdut kaldığını iddia ederler.

Kanunun sayıca yükselmesinden ürkenler ise aynı gerekçeye dayanarak mevcut kanunların ancak az bir kısmı mer'î ve cari olduklarına göre esasen sarahaten ilga edilmiş veya «Bu kanuna aykırı hükümler mülğadır» gibi kanun tekniğine aykırı ifadelerle zimnen hükümsüz hale gelmiş tevillerin mevzuat bütününden ayıklanmasını; aynı mevzuları tanzim eden hükümlerin ek ve tadilleri ile birlikte ahenkli ve insicamlı bir bütün halinde derlenmesini; merî fakat cari olmayan kanunlar üzerine kanun vaazının eğilerek bunlardan zaruretlerin icaplarına karşılayacak durumda olmayanların tasfiyesini sağlamasını ve badema meydana getirilecek ek veya tadil edici tedvinlerde yeni bir teknikle esas metinle daha ahenkli bir irtibatın tesis edilmesini arzu ederler.

Adliye Vekâleti Merkez teşkilâtında vazifeli değerli bazı Hukukçularımızın 1953 yılında meydana getirdikleri ve orijinal klasörler içinde hayatîyetini devam ettirdikleri VI ciltlik T. C. Mer'î kanunları külliyyatının tatbikatçılar içinde gördüğü rağbet kanun tedvininde sadece şekli bir husus olan nesirdeki hâlihazır kusurlu usulün bile pratikte ne derece zorluk yaratmakta olduğunu, Düsturların tatbikatta beklenir. Değeri taşımadıkları gibi mevzu samimiyetle benimsenip ciddiyetle ele almak-

⁸ Tasarının tamamı için mehzaz: Kemâl Aral - Adı geçen makale - Sf. 27.

diğı takdirde mer'ı kanunlar külliyatı içinde yer alıp hayatiyet taşımayan birçok bakiyelerinde tasfiye edilebileceğini, tatbik edilmek durumunda olan kanunların da sayıca aşağı yukarı 2500 e iblâğ edilebileceğini ortaya koymuştur.

Bu itibarladır ki bir yandan Düsturların tertibinde teknik bir değişikliğe baş vurmak suretiyle onların istifade edilir bir hale getirilmesi; ancak zaruretlerin icabı olması gereken kanunların tedvininde daha büyük bir itina gösterilmesi; gittikçe dilimizde yerleşme temayülünü gösteren «Ekspres kanunlar» m, istila ve metin olarak, mevzuatımıza mal edilmesinden kaçınılması; öte yandan geçmişteki seyrine bakarak 10 yıl sonra sayısı on bini bulacağı anlaşılan kanunlarımızdan birbirleri ile ilgili olanlarının ahenkli bütünler haline irca edilmesi suretiyle sayıca azaltılmaları temenniye değer...

**AMME HUKUKU TARİHİMİZDE BİRİNCİ MEŞRUTİYET
DEVRİ VE İLK KANUNU ESASININ İLÂNI**

Yazan

Muhtar ÇAĞLAYAN

Ankara Hâkimi

**KANUNU ESASININ İLÂNINI HAZIRLAYAN VE ZARURİ KILAN
SEBEPLER:**

1)On sekizinci asrın sonlarına gelinceye kadar Avrupa'nın İngiltere ve Fransa gibi büyük devletleri, Osmanlı İmparatorluğuna karşı siyasî bakımdan yakın bir alâka gösterememişler, Karlofça muahedesinden beri Türkiye için büyük bir tehlike teşkil etmekte olan Çarlık Rusyası ile Osmanlı devletini karşı karşıya bırakmışlardı.

Osmanlı imparatorluğu, imzaladığı küçük kaynarca muahedesi ile Çarlık Rusya'sına memleket dâhilindeki Ortodoks dinine mensup ekalliyetlerin himayesi imtiyazını vererek, bu suretle' ve bilhassa Balkanlarda Rus entrika ve ihtiraslarına kapıyı açık bırakınca, orta şarkta siyasî ve İktisadî menfaatleri bulunan büyük devletler derhal harekete geçmişlerdi.

Böylece on dokuzuncu asırda Balkanlar ve hususiyle İstanbul ve boğazlar, büyük devletlerin siyasî rekabet, ihtiras ve menfaatlerinin çarpıştığı bir saha haline gelmiş bulunuyordu.

Esasen Rus çarı birinci Petro'nun siyasî programı, Karadeniz'den geçmek veya Balkanlardan aşmak suretiyle, boğazları ele geçirmek ve oradan da Akdeniz'e yapılp hakim olmaktan ibaretti..

Petro'dan sonra gelen Rus Çarları da bu plâni tahakkuk ettirmek için, küçük kaynarca muahedesinin verdiği imtiyazlara dayanarak, balkanlarda Osmanlı Devleti aleyhinde devamlı tahrikâtta bulunmak ve isyanlar çıkarmak yolunu takip etmişlerdi.

Fakat imparatorluğu parçalamak hususundaki bütün bu teşebbüslerinde Ruslar, büyük devletlerin şiddetli müdahalesi ile karşılaşmışlardı.

Mısır meselesinin birinci safhasında Osmanlı ordusunun Nizip'te mağlup olması üzerine Kütahya'ya kadar ilerleyen Mısır valisi Mehmet Ali Paşa kuvvetlerinin İstanbul'a girmesinden endişeye düşen Babıâli, Rus çarının yardım teklifini kabul ederek «Hünkâr iskelesi muahedesini imzalamıştı. Bundan telâşa düşen Avrupa devletleri işe müdahale ederek, Rusların bu muahede ile kurmağa muvaffak oldukları istilâ plânını bozmak çaresine tevessül eylemişlerdi,

İşte, Padişah Abdülmecit zamanında ecnebi devletlerin müdahalesinin önlenmesi maksadıyla ilk defa Mustafa Reşit Paşa'nın himmet ve gayretiyle, Gülhane hattı ve Tanzimat fermanı neşredilerek, memlekette can, mal, ırz ve namus emniyeti tesis olunduğuna dair onlara kat'î teminat verilmek istenmişti.

Rusların, İstanbul ve boğazlar üzerindeki siyasî emellerini tamamıyla açığa vurmuş olan hünkâr iskelesi muahedesinden son derece endişeye düşen İngiltere, boğazları beynelmîl bir teminat rejimine bağlamak üzere 1841 de Londra'da bir Konferans açmağa teşebbüs etmiş ve bunda muvaffak olmuştu.

Londra konferansında imzalanan muahede gereğince boğazlar, harp zamanında bütün devletlerin harp gemilerine kapatılıyor ve boğazların kapanması rejimi milletler arası bir teminata bağlanmış oluyordu.

1856 Kırım muharebesindeki mağlûbiyetinden sonra imzalanan «Paris muahedesi», Çarlık Rusya'sının boğazlar üzerindeki emel ve ihtiraslarını kökünden kazımak maksadıyla Karadeniz in bir tarafını kabul etmişti.

1861 senesinde Abdülâziz Padişah olduktan sonra, esasen Abdülmecit zamanında, hükümleri laiki veçhile tatbik edilememiş olan «Tanzimat fermanının» vaizleri çoktan unutulmuştu.

Bir taraftan Sultan Abdülâziz, keyfi ve müstebit idaresinde devam ederken, diğer taraftan da Rusya'nın gizli tahrik ve teşvikiyle Bosna - Hersek'te patlayan isyan hareketleri Sırbistan ve Bulgaristan'a da sirayet etmiş ve 1876 senesi temmuzunda bütün Balkanları sarmış bulunuyordu. Bu tarihe kadar rolünü perde arkasında oynayan Rusya, artık perdeyi yırtarak, isyanı bastırmak için harekete geçmiş olan Osmanlı devleti ordularına karşı, isyan eden milletlerin yardımına koşmuştu. Fakat Avrupa devletleri bu kere de işe müdahale etmiş ve İngiltere'nin teşebbüsüyle İstanbul'da bir konferans toplanmıştı. Rusya, Almanya, Avusturya, İtalya, İngiltere, Fransa ve Osmanlı Devletlerinin iştirak ettikleri bu konferansta; bir taraftan Türk - Rus ihtilâfına bir hal çaresi

bulunacak, diğerk taraftan da hususiyle Balkanlar idaresinde Osmanlı devletinden esaslı ıslahat yapması ve bu hususta konferansa iştirak eden devletlere kat'ı teminat vermesi istenecekti.

BEŞİNCİ MURADIN TAHTA ÇIKIŞI:

2) Sultan Abdülâziz, aşırı sefahati, keyfi ve müstebit idaresi yüzünden memleketi her cepheden inkıraza sürüklemişti. Hudutsuz israfı, devlet hazinesini iflâs ettirmiş ve padişahın şahsî masraflarına sarf edilmek üzere yapılan istikrazlarla düyünü umumiye, on sene zarfında 375 milyondan dört milyar franga yükselmiş bulunuyordu.

Bu itibarla, takip olunacak hareket hattında bazı ayrılıklar bulunmakla beraber, heyeti vükela dâhilinde, Abdülâziz'in hal'i hususunda tam bir fikir birliğı mevcuttu. Sadrazam mütercim Rüřtü, şurayı devlet reisi Mithat, Serasker Hüseyin Avni, Bahriye nazırı kayserdi Ahmet, harbiye mektebi nâzırı Süleyman Pařalarla řeyhüliślâm Hayrullah efendi arasında cereyan eden müzakerelerde esas meseleyi Abdülâziz'in tahttan indirilmesi teşkil etmiş ve fakat ondan sonraki idare tarzı kat'i bir karara bağlanmamış bulunuyordu.

şurayı devlet reisi Mithat Paşanın, Abdülâziz'in tahtan indirilmesindeki hakiki maksadı, memlekette bir kanunu esasî ilân ederek, müstebit ve keyfî idareye son vermek ve meşrutî idare rejimini tesis eylemekten ibaretti.

Yeni heyeti vükela, gereken bütün tedbirleri aldıktan sonra nihayet, 30/Mayıs/1876 tarihinde Sultan Abdülâziz'i saltanattan ıskat ederek, yerine beşinci Murat Padişah ilânına muvaffak olmuştu. Fakat Abdülâziz'i hal' eden heyeti vükela da kanunu esasî ilânı ve meşrutî bir idare tesisine taraftar olmayanlar ekseriyeti teşkil etmekte idi. Bunlar, müstebit sultanı hallederek onun yerine Babiâli'nin nüfuzuna tabi olacak yeni bir Padişah geçirmekle, bütün meselenin hallolacağına inanıyorlardı. Mithat ve Süleyman Paşalar istisna edilirse, başta Mehmet Rüştü ve Hüseyin Avni Paşalar olmak üzere heyeti vükela da bulunanlar, esiri oldukları istibdat ve tahakküm zihniyetinin bir icabı olarak, meşrutiyetten ve meclisi mebusundan korkuyorlar, Mithat Paşa ile Süleyman Paşanın fikirlerini açıkça reddetmemekle beraber, onlara iştirak etmekten de çekiniyorlardı.

Mithat Paşa ile birlikte meşrutî idareye taraftar olan Süleyman Paşa bu müzakere sırasında; (hem, bendenizce Padişah olacak zata meşrutiyet usulünü kabul ve imza ettirdikten sonra biat olunmalıdır) dermiş,

buna karşı serasker Hüseyin Avni Paşa da; (pek o kadar ileri gidilmezse de, halimize münasip bir konstitasyon «constitution» lâzım olduğunu ben de itiraf ederim) cevabım vermişti.

Abdülâziz'in hal'inde bilhassa mühim bir rol oynayan Hüseyin Avni Paşa, hakikatte meşrutî idareye tamamen muhalif olmakla beraber, sırf hal' teşebbüsünü müspet şekilde neticelenmesini temin maksadıyla, Mithat Paşanın, meşrutî idarenin tesisi hususundaki samimi fikirlerine muvakkat bir zaman için taraftar gözüktüğü gibi, sadrazam Mehmet Rüştü Paşa da her türlü samimiyetten uzak olarak Mithat paşanın,, düşüncelerini tasvip eder bir ta vur ve hareket takınmış bulunuyordu.

Hâlbuki Mithat Paşa gibi düşünen aydın zümre, makamı saltanattaki bu tebeddülü bir inkılâp hareketi suretinde telâkki etmekte ve kanunu esasî ilânî ile halk tarafından seçilen bir meclisin toplanmasını, devlet idaresindeki bozukluğun düzelmesinin ilk ve esasî şartı olarak kabul eylemekte idiler. Filhakika, bu fikirde olan o zamanki gazetelerde, «Şûrayı ümmet», «şûrayı umumi» ve «millet meclisi» gibi unvanlar altında bir meclisin toplanması ve kanunu esasî ilânî lüzum ve zaruretine dair makaleler neşredilmekte idi. Fakat gazetelerin bu yoldaki neşriyatı devam edememiş ve hükümetin emriyle matbuat idaresi, gazete sahiplerine resmen ihtar ve tehditte bulunarak neşriyatı durdurmuştu. Hatta bir aralık neşrettiği bir fıkra ile bu mevzuu tekrar ele alan vakit gazetesi de tatil olunmuştu.

Sultan Abdülâziz devrinde memleketin fena idaresi ve devletin içine düştüğü malî buhranlar «genç Türkler» denilen bir münevver sınıfın doğmasına ve bir inkılâp hareketi hazırlıklarına yol açmıştı. Şinasi Efendi, Namık Kemal bey ve Ziya Paşa gibi hürriyet ve inkılâp taraftarı aydınlar, veliaht Murad efendi ile tanışmışlar ve ona yenilik hakkındaki kendi fikirlerini aşılamışlardı.

Gayet açık fikirli olan ve Avrupa ahvalinden tamamen haberdar bulunan veliaht, tahta çıktığı zaman tatbik sahasına koyacağı ıslahat plânını hazırlamıştı. Bu plâna göre Murad efendinin ilk icraatı, memleket maarifini ıslah eylemek olacaktı. Veliaht bu hususta; (aynı sıralarda Müslümanları, Hristiyanları, Yahudileri, eğer varsa putperestleri bir araya getiren mektepler kurmak istiyorum. Bu çocuklar daha küçük yaşlardan itibaren birbirlerine düşman gözüyle değil, fakat kardeş gözüyle bakmağa alışacaklardır) demişti.

3) Abdülâziz'in gittikçe fenaya doğru giden idaresi, makamı saltanatta bir değişiklik yapılmasını zarurî kılınca, münevverler bilhassa Veliht Murad efendiye büyük bir ümitle bağlanmış bulunuyorlardı.

Hatta padişahın hal'ini kararlaştıranlar, gizlice veliaht Murad efendi ile de temasa geçmişler ve sultan Aziz'in nasıl indirileceğini ve kendisinin ne şekilde tahta geçeceğini Ziya paşa ve doktor Napolyon'un tavassutu ile kararlaştırmışlardı.

Mektebi Harbiye Nâzırı Süleyman Paşa bu müzakereler sırasında Mithat paşaya; (bana kalırsa, efendi hazretleri, şimdiden meşrutî idareyi taahhüt buyurmalıdır) teklifinde bulunmuş, Mithat paşa da; (evet, muradımız bir despotu kaldırıp, yerine diğer despot getirmek değildir. Elbette böyle olacaktır. Cülûsları ânında bir hattı hümayun neşrederler, o arzu hâsil olur) demişti.

Nihayet, hal' erkânının tertiplediği plân muvaffakiyetle neticelenmiş ve sultan Abdülâziz, 29 - 30. Mayıs 1876 Salı sabahı tahtan İndirilerek, kendisinden meşrutî bir idarenin ilânı beklenen veliaht Murad efendi makamı saltanata getirilmişti.

Tahta çıkan Beşinci Murad, ilk icraatı cümlesinden olarak sadrazam Mehmet Rüştü paşa ile onun riyasetindeki heyeti vükelâyı mevkiinde ipka, etmiş ve Sadrazam'a hitaben ıstar eylediği 9. CemaZi yülevvel 1293 tarihli hattı hümayunda; (... cümlelerin malûmu olduğu veçhile

bir zamandan beri devletin umuru dahiliye ve hariciyesince bulunduğu ahvali müşküle efkârı amme hakkında bazı mertebe emniyetsizlikle malen ve mülkten bir takım masrafları ve türlü türlü rahatsızlıkları mucip olmuş olduğundan, evvelce evvel bu halin ıslahıyla ve memleketin ve umumî tebaa devletin asayiş ve emniyetini ve maddî ve manevî saadet 're selâmetini mucip bir tarik ittihazı vecibeden olup bu da usulü idare devletin bir esası metin ve sahih üzerine tesisine mevkuf ve bizim hamîşe efkâr ve niyazımız dahi bu noktaya münhasır ve matuftur. Binaenaleyh, ahkâmı şeriyenin icrasıyla beraber devletin idare umumiyesi nefeslerinde ve kabiliyeti ahaliye tevfiakan kavanini kaviye ile takyit olunarak", umum tebaa şahanemizin bilâistisna naili hürriyeti amme olmakla beraber, her türlü terakkiyatını ve bilcümle efradı tebaanın muhabbet ve muhafaza vatan ve devlet millet hususunda ittihadı efkâr ve niyazını müştekim bir kaide sabite ve salimini nasıl olması ve ne esas üzerine bina edilmesi iktiza ederse beyne vükela müzâkeresiyle kararının istilzam kılınması ve bu niyeti esasıyeye göre şûrayı devlet ve ahkamı adliye ve maarifi umumiye ve umuru maliye nezaret ve idarelerinin vesait memuriyetlerin yeniden tanzimi lâzım ve mühim olmakla bunların dairesi sırasıyla Tanzimat'ına bakılması...) suretinde, yapılması icap eden muhtelif hususlara temas eylemişti.

30/Mayıs/1876 tarihinde Murad efendinin tahta çıkışını müteakip, Mithat paşa Dolmabahçe sarayında hazırladığı, meşrutiyet idaresinin ilânı ve heyeti vükelânın mesuliyetini ihtiva eden hattı hümayun müsveddesini yakın arkadaşlarına ve bu arada Süleyman paşaya da göndermişti. Fakat meşrutî idarenin ilâm maksadıyla hareket etmiş olan hal' erkânı arasında fikir ve görüş ayrılıkları hemen o gün belirmeğe başlamış, Mehmet Rüştü paşa ile Hüseyin Avni paşanın Mithat paşaya muhalif olan fikirleri ağır basarak, cülûs hattı hümayununda yeni bir kanunu esasiden ve mevрут idareden bahseden cümleler metinden çıkarılmıştı.

Süleyman paşa hatıratında bu hususta; (Ne çare ki, sadrı vakit olan Mehmet Rüştü paşa akşam olduktan sonra nice senelerden beri mefufu olduğu istibdat zevkine halel getirmemek azmiyle müsveddenin tahrif ve tebdiline kalkıştı ve istibdat yaradılışında ondan pek geri kalmayan Hüseyin Avni Paşa dahi ikiyüzlü dil kullanıp, bir taraftan bu fikrin taraftarlarına ve hususiyle bana, «bu herif sözünde ısrar ediyor, ağyar nazarında aramızda ayrılık görünmesin diye susuyorum, hele biraz sabredin» zemininde lisan kullanıyor, diğer taraftan, sadrazamın müstebit fikrini terviç eyliyordu. Mithat paşa ise, bu iki müstebit müttefike karşı ; «ne yapayım, üçümüz birbirimizin kavline uymağa söz vermiştik» sözlerinden başka bir şey diyemiyordu) demektedir.

Mithat paşa da hatıratında şunları yazmaktadır: (umum halk, esülüs münasebetiyle sâdır olacak hattı hümayuna muntazır olduklarından, bermin valimuharrer sarayda kalan vükelatı devlet, iki gece bunun müzakeresiyle meşgul oldukları halde, Hüseyin Avni paşa, yapılacak kanunun bazı esaslı maddelerine muarız bulduklarından ıstar olunan cülûs hattında bizzarure buna dair bir şey yazılmak mümkün olmadı).

Böylece Murad efendinin tahta çıkışını müteakip, yukarıya metnini aldığımız sadrazam Mehmet Rüştü paşaya hitaben işar eylediği hattı hümayunda, sadece memlekette yapılması gereken cezri ıslahat hakkında umumi bazı kelimeler kullanmakla iktifa ederek, meşrutiyet, kanunu esasi ve meclisi mebusundan bahseylememiş olması, bilhassa kanunu esasiye taraftar olanlar üzerinde hiç de iyi bir tesir husule getirmemişti.

Heyeti vükelâ dâhilinde fikir ayrılıkları bulunduğu bu günlerde tahta çıkışının beşinci cumartesi günü padişah beşinci Murat, Dolmabahçe sarayında bütün vükelâyı kendi riyasetinde toplayarak, kanunu esasi mevzuundaki fikirlerini onlara izah etmiş ve Mithat paşa da bilhassa «kanunu esasi ilânı zaruretinden bahsetmiş ise de, bu teklife, mütereddi

dit ve kararsız sadrazam Mehmet Rüştü paşa ile serasker Hüseyin Avni paşa şiddetle muhalefet ettikleri gibi, meşrutiyet rejiminin icaplarına uygun olarak Mithat paşa tarafından hazırlanan ilk kanunu esasi lâyihası da meclisi vükelâca tasvip olunmamıştı.

Sadrazamla seraskerin, Mithat paşanın kanunu esasi ilânı ve memlekette meşrutî bir idarenin tesisi hususundaki samimi fikir ve düşüncelerine muhalefet etmeleri, heyeti vükelâ dâhilinde meydana gelen görüş ayrılığının gittikçe şiddetlenmesini ve bunun neticesi olarak ta Mithat paşa ile Mehmet Rüştü ve Hüseyin Avni paşaların arasının açılmasını intaç eylemişti.

Fakat Girit isyanından meydana gelen meseleleri görüşmek üzere Mithat paşanın evinde meclisi vükelâ içtima halinde iken, Hüseyin Avni paşanın müzakere salonunda Çerkeş Haşan isimindeki bir şahıs tarafından öldürülmesi, Mithat paşanın nüfuz ve otoritesinin artmasına ve onun kanunu esasi lehindeki fikirlerinin tahakkukuna yardım etmişti.

8./Haziran/1876 perşembe günü Babı fetvada, meşrutiyet idaresinin kabul veya reddini müzakere edip karara bağlamak üzere bir «meclisi mahsus» toplanmıştı. Bu meclise, heyeti vükelâ ile birlikte Darişûra reisi Redif paşa, mektebi harbiye nazın Süleyman paşa, Fetva emini Kara Halil ©fendi, Sürurdan Seyfettin efendi ile amedi ve mektubi beyler iştirak etmişlerdi.

Meclis-i mahsusta Mithat paşa «Süleyman paşa, Fransa kanunu esasi lâyihasını tercüme etmiş, onu okusun» diyerek, «Divân-ı memleket» namıyla bir mebussan meclisi kurulması hakkındaki samimi fikir ve düşüncelerini izah etmişti.

Bunun üzerine Fetva emini Kara Halil Efendi ; (öyle meclise lüzum yoktur. Şeri hükümlerle amil olmak hakkımızda hayırlıdır) diye müdahalede bulunmuş ve sadrazam Rüştü paşa da; (meşrutî idareye ehli vatanda âdemi kabiliyet ve hürriyeti ahalide endamı mazarrat mevcuttur) diyerek fetva emininin fikrini teyit eyledikten sonra; (biz, ahaliye bazı müsavat gösterelim ki, anlar da devletten hukukumuzu istihsal ettik zannetsinler, lâkin nefsül emirde bir şey vermiş olmayalım) tarzındaki hakiki fikrini açıklamıştı.

Sadrazamı müteakip söz alan Süleyman paşa da; Abdülâziz'i, istibdadı muhafaza. için tahtan indirmediklerini, herkesin milletin istikbali için bu fedakârlığı göze aldığı, bu işi yapanların, sultan Aziz'e şah

si bir garazleri bulunmadığı gibi, sultan Murada da bir nispetleri olmadığı beyan etmişti.

Bu suretle mecliste münakaşalar bir hayli kızışmış, Namık paşa da, yalnız Müslüman azadan teşekkül edecek bir parlamento kurulması tezini öne sürünce, bu kere sadrazam hiddetlenmiş ve Namık Paşa'ya : (sen artık Rouge «müfrit» olmuşsun) diyerek onu itham etmişti.

Meclis-i mahsusta bulunanlardan bir kısmı meşrutî idare kurulması fikrini öne sürerken, bir kısım azalar da bu düşünceye şiddetle muhalefet etmişler ve diğer pazıları da hiç konuşmaksızın aracılık yapmak yolunu tercih etmişlerdi.

Fetva emini Halil Efendi müzakere sırasında; (efendim, siz ümerayı devletsiniz, maşallah cümleniz ukalâdan ve umur didesiniz.

Anadolu'nun, Rumeli'nin bir takım cahillerini toplayıp ta onlardan istifrası rey ve tedbir mi edeceksiniz, her şeyi âdilâne rüyet ediniz, Şayet bir meselede intibah vaki olursa, fetvayı şerife müracaat ediniz) tarzında konuşmuş ise de, Satvet, Cevdet ve Süleyman paşalar tarafından lâyük olduğu cevabı almıştı.

Nihayet meclisi mahsusun o günkü içtimasında Mithat paşa ve arkadaşlarının fikirleri galip gelmiş ve «mezkûr kanunun esaslı maddeleri ekseriyetle kabul olunduktan sonra, müfredatı tetkik edilerek memleketin hal ve icabına tevfikân tashih olunmak üzere» Mithat paşanın riyasetinde bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştı. (1)

ABDÜLHAMİDİN TAHTA ÇIKIŞI:

4) Mithat paşa, meşrutiyet taraftarı olmayan kabine arkadaşlarının muhalefetinden kurtulmağa ve memleket dâhilinde daha fazla nüfuz ve otorite ve tesisine muvaffak olduktan sonra, bu kere de yaradılış icabı son derece asabî mizaçlı olan ve Abdülaziz'in sert idaresi zamanında duçar olduğu alkol iptilâsı yüzünden sinirleri tamamıyla bozulmuş bulunan padişah beşinci Muradın, tahta çıkarıldığı gece geçirdiği heyecanın da esasen bozuk olan bu sinirleri büsbütün yıpratması ve tahta çıkışından beş gün sonra amcası Abdülaziz'in intiharı hâdisesinden ziyadesiyle teessür duyması dolayısıyla tutulduğu akıl hastalığının, umuru devletle iştigaline tamamen mâni olacak bir dereceye yükselmiş bulunması gibi mühim bir mesele ile karşılaşmıştı.

¹ Halûk Y. Şehsuvaroğlu: Türkiye'de ilk anayasa müzakereleri 80 yıl evvel bu gün yapılmıştı. Cumhuriyet Gazetesi 1956.

Bu vaziyet karşısında, belki iyileşir ümidiyle padişahın makamı saltanatta bırakılması, devlet idaresini daha güç bir duruma düşüreceğinden başka, Mithat paşanın kanunu esasî ilânı hakkındaki teşebbüslerinin tahakkukunu da geciktirmiş olacaktır. Bu sebebe binaen, akıl hastası olan beşinci Murad'ı tahttan indirerek, onun yerine veliaht Abdülhamid efendiyi tahta geçirmek meselesini görüşmek için toplanan heyeti vükelâ, kendisinin ikamet ettiği Musluoğlu köşküne giderek, ne gibi şartlarla tahta cülusa muvafakat edeceğini sorup öğrenmek üzere, gizli bir mülâkat talep etmiş ve Mithat paşayı bu işe memur eylemişti. Veliâht Abdülhamid efendinin köşküne giden Mithat paşa, padişahın sıhhi vaziyeti dolayısıyla hükümet işlerini görmekten muvakkaten uzaklaşması icap ettiğini söylemiş ve kendisinin «niyabeti hükümet» i kabul edip etmeyeceğini sormuştu. Veliâht, verdiği cevapta, bu tarzda makamı saltanata gelmeyi kabul edemeyeceğini, ancak padişah beşinci Murad'ın, aklî durumu icabı «icrayı saltanata muktedir bulunmadığının tabip raporu ile tespitinden sonra padişah olarak tahta geçebileceğini ve teklifi bu şekilde kabul edeceğini bildirmişti.

Abdülhamid efendinin bu cevabı üzerine heyeti vükelâ, Viyana'dan bir doktor celp ederek ondan bu mahiyette bir rapor almak yoluna tevessül etmişti. Fakat padişah Murad efendiyi muayene eden asabiye mütehasısı doktor; hasta, üç ay tedavi altına alındığı takdirde hastalığım iyileşmesinin imkân dâhilinde bulunduğunu beyan ederek, istenen raporu vermekten içtinap etmişti. Hâlbuki padişahın akıl hastalığının, iyileşecek yerde bilâkis gün geçtikçe şiddetlenmesi üzerine, bu hususta acele bir karar alınması lüzumuna kani olan sadrazam Mehmet Rüştü paşa, heyeti vükelâyı derhal içtimaa dâvet etmiş ve toplanan meclisi vükelâ, padişah beşinci Murad'ın derhal hal'ine ve veliaht Abdülhamid efendinin, kanunu esasî ilânı ve devlet idaresinde ıslahat taraftarı olup olmadığı sorup anlaması için, Mithat paşanın veliaht nezdine gönderilmesine ve şayet Abdülhamid efendi Mithat paşanın öne sürdüğü şartları kabul etmezse, bu takdirde makamı saltanata Mehmet Reşat efendinin getirilmesine karar vermişti.

Veliâht ile yaptığı mülâkatta Mithat paşa, Abdülhamid efendiye, her şeyden evvel bir kanunu esasî ilânı lüzumundan bahsetmiş, devlet ve hükümet işlerine müteallik hususta mesul müşavirlerin rey' ve mütalâalarına müracaat olunmasını ve nihayet sarayla Babıâli arasında zuhur eden ihtilâf ve mücadelelerin önlenmesi ve o zamana kadar devlet idaresi üzerinde oldukça müessir bir rol oynayan saray entrikalarına mâni olunması için, mabeyin baş kitabetine Sadullah ve mabeyin kâtipliklerine de Ziya ve Namik Kemal beylerin tayinlerini teklif eylemişti.

Hakikî fikir ve düşüncelerini gizlemekte son derece büyük bir ustalık ve maharet gösteren Abdülhamid Efendi, Mithat paşa ile yaptığı bu mülakat sırasında, kendisini tamamen meşrutiyet ve hürriyete taraftar göstermiş ve hatta milletin hâkimiyetini ziyadesiyle genişletecek bir kanunun esasi ilân edeceğini beyanla, Mithat paşanın öne sürdüğü şartları itiraz etmeden kabul eylediğini bildirmişti.

Veliahtın kanunu esasi hakkındaki düşüncelerini ve vaatlerini mülakatı müteakip Mithat paşadan dinleyen heyeti vükelâ, Abdülhamid efendiyi makamı saltanata getirmeğe karar vermiş ve İstanbul'un tanınmış doktorlarından altısı dâvet olunarak kendilerinden vaki talep üzerine bu doktorlar, yaptıkları muayene neticesinde beşinci Murad'ın akıl hastalığının kısa bir zamanda iyileşmesinin imkânsız bulunduğuna dair rapor tanzim etmişlerdi.

Bu raporu alan sadrazam, meclisi vükelâyı derhal toplantıya dâvet etmiş ve içtima, memleketin ileri gelen ulema ve ümerası da iştirak eylemişti. Topkapı sarayında toplanan bu «meclisi mahsusı umumi», sadrazam Mehmet Rüştü paşanın, toplantının maksadını izah eden nutku ile yapılmış ve sadrazam, sultan beşinci Murat'ın akıl hastalığından bahsi ile, bu hususta şeran ne gibi bir muamele yapılmak gerekiyorsa, hükümetçe ona tevessül olunacağını bildirmişti. Bunu müteakip fetva emini, padişahın bu vaziyette derhal tahtan indirilmesi icap ettiğini bildiren fetvayı okumuş ve ondan sonra da, daha evvel Topkapı sarayına gelerek arz odasının yanındaki salonda neticeye intizar eyleyen Abdülhamid efendi, meclisin toplandığı odaya götürülüp, orada şeyhülislâm tarafından okunan biat nameyi ayakta dinledikten sonra tahta oturmuş ve hazır bulunanlar da, kanunu esasiyi ilân ve meşrutî idareyi tesis edeceğini itirazsız vaat eden Abdülhamid II. ye arzı biat etmişlerdi.

5) Abdülhamid H, makamı saltanata geçtikten sonra, cülûsu münasebetiyle sadrazam Mehmet Rüştü paşaya hitaben 22/Şevval/1293 tarihli bir hattı hümayun ıstar eylemişti.

Mezkûr hattı hümayun esas itibariyle şûrayı devlet reisi Mithat paşa tarafından kaleme alınmış ve içine, ilâm tasavvur olunan yeni meşrutî rejim hakkında «idare cedide» «meşrutiyet», «ıslahat» gibi yenilik ifade eden tabirler konulmuştu. Fakat bunlar, padişah tarafından hoş karşılanmamış ve hattı hümayun müsveddesinden mühim ve esaslı cümlelerle birlikte bu tabirler de çıkarılarak yerine, müphem ve umumi manalar ifade eyleyen kelimeler ikamesi ciheti tercih olunmuştu.

Yine padişah, Mithat paşanın hazırladığı hattı hümayun müsveddesinden: (... Devleti Osmaniye Avrupa ahengine dâhil bulunduğundan,

tarihi terakkide komşular ile hemru olabilmek için onlar gibi aynı usullere tevki hareket eylemesi lâzım olup, usulü meşrutiyet ise terakkiyatın milletin esbabı asliyesinden biri olmakla, kavanini şeriye ve adatı kaviniyemiz dairesinde işbu usulü hükümetin kabulünü ilân eylerim.) cümlesini de metinden çıkardığı gibi, müsvededeki «sadrızam» kelimesi yerine kullanılan «başvekil» tabirini de çıkararak, onun yerine «sadaret: uzman ve riyaseti meclisi vükelâ» tabirini ikame etmiş ve meclisi umumînin teşkili keyfiyetini de, meclisi vükelâda ariz ve amik tetkik olunması lüzumuna talik eylemişti.

Mithat paşanın, hattı hümayun müsvedesinde «sadrızam» yerine «başvekil» tabirini kullanmaktan maksadı, sadrazamları, mukaddema olduğu vecih üzere, yalnız padişaha karşı mesul olmaktan çıkarıp, bu suretle sarayın nüfuz ve otoritesi altında bulunmaktan kurtararak, diğer meşrutî devletlerde olduğu gibi mütecanis ve müteselsilce mesul nazırlardan mürekkep bir «heyeti vükelâ» tesis ve bunun nüfuzunu tezyit eylemekten ibaretti. Mithat Paşa'nın hakiki maksadını anlayan Abdülhamid II de, buna mâni olmak için, hattı hümayun müsvedesindeki «başvekil» tabirini metinden çıkarmıştı.

Yine Mithat paşa, Abdülhamid'in tahta geçmeden önce vadettiği kanunu esası ilânını, onun keyif ve arzusuna bırakmayıp, bu hususta derhal faaliyete geçerek icap eden şeylerin yapılmasını temin maksadıyla hattı hümayun müsvedesine, halkın ihtiyacına uygun meşrutiyet kanunlarını meydana getirmek üzere «meclisi vükelâ» ile birlikte «ulemayı ilmi hukuk» un ve «malûmatları bu emri hayrını mükemmeliyetine bahis olabilecek bilcümle zevatın», bu hususta fikir ve mütalaalarını bildirmek üzere «akdi meclis» ederek, hazırlayacakları lâyihanın «meclisi vükelâca görüldükten sonra, padişahın nazarı tasvibine arzı lüzumunu da derç eylemiş ve fakat padişah, bu cümleyi de metinden çıkarmıştı.⁽²⁾

KANUNU ESASÎ LÂYİHASININ HAZIRLANMASI:

6) Memleket dâhilinde bilhassa münevverler arasında, Avrupa devletlerinde olduğu gibi bizde de devlet idaresinin muayyen hukukî kaide ve prensiplere bağlanması hususunda kuvvetli fikir cereyanları mevcut olduğu gibi, yabancı devletlerde ıslahat bahsinde Osmanlı İmparatorluğunun idaresine devamlı müdahalelerde bulunuyorlardı. Esasen Abdü-

² Amme hukuku tarihimizde birinci meşrutiyet devri ve karakteristik vasıfları. İst. baro. Mec. 1941. sayı. 1. sahife. 32 - 57 Recai Galip Okan'dan.

lasiz devrinde Rusya, evvelâ Bosna - Herseklileri, sonra da Bulgarları devlete karşı ayaklandırmış ve sonraları Sırp ve Karadağ beylikleri de bu isyana iştirak etmişlerdi. Osmanlı İmparatorluğu bu isyanları bastırmağa muvaffak olunca, bu kere de Rusya'nın, devletin iç işlerine daimî müdahale ve talepleri ile karşılaşmıştı.

Yabancı devletlere, Tanzimat'tan beri yapılacağı vaat edilen ıslahatı tahakkuk ettirerek onları bu hususta ikna edebilmek için, her şeyden önce vatandaşlara esasî hak ve hürriyetler tanıyacak ve hükümdarın hudutsuz kudret ve salâhiyetlerini esaslı kaide ve prensiplere bağlayacak olan bir kanunu esasının ilânı suretiyle meşrutî rejim ve tesisinin, bozulmuş olan devlet idaresinin düzeltilmesi hususunda en müessir bir tedbir olacağı kanaati, başta Mithat paşa olmak üzere devletin ileri gelen münevver şahsiyetlerinin kafasında yerleşmişti.

Böylece, bir taraftan dahilde vuku bulan hâdiselerin lüzumlu kıldığı zaruretler, diğer taraftan da yabancı devletlerin devamlı müdahaleleri suretinde tecelli ve tezahür eden haricî müşküller, memlekette her ne pahasına olursa olsun bir kanunu esasının mutlak surette ilânını bir zaruret haline getirmiş bulunuyordu. Vaziyetin nezaketini ve meselenin arz ettiği ehemmiyeti, göz önünde bulunduran padişah Abdülhamid II de, Mithat paşanın bu husustaki samimi gayret ve teşebbüsleri karşısında, onun arzu ve taleplerine muhalif bir cephe almaktansa, daha elâstikî bir hareket hattı takip eylemenin, kendi mevkiinin her türlü tehlikeden masun kalmasını temin edeceği ümidiyle menfaatlerine uygun görmüş ve zahiren kanunu esasının ilânına taraftar görünmüştü.

İşte bu düşüncelerin şevkiyle, kanunu esasî lâyihasını hazırlamak üzere, on altısı mülkiye memurlarından, onu Ulemadan ve ikisi ferik rütbesinde iki askerî şahıs ki ceman yirmi sekiz kişiden ibaret hususî komisyon teşkiline müsaade edilmiş ve bu komisyon, Mithat paşanın,

Fransa ve Belçika teşkilâtı esasîye kanunlarından mülhem olarak hazırladık «kanunu esasî projesini tetkike başlamıştı.

Aynı zamanda, haricî vaziyetin arz ettiği tehlikeli haller yüzünden devletin karşılaştığı güçlüklerin önleneyeceği ümidiyle Mithat paşa, kanunu esasî ilânından evvel mebussan meclisinin toplanmasını temin eylemek maksadıyla, kendi reisliği altında teşekkül eden komisyonu mahsus mebussan sureti intihap ve içtima ya dair muvakkat bir talimatname» hazırlatarak, meclisi vükelâyâ tasdik ettirmekle beraber, bu hususta padişahın da iradesini istihsale muvaffak olmuş ve bunu 28/Ekim/1876 tarihinde ilân ve vilâyetlere tebliğ ettirmişti.

«Kanunu esası komisyonunun çalışmaları neticesinde hazırladığı 140 maddeden ibaret kanunu esası lâiyhası, Mithat paşanın evinde toplanan heyeti vükelâ tarafından tetkik olunmuş ve bu tetkikat, esas itibariyle kanunu esası ilânına taraftar olmayan sadrazam Mehmet Rüştü paşa ile şûrayı devlet reisi Mithat paşanın çok sert münakaşasına sahne olmuştu.

Kanunu esası lâiyhası, padişahın kudret ve salâhiyetlerini ziyadesiyle tehdit ve tenkis etmekle beraber, «sadrızamlık» yerine bir «başvekâlet» makamı ihdas ederek, vekillerin tayini salâhiyetini başvekile bahşeylemekte idi Sadrazam Mehmet Rüştü paşa, padişahın kudret ve salâhiyetlerinin bu derece tahdidine şiddetle muhalefet etmiş ve onun devamlı ısrarı karşısında 119 maddeye indirilen kanunu esası lâiyhasında. Sadrazamlık makamı ipka edildiği gibi, diğer vekilleri tayin ve azil salâhiyetini padişaha, tanınması esası kabul edilmişti.

Meclisi vükelâca yapılan tadilâttan sonra kabul edilen kanunu esası lâiyhası, padişah ikinci Abdülhamid'e arz olunmuş ve onun tarafından da «kendi hukuku hükümran isini tarsi ve tesvit gayesiyle» hukuk ve salâhiyetlerini tahdit ve tenkis eyleyen bazı maddeler değiştirildiği gibi, bu tarzda bir hükmün «hürriyeti amme» «hükümeti meşruta» esaslarını ihtiva eden bir kanuna konmasının son derece mahzurlu olacağı müdafaa eden Mithat paşanın şiddetli muhalefetine rağmen, gerek padişahın ve gerek damat Mahmut Celâlettin paşanın ısrarı karşısında, icap eden eşhasın memalik Osmaniye'den tart ve ihracı salâhiyetini padişaha bahşeyleyen hüküm, lâiyhanın 113 üncü maddesine son fıkra halinde ilâve olunmuştu. Sonradan, Mithat paşa da bu hükme dayanılarak bir tertip neticesi padişah tarafından memleket haricine sürülmüştü.

7) Kanunu esası lâiyhasının müzakeresi sona erdiği sıralarda .sadrızam Mehmet Rüştü paşanın hem padişah ile hem de kanunu esası meselesinden dolayı Mithat paşa ile arasında ihtilâf çıkmış ve sadrazam, ihtiyarlığı ve hastalığı dolayısıyla memleketin dâhili ve haricî işleriyle uğraşamayacağını öne sürerek istifa eylemek zorunda kalmıştı.

Bu istifadan son derece memnun olan padişah, Abdülâziz'in nailinde gösterdiği gayret ve bilhassa kanunu esasının tanzimi hususunla derin ve ileri fikirleriyle halk tarafından çok sevilen Mithat paşayı sadaret makamına getirmeyi maslahata daha uygun bulmuştu.

Abdülhamid'in bu husustaki 3. Zilhicce. 1293 tarihli hattı hümayununda; (Veziri meali semirin Mithat paşa:

Rüştü paşanın iletii cümudiyesinden ve sinni mertebe şeyhuhate vasıl olduğundan bahsi ile hizmeti sadarettten istifa eylesine ve ehemmiyeti muhtacı tarif olmayan mesaili hazıra devletin yoluyla görülmesi ve devleti aliyemizin hukuk ve menafi meşrutasının enzarı umumiyete ispatıyla mesaili mevcudiyete bir hüsnî netice verilmesi ve umuri mahiyece devam eden müşkülâtın tadiline çalışılması hususlarında olan amalimiz, bir yedi iktidara tevdiî idareye lüzum gösterip, sizin sıfatı matluba ve müstakimeyi cami' olmanıza binaen mesnedi sadaret uhde mahiyetinize tevcih kılınmayla ibrazı asarı reviyeye ikdam eylemeniz matlubumuzdur. Hak Teâlâ mazharı Tevfik buyura. 1293) denilmektedir. (3)

Mehmet Rüştü paşanın istifasından sonra makamı sadarete gelen Mithat paşa, onun bertaraf edilmesiyle, kanunu esasının ilânı hususundaki fikir ve düşüncelerini daha serbest olarak tahakkuk ettirebilmek imkânını kazanmış bulunuyordu.

Hazırlanan kanunu esasi lâyihasının bir an önce ilânını temin için büyük gayretler sarf eden Mithat paşa, bilhassa padişahın arzu ve ısrarı üzerine lâyihasın 113 üncü maddesine ilâve olunan hükmün metinden çıkarılmasına çok çalışmış ise de, buna, muvaffak olamamıştı.

Kanunu esasi lâyihasının meclisi vükelâda müzakeresine başlanıldığı sırada mabeyin ricalinin padişahın, emniyet etmediği kimseleri nefye muktedir olmasına dair kanuna bir hüküm dercini ileri sürmeleri üzerine başkâtip Said beyin, bu hususta yazdığı fıkranın lâyihaya ilâvesi hakkındaki irade saniyeyi damat Mahmut paşa vükelâyâ tebliğ etmişti. Akıbeti düşünenler, bu maddenin mazarratından bahs ettikleri gibi, bu husus Mithat paşa şiddetle muhalefette ısrar eylemişti.

Fakat padişahın kudreti hükümran işinin ancak bu madde ile muhafaza olunabileceğine zahir olan damat Mahmut paşa, «şu hükmün kanuna ilâvesi katiyen müstelzimi padişahidir» diyerek, fıkrayı 113 üncü maddeye yazdırmıştı.

Kanunu esasi lâyihası Namık Kemal Bey ve diğer bazı zatlar gibi Mahmut Bey'e tetkik ve tashih ettirilmiştir.

Mülkün bir cihetinde ihtilâl zuhur edeceğini müeyyide asar ve emaret görüldüğü halde, hükümetin idare örfiye ilân edebileceğine dairolan 113 üncü maddeye Mahmut bey : (madde hükümeti seniyenin emniyetini selp ve şüphesini celp edenleri ve neşri eracı muzırır

³ Osmanlı devrinde son sadrazamlar. 1956. cüz. 3. sahife 341. Mahmut Kemal İnal.

ile esham nası ifsada çalışanları memalik mahrusadarı ihraç ve tespit etmek münhasıran zatı hazreti padişahının yedi iktidarındadır) fıkrasını ilâve etmişti.

Bu fıkranın altına başkâtip Said beye kurşun kalemle ;(Hükümetin emniyetini ihlâl edenleri, idare zabitanın tahkikatı mevsub ısı üzerine memalik mahrusadan ihraç ve tebid etmek, münhasıran zata hazreti padişahının yedi iktidarındadır) cümlesi yazdırılmış ve fikra nihayet şu şekli almıştır:)hükümetin emniyetini ihlâl ettikleri idarede zabitanın tahkikatı mevsubası üzerine sabit olanları memaliki mahreci şahaneden ihraç ve tebid etmek münhasıran zatı hazreti padişahının yedi iktidarındadır).

Namık Kemal Bey kanunu esasi lâyihası hakkındaki mütalaa namesine bu hususta; (... celbi şüphe ve selbi emniyet ve neşri efkârı nuzarra edenlerin sualsiz cevapsız memaliki Osmanıye'den tardı hakkında ilâvesi istenilen bende gelince; böyle bir makale evvelâ kanunu esasiyi tamamıyla lâğveder. Saniyen Avrupa'ya karşı Tanzimat'ı bile kaldırmış olduğumuzu ispat ederek gaile hazıra esnasında neuzibillah mahfimize hizmet eyler. Salisen şu mahzurları olmasa bile memurlara. Her şüphe ettikleri âdem hakkında, zatı hazreti padişahiyyi vasıta ceza etmek gibi bir sevyeye salâhiyeti verilmiş olur. Rabian, haddi zatında devletten ve emniyetten işe yaramaz. Çünkü o kabilden olan âdemleri mülkten çıkarmak, efallerine mücazâtı kanuniye den beri bırakmaktır.

Her mülkte ne kadar ihtilâl zuhur etmiş ise hariçte bulunan ahalisinin tahrikâtıyla başlamıştır) demektedir. (4).

Mithat paşanın damadı Refik bey, serveti fûnunda neşredilen mektubunda; paşanın bir gece sabaha yakın kanunu esasi müzakeresi için toplanan meclisten avdetinde pek kederli görüldüğünü ve o sırada konakta bulunan Ziya ve' Kemal 'beylere verdiği izahatta, * «müzakerelerin âdeta mücadele şeklini aldığını ve el fazı galize ile yekdiğerini tahkire kadar sözün uzadığını» beyan ettiğini nakil eyledikten sonra; (Ziya ve Kemal beylerin, «biz böyle pejmürde kanun istemeyiz. Ya kanım tanzim edildiği gibi kabul edilmeli veyahut ilânından sarfinazar olunmalı. Kabul edilmemiş olan bentlerin noksanı, hele 113 üncü maddenin ilâve edilmesi kanunu hükümden ıskat eder» mealinde irat ettikleri itirazata cevaben Mithat paşa: (siz çocukluk ediyorsunuz. Mecliste bana refik olacak iki üç kişi bulamıyorum. Hürriyetine itimat ettiklerim hep bana muarız kesiliyorlar.

4 Mahmut Kemal inal Osmanlı devrinde son sadrazamlar. cim III. sahile. 347

İşte Rüştü paşa bile Cevdet paşanın fikrine ilticaya başladı. Çektiğimi bir ben bilirim. Kanun, her ne suretle tahsilata uğrasa bunu nevakısıyla beraber kabul etmek lâzımdır. Anda görülecek nevakıs ve zevaidi meclisi mebussan mahva ispata muktedirdir. Benim maksat vereyim, her ne olursa olsun bu kanunu esasen kabul ettirmekten ibarettir ve böyle olmalıdır. Çocukluk lâzım değil. Danlub da memleketi bilâhare bundan da mahrum etmek hiç musib değildir) dediğini biddefat bizzat işitmiş idim. Kanunu esasi işte böyle şiddetle müzakeratın muhataralarından kurtulabilmiş bir eserdir) demektedir. (5).

113 üncü maddeye itiraz eden yalnız Ziya ve Kemal Beyler değildi. İstanbul konferansında İngiliz murahhası olan Lort Salisburi, Babı âliye gelip, mezkûr maddeden bahsi ile Mithat paşayı tevbih ederek; (bu madde mevcut iken yaptığınız kanunun hükmü olamaz) demişti.

Nihayet, 23/Aralık/1876 (7. zilhicce/1293) cumartesi günü Osmanlı devletinin murahhaslarının da iştirakiyle Rusya, Almanya, Avusturya, İtalya, İngiltere ve Fransa devletleri murahhaslarından teşekkül eden «İstanbul Tersane konferansının ilk içtomainin nihayet bulunduğu sırada. İstanbul'un muhtelif yerlerinden atılan 101 pare' topla ilk kanunu esasi ilân olunmuştu.

Filhakika, aynı günde Mahmut Celâlettin paşa tarafından Babıalı avlusunda okunan hattı hümayunla; memlekette hürriyet, müsavat ve adalet prensiplerini ilân eyleyen devlet iktidarını kanunî prensip ve kaidelere bağlayan ve meşrutî idareyi tesis eden kanunu esasi ilân edilmiş oluyordu.

Padişah ikinci Abdülhamid'in kanunu esasiyi ilân eden hattı hümayununda aynen : (Veziri meali semirin Mithat paşa; devletimizin bir zamandan beri kuvvetine arız olan tedenni yat gavaili hariciyeden ziyade dahilen idare umurda tariki müstakimden inhıraf olunmasından ve tebaanın hükümeti matbaalarından emniyetlerine kifayet edecek esbabın maili inhitat olmasından neşet etmekle seri şerife muvafık olarak umumun emniyet can ve mal ve ırz ve namusunu mülkin olmak üzere Tanzimat hattını ilân etmiş idi. Bu güne kadar emniyette yaşadığımız ve ol emniyete istinaden berveçhi serbesti teati edilen efkâr ve arman semeresi olmak üzere bu gün işbu kanunu esasiyi vaz' ve ilâna muvaffakiyemiz, tanzimatı mezkûrenin asarı hayriyesi cümlesinden olmakla, merhum müşarünileyhin namını ve muvaffakiyetlerini işbu yevmi mes-

⁵ Osmanlı devrinde son sadrazamlar. cüz m. sahife. 345.

utta da bilhassa irat ve kendilerini muhyi devlet namıyla yâd ederim Tanzimat'ın evaniden tesisi zamanımızın istidat ve icraatına muvafık ol saydı şimdi neşrettiğimiz kanunu esasi ahkâmını merhum müşarünileyl o zaman tesis ve icra etmiş olacağına şüphe kılınmaz. Lâkin, cenabı hak milletimizin tamamı saadet halini zemin olan böyle bir netice! mesuleyi ahdi saltanatımıza talik etmiş olduğundan, buna delâletinden dolayı cenabı hakka azim hamt ve şükürler ederim.

Bu maksada vusul için hükümetçe bir kaide salime ve muntazam ittihazı iktiza edip, bu dahi kuvve hükümetin meşru ve makbul olan mu harazasıyla gayri meşru harekât yani ferdi vahidin veya efradı kalilenir tahakkümü müstebidanesin den neşet edecek suiistimalin men ve mahvına ve heyetimizi terkip eden akvamı muhtelifenin bir heyeti içtimaiye medeniyete lâyük olan hak ve menfaat ki, cümlesinin nimeti hürriyet ve adalet ve müsavattan bilaistisna müstefit olmalıdır.

Kanunun esasinin mevaddi mündericesi hilâfeti kübrayı İslamiye ve saltanatı seniye-yi Osmaniye nin hukukuna, Osmanlıların hürriyet ve müsavatına, vükelâ ve memurinin mesuliyet ve salâhiyetine, meclisi umuminin hak ve kuvvetine, muhakemat istiklâli kamilesine, muvazene mâliyenin sıhhatine ve idare-i vilâyatça hukuku merkezîyeti muhafaza ile beraber tevsii mezuniyet usulünün ittihazına müteallik olup bunlar ise ahası amalimiz olan saadet ve terakkiyatı amme fikri hayriyesine müsait ve muvafık bulunmakla, aynılıkka ve imdad-ı ruhaniyet-i cenabı peygamberiyyeye istinaden işbu kanunu esasiyi kabul ve tasdik ile tarafınıza gönderdim) demektedir. (6).

Bir cemiyeti mahsusa = hususi komisyon tarafından hazırlanan ve meclisi vükelâca tetkik ve tasvip olunduktan sonra padişahın da kabul ve tasdikine iktiran eyleyen kanunu esasinin (memaliki Osmaniye nin her cihetinde düsturulamel olmak üzere ilânıyla — icrayı ahkâmına mübaşeret ve derununda muharrer ve mukarrer olan kavanin Ve' nizamatin bir an evvel tanzim ve itmam zımında tedbiri seria ve müessireye mübaşeret. olunması lüzumunu) belirten hattı hümayunun okunmasını müteakip, Mithat paşa da irat ettiği nutukta; kanunu esasinin ilânı suretiyle meydana getirilen eserin ehemmiyet ve lüzumunu tebarüz ettirmiş ve sadrazam bu sözleri, halkın coşkun tezahüratına sebep olmuştu.

O gün, kanunu esasinin ilânı top sesleriyle millete bildirilirken İstanbul konferansında hazır bulunan Osmanlı devleti hariciye nazır Saffet paşa, konferansa iştirak eden devletlerin murahhaslarına; (işittiniz

⁶ Hürriyet mücadeleleri. Vatan gazetesi. Ekim. 1957. Şemsettin Günaltay.

şu top sesleri, bütün memaliki Osmaniye için kanunu esasinin uan olduğunu haber veriyorlar. Bu dakikadan itibaren Türkiye, hükümeti meşruta sırasına dahil olmuştur) demiş ve Avrupa devletleri tarafından öteden beri mütemadi müdahalelerle yapılması istenilen ıslahatın, nihayet tahakkuk safhasına girdiğini ilân etmek istemişti.

İLK MECLİSİ MEB'USANIN AÇILIŞI:

8) Osmanlı kanunu esasisinin ilânından sonra ilk Osmanlı Meclisi mebusanı 19/Mart/1877 Pazartesi günü «Dolmabahçe Sarayının, sonradan «Muayede salonu» ismi verilen «Divan mahallinde toplanmıştı. Mebussan meclisi için ilk seçim, bir seçim kanununa göre yapılmamıştı. Hükümet, imparatorluk halkını temsil edecek mebusların sayısı için, devletin nüfus sayısı esası yerine, meclisi kuracak mebuslar için muayyen bir rakam kabul etmiş ve bunu 130 kişiden az olmamak üzere tespit eylemişti. Bu rakam, vilâyetlere, ehemmiyetlerine göre taksim edilmişti.

İstanbul da dahil olmak üzere her vilâyette seçimi, halk veya halkın seçtiği ikinci seçmenler yapmamış, mebusları vilâyet meclisleri seçmişlerdi.

Muayede salonu bir kaç gün önce hazırlanmış ve Topkapı'dan getirilen meşhur altın taht, salonun bahçe cephesindeki penceresi önüne konmuş ve tahtın altına ve orta yere büyük seccadeler serilmişti.

Tahtın sağ tarafını, başta Sadrazam Ethem Paşa olduğu halde heyeti vükelâ, devletin büyük rütbeli vezirleri ve babı âli ricali işgal etmişti. Bu sıranın arkasında ruhanî reisler yer almışlardır.

Tahtın sol tarafında, başta şeyhülislâm Haşan Hayrullah Efendi olduğu halde, ilmiye mensupları ve temyiz mahkemesi erkânı bulunmakta ve bunların arkasındaki ikinci sırayı da yüksek rütbeli kumandanlarla kara ve deniz ordusuna mensup ferikler işgal etmekte idiler. Sol yanın üst kısmında da yabancı devlet elçileri bulunmakta ve tahtın tam karşısında, âyan ve mebussan meclisi azaları oturmakta idiler. Vilâyetler, meclise 117 mebus göndermişlerdi.

Bütün davetlilerin salonda yerlerini almasını müteakip, altın tahtın üzerindeki örtü kaldırılmış ve teşrifat umumiye nazın Kâmil bey, padişah İkinci Abdülhamid'in bulunduğu oda kapısını açarak kendisini taht önüne getirmişti. Padişahın solunda kardeşi Mehmet Reşat Efendi ile Kemalettin Efendi müşir üniformaları ile yer almışlardı. Sağ elin

de, okunacak nutkunu tutmakta ve sol eliyle kılıcına dayanmakta olan ve müşir üniformasının üzerine siyah bir pelerin koymuş bulunan padişah Abdülhamid, nutku okunmak üzere Sadrazam Ethem Paşa'ya uzatmış ve o da başkâtip Sait Paşaya vermişti. Nutkun Sait Paşa tarafından okunması yarım saat kadar sürmüş ve padişah da nutku kılıcına dayanarak ayakta dinlemişti.

Açış nutku ; (— âyan, mebussan:

Devleti aliyemizde birinci defa olarak içtima eden meclisi umumiyi küşat etmekle beyanı memnuniyet ederim. Cümlelizin malûmudur ki, devlet ve milletlerin terakki şevket ve mekneti ancak adalet vasıtasıyla olur) cümlesiyle başlamakta idi.

Abdülhamid II nutkunda, kanunu esasi ilânındaki maksadı izah ederken, bu kanunun bilhassa «istibdadın imhasına vesile müstakille olacağına inandığını» tebarüz ettirmişti.

Bundan sonra, adaletten, kanundan uzun boylu bahsedilmekte ikinci Mahmut'un ıslahat hareketleriyle Avrupa medeniyetine bir kapı açmış olduğunu, Abdülmecid'in Tanzimat faaliyetleri izah edilmekte, devlet borçlarına, günün başlıca gâilesi olan Sırp ve Karadağ hâdiselerine temas edilerek, «Avrupa devletleriyle münasebatı dostane ve hüsnü muâşeretin arzu edildiği» beyan olunduktan sonra nutka son verilmekte idi

Nutkun okunmasını müteakip dua edildikten sonra. Padişah, hiç bir söz söylemeksizin kısa bir selam vererek geldiği yoldan salonu terk etmiştir

Ertesi günkü gazeteler «nutukta mevcut icraat ve ıslahatın fiiliyat manzarasını da görürüz» temennisinde bulunmakla beraber, bu açış nutku ile «padişahın kanunu esasiye uygun hareket etmek niyet ve fikrinde olmadığına dair ortaya çıkarılan şayiaların kâmilten dağıldığını» bilhassa Tebriz ettirmekte idiler.

Meclisi mebusanın ve ayanın içtima yapabilmesi için Sultanahmet'teki «Nafia dairesinde salonlar hazırlanmıştı.

İlk meclisi mebussan reisi olarak Ahmet Refik Paşa intihap edilmiş, İstanbul mebusu Haşan Fehmi Efendi ikinci reisliğe, Edime mebusu Rıfat, Bursa mebusu Şeyh Bahaeddin ve Maraşlı Sadi efendiler şube reisliklerine, Halep mebusu Nafi efendi de kâtipliğe seçilmişlerdi.

Mebuslar ; (Zatı hazreti padişahiye ve vatanıma ve kanunu esasi ahkâmına sadakat ve uhdeme tevdi olunan vazifeye riayetle, hilâfından mücanevet eyleyeceğime kalem ederim) tarzında yemin eylemişlerdi.

Ahmet Refik Paşa'ya meclisin ilk içtima devresinde vezaret rütbesi tevcih olunmuş ve reis, kendini tebrik eden mebuslara hitaben ; (Efendiler, yirmi seneden beri bu rütbe celileyi bana dört beş defa teklif eylediler, arzı mazeret ettim. Bu kere edilen atfeti seniye ise heyeti meclisimiz hakkındaki teveccüh atı hümâyunun bir alâmeti bahiresi olduğu için maalmemmuniye ve maatteşekkür kabulüne müracaat gösterdim) demişti. (7).

1293 KANUNU ESASISİNİN İHTİVA ETTİĞİ HÜKÜMLER

9) 7/ Zilhicce/ 1293 (1876) kanunu esasisi, on iki fasıl ve yüz on dokuz maddeden mürekkeptir. Bu fasıl ve maddeler hükümlerinin heyeti umumiyesi şu iki noktada hülâsa edilebilir:

- A) Hükümet teşkilâtı,
- B) Bu teşkilât karşısına Osmanlı vatandaşlarının hakları ve vaziyetleri.

«Memalik devleti Osmaniye» başlığını taşıyan ilk fasılda, daha ziyade padişahın hukuk ve salâhiyetlerine, «tebaa Osmaniye nin hukuku umumiyesinden bahseden ikinci fasılda, devleti Osmaniye tabiiyetinde bulunan vatandaşların siyasi haklarına, «Vükelâyı devlet» e ait olan üçüncü fasılda ; meclisi vükelâ, sadrazam, şeyhülislâm vesait vükelâ gibi devletin muhtelif siyasi ve dinî organlarıyla bunların tayinlerine, vazife, salâhiyet ve mesuliyetlerine dair hükümler konulmuştu. Dördüncü fasılda «memurin» den, beşinci fasılda teşrii organ yâni «heyeti âyan» ve «heyeti mebussan denilen iki heyetten teşekkül eden «meclisi umumî» ile bu meclisin teşrii salâhiyet ve faaliyetlerinden, altıncı ve yedinci fasıllarda sırasıyla «âyan» ve «mebussan» meclislerinin tarzi teşekküllerinden, «mahakim» başlığını taşıyan sekizinci fasılda kaza teşekkül ve faaliyetlerden, dokuzuncu fasılda «divanı âli» den, onuncu fasılda «umuru maliye» den ve on ikinci fasılda da «idare örfiye ilânı» ve «kanunu esasinin hiç bir hükmünün hiçbir sebep ve bahane ile tatil veya icradan ıskat edilemeyeceği» ve kanunu esasi ahkâmından bazılarının

7 Halûk Y. Şahsuvaroğlu, İlk meclisi mebusanın açılışı. Resimli tarih mecmuası. 1950. sahife 284, 285, 286,

icabı hal ve vakte göre tağyir ve tadiline lüzumu sahih ve kati görüldüğü takdirde, bu hususta riayet olunması ve dikkat nazarına alınması gereken şartlardan ve keza adi kanunlarla kanunu esasının tefsirine müteallik meselelerden bas olunmaktadır,

10) Kanunu esasi, devlet teşkilâtı bakımından teşri, icra ve kazı kuvvet ve salâhiyetlerinin ayrılığı ve her salâhiyetin mahsus bir heyete tevdiî prensibini kabul eylemişti.

İCRA SALÂHIYETİ:

Kanunu esasiye göre icra salâhiyeti, devletin ve icra kuvvetlerinin reisi olan «padişah» a aittir. Padişah, bu salâhiyetini, azil ve nasbı münhasıran kendine ait olan bir «heyeti vükelâ» marifetiyle icra eder.

Padişahın, «devlet reisi» sıfatıyla bütün Osmanlıların ve «halife müslümin» sıfatıyla de dünyadaki bütün Müslümanların dinî met bu ve hamisidir, ve nefsi hümâyunları mukaddes ve gayri mesuldür. (madde: 4-5). Padişahlık veraset yolu ile intikal eder ve «sülale âli Osman» içinde en büyük erkek evlâda aittir. Devlet ve icra teşkilâtının reisi sıfatıyla padişaha geniş hak ve salâhiyetler tanınmıştır.

Filhakika, kanunu esasi hükümlerine göre ; «vükelânın azil ve nasbı», «rütbe ve manasib tevcihi», «mişan itası», eyaleti müntazenin şeriati imtiyaz iyelerine tevfiikan icrayı tevcihatı», «meskukat darbı», «hutbelerde namının zikri», «düveli ecnebiye ile muahedat akdi», «harp ve sulh ilânı», «kuvve berriye ve bahriyenin kumandası», «harekâtı askeriyeye ve ahkâmı şeriyye ve kanuniyenin icrası», «devir idarenin muamelâtına, müteallik nizamnamelerin tanzimi», «müvazatı kanuniyenin tahfifi veya affı», «meclisi umuminin akit ve tatil ve ledelik tiza heyeti mebusanın azası yeniden intihap olunmak şartıyla 'feshi» '(madde: 7).' idadin azam ve şeyhülislâmın tayini (madde: 27), «meclisi vükelânın müzakeratında muhtacı istizan görülen hususta hakkındaki kararların irade seniye ile icrası» (Madde: 28), «vükelâ ile heyeti mebusan arasında ihtilâf olunan maddelerden birinin kabulünde vükelâ tarafından ısrar olunup da mebusan canibinden ekseriyeti ara ile ve tafsilen esbabı mucibe beyanıyla katiyen ve mükerrenen reddedildiği halde, vükelânın tebdili veyahut müceddeden müddeti kanuniyesin de intihap olunmak üzere heyeti mebusanın feshi» (Madde: 35), meclisi umuminin küşat ve kapanmasının «bâiradei seniye» icrası (madde: 43), meclisi umuminin vaktinden evvel içtimaa dâvet ve muayyen içtima müddetinin tenkis veya temdi

di (madde: 44), âyan ve menhusa meclisleri tarafından tetkik ve kabul olunan kanunlar için irade seniyeeye iktiran mecburiyeti (madde: 54), ayan ve mebussan meclisi reislerinin nasbı (madde: 60, 70), divanı muhasebat azalarının tayini (madde: 106), ve nihayet vatandaşların «memaliki mahrusei şahanedan ihraç ve tebidî» (madde: 113), kanunu esasi hakkında vuku bulacak tadilâtın bu hususta ancak irade seniyenin suduruyle muteber olması ve irade seniye sâdir oluncaya kadar hükmü sabıkın meriyülicra tutulması (Madde: 116) padişaha tanınmış olan hak ve salâhiyetler cümlesindedir.

Başta sadrazam ve şeyhülislâm olmak üzere vekiller, bizzat padişah tarafından ve «emniyet buyrulan» kimseler arasından tayin olunur ve «heyeti vükelâ» namıyla sadrazamın riyaseti altında toplanarak devletin tekmil dahili ve harici vaziyetlerini müzakere ve tanzim eder. Padişah tarafından nasbolunan heyeti vükelânın ittihaz edeceği biltümle kararların, padişahın tasdik ve tasvibine arz edilmesi lâzımdır ve bu kararlar ancak, hükümdar tarafından ıstar olunacak bir irade ile icralık mahiyetini iktisat edebilirler. Padişah, kendi arzu ve iradesine muhalif gördüğü kararları imzadan istinkâf etmek suretiyle heyeti vükelânın icraat ve faaliyetlerini her zaman felce uğratabilmek imkânına sahiptir. Bu vaziyet karşısında heyeti vükelâ için, ya padişahın arzu ve iradesine uygun kararlar ittihaz eylemek, veyahut icraatlarının, hükümdarın tasvibine mazhar olmaması halinde istifa etmekten başka baş vuracak çare yoktur.

Vekillerden her biri, kendi vekâletinin işlerinden ve icraatından dolayı padişaha karşı şahsen mesuldür. Aleyhine suç isnat olunan vekil, divanı âli» denilen bir nevi yüksek mahkemede muhakeme edilir ve mesul tutulur. Memuriyetlerine taallük etmeyen şahsî suçlarından dolayı vekiller de diğer vatandaşlar' gibi umumî mahkemelerde muhakeme edilir. Heyeti vükelâ, «meclisi umumî» toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda devleti bir tehlikeden yahut umumî emniyet ve asayiş bozulmaktan korumak icap ettiği ve meclisin içtimana vakit müsait olmadığı takdirde, meclisin toplanmasında kanuniyeti teklif ve meclisçe müzakere ve kabul edilmek üzere, idare-i seniye ile kanun hüküm ve kuvvetinde olan «Muvakkat Kanun» lar yapar (Madde: 36)

TEŞRİ SALÂHİYETİ:

Teşri yâni «kanun yapma» salâhiyeti; biri, halk tarafından intihap edilen «mebussan meclisi» ve diğeri padişah tarafından mensup «âyan» namıyla iki ayrı heyetten mürekkep «meclisi umumî» ye tevdi olunmuştur.

a) Mebussan meclisi:

Mebussan meclisi, her elli bin erkek nüfusa bir mebus hesabıyla, o tır yaşını bitiren ve medenî haklara sahip olan Osmanlı vatandaşları arasından iki dereceli ve gizli rey ile dört sene için seçilen mebuslardan teşekkül etmektedir.

b) Ayan Meclisi:

Azası, mebussan meclisi azası yekûnunun üçte birini geçmemek üzere, işleri ve eserleriyle memlekette itimat kazanmış, devlet umurunda iyi hizmetleriyle tanınmış ve kırk yaşım doldurmuş kimseler arasından ve doğrudan doğruya padişah tarafından tayin olunmaktadır. Âyan azalığı, muayyen müddetle teyit edilmemiştir. Ayan azası kaych hayat şartı ile yani hayatta olduğu müddetçe azadır. Âyan meclisi, mebussan meclisince kabul olunan kanun lâyhalarını tekrar ve ikinci bir defa tetkik ve müzakere eder. Bu kanun lâyhalarında şeriat ahkâmına, padişahın hak ve imtiyazlarına, vatandaşların hürriyetine, kanunu esasi ahkâmına, devletin millî tamlığına memleketin dahili emniyetine, vatanın müdafaa ve muhafazası esbabıyla memleketin umumî ahlâk ve edep kaidelerine aykırılık görürse, bu mahiyetteki lâyhaları ya kat'î surette ret, yahut tadil ve tashih edilmek üzere mebussan meclisine iade eder. Kabul ettiği kanun lâyhalarını da, padişahın tasdikine arz olunmak üzere makamı sadarete tevdi eyler.

Görülüyor ki, âyan meclisi şeriat ahkamıyla, padişahın hukuk ve salahiyetlerinin ve vatandaş hürriyetleri ile kanunu esasi ahkâmının muhafızı ve mebussan meclisine nazaran bir nevi temyiz heyeti mevkiinde bulunuyor demektir.

MECLİSİ UMUMÎ NİN VAZİFE VE SALÂHIYETLERİ:

Mebussan necibesi ile âyanın esas itibariyle vazife ve salâhiyetleri, yeniden kanun yapmak veya mevcut kanunları tadil ve tashih eylemekten ibarettir. Ancak, bu salâhiyetler mutlak ve kayıtsız şartsız sız değildir. Evvelâ, yeni bir kanun yapılmasını yahut mevcut kanunlardan herhangi birinin tadilini teklif etmek salâhiyeti heyeti vükelaya aittir. Gerçi mebussan ve âyan da kanun tadil ve teklif edebilir. Fakat bunların kanun teklifi salâhiyetleri «kendi vazife muayyeneler dairesinde bulunan mevad için» suretinde müphem bir kayıtle tahdit edilmiş

tir (madde: 53). Saniyen, mebussan ve ayan tarafından teklif olunacak kanunlar hakkında, önceden makamı sadaret vasıtasıyla, tarafı şahanedan istizan olunacak ve müzakerelerine müsaade istenecektir. Müsaade olunursa,, ilgili dairelerden bizzat izahat alındıktan sonra teklif, şûrayı devletçe kaleme alınarak kanun lâiyhası halinde tanzim olunacaktır.

Kanun lâiyhası mebussan meclisinde madde madde okunup müzakere ve madde reyleri ekseriyetiyle kabul olunduktan sonra aynı lâyiha, âyan meclisine gönderilecek ve orada da aynı şekilde müzakere ve kabul edilecektir.

«Meclisi umumî», her senenin kasım ayı başında, padişahın dâveti üzerine içtima etmekte ve bu içtima mart ayında nihayet bulmaktadır. Yalnız padişah, dilerse her iki meclisi vaktinden evvel içtima dâvet edebileceği gibi, lüzum gördüğü takdirde vaktinden evvel de kapayabilmekte ve toplanma müddetini uzatıp kısaltabilmektedir.

KAZA KUVVETİ VE MAHKEMELER:

Kanunu esasıye göre mahkemeler, halletmekle vazifeli oldukları dâvaların mahiyeti itibariyle «şeriye ve «nizamiye» olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Şeri mahkemeler; aile, miras, velâyet ve veraset gibi meseleleri şeri kanunlara göre hal' ve fasletmektedir.

Nizamî mahkemeler de ceza dâvaları ile yeni yapılan kanunların şumulü dahiline giren dâvaları görmektedirler.

Gerek şeriye ve gerekse nizamiye mahkemelerinin hâkimleri azlolunamazlar. Hâkimlerin tayinleri, yerlerinin değiştirilmesi, terfî, tecziye ve tekaid muameleleri mahsus kanuna tevfikân icra olunmaktadır.

Mahkemelerde alenî muhakeme usulü kabul edilmiş olup, herkes mahkeme huzurunda hakkını müdafaa için lüzumlu olan bütün meşru vasıtalara müracaat edebilir. Bir mahkeme; kanunen vazifesi dahilinde bulunan bir dâvayı hiç bir sebep ve bahane öne sürerek rüyetten imtina edemez. Her dâvanın, kanunen ait olduğu mahkemede rüviyyet olunması esası kabul edilmiş olup, muayyen mahkemeler haricinde ve fevkalâde mahiyette bir mahkeme yahut hüküm vermeğe salâhiyetli bir komisyon teşkil olunamaz.

Ceza dâvalarında, amme hukukunun müdafaasıyla vazifeli., salâhiyetleri mahsus kanun ile tespit ve tayin edilmiş olan «müddeiumiler» bulunur. Herhangi bir şahıs ile devlet arasındaki dâvalar da umumî mahkemelerde görülür.

OSMANLI VATANDAŞLARININ HAK VE HÜRRİYETLERİ:

Kanunu esası, «tebaa devleti Osmaniye'nin hukuku umumiyesinden bahseden ikinci faslında, devletin üç organdan ibaret olan kudret ve salâhiyetleri karşısında, Osmanlı vatandaşlarının hak ve hürriyetlerini de tespit ve tayin etlemiştir.

Osmanlı devletinin tabiiyetinde bulunan herkes, din ve mezhep ayrılığı gözetilmeksizin, müsavi surette hak ve vazifelere sahip olduğu gibi, vatandaşlardan her biri şahıs hürriyetine malik ve başkalarının hak ve hürriyetine tecavüz etmemekle mükelleftir. Şahsın hürriyeti her türlü taarruzdan masundur. Bu sebeple, hiç bir kimse kanunlarla tayin edilmiş olan sebeplerden başka bir bahane ile cezalandırılmaz.

Devletin resmî dini «dini - İslâm» dır. Fakat memlekette teessüs etmiş ve tanınmış olan dinler ve bunların ayinlerinin icrası serbest bırakılmıştır. Muhtelif cemaatlere tanınmış olan mezhep imtiyazlarının devamı devletin himayesi altına alınmıştır.

Matbuat ve tedrisat, kanun dairesinde serbest bırakılmış ve bütün mektepler devletin nezareti ve himayesi altına konulmuştur. Her vatandaşın mal ve mülkünde emin olarak tasarruf edeceği ve «menafin umumiye için lüzumu sabit olmadıkça ve kanunu mucibince değer pahası peşin verilmedikçe kimsenin mülkünün elinden almayacağı» esası kabul olunmuştur. Bütün vatandaşların şahısları gibi meskenleri de taarruzdan masun tutulmuştur. Kanunen tayin edilen usul ve haller haricinde, hükümet memurları kimsenin evine ve ikametgâhına giremez. Bir kanuna müstenit olmadıkça vergi ve resim namı altında veya başka bir nam ile kimseden para alınmaz. Osmanlı İmparatorluğunun ülkesi dahilinde hükümet tarafından eşhasa ait malların müsaderesi ücretsiz ve angarya kabilinden iş gördürülmesi ve kanuna müstenit olmadan para cezası alınması men olduğu gibi, hükümet ve zabıta tarafından vatandaşlara her türlü işkence ve eziyet yapılması da keza yasak edilmiştir. Vergilerin, herkesin malî kudreti nispetinde tarh ve tahsil olunacağı gösterilmiştir.

Türkçe bilmek şartıyla Osmanlı devletinin tabiiyetinde bulunan herkes, ehil ve lââyık olduğu devlet memuriyetine kabul olunmaktadır. Memurların vazife ve salâhiyetleri ile azil ve yerlerinin değiştirilmesi hususları mahsus bir kanun ile tayin olunur. Kanunun tayin ettiği daireye münhasır olmak üzere, memurun âmirine hürmet ve itaati lâzımdır. Âmirin kanuna aykırı emirlerine itaat, memuru mesuliyetten kurtarmaz.

DİVANI ÂLİ:

Kanunu esasiye göre divanı ali; otuz azadan mürekkep yüksek bir mahkemedir. Bu azanın onu ayandan, onu şurayı devlet ve on tanesi de temyiz mahkemesi reis ve azaları arasından seçilmektedir. Divan Ali'nin vazifesi; aleyhlerine suç isnat olunan vekiller ile temyiz mahkemesi azasım ve padişahın şahsına ve saltanat hak ve imtiyazlarına tecavüzde bulunanları muhakeme etmek ve karar vermektir. Divanı âli, biri «itham dairesi» ve diğeri «hüküm dairesi» olmak üzere iki daireye ayrılmıştır. İtham dairesi, isnat olunan fiilin sabit olup olmadığını tetkik ederek maznunun muhakemesine lüzum göstermekte ve hüküm dairesi de maznunun mesuliyet derecesini tayin ederek mahkûmiyetine hükmetmektedir.

DİVÂNİ MUHASEBAT:

Kaydı hayat şartıyla tayin olunan on iki azadan mürekkep olan divanı muhasebat, devlet gelir ve masraflarının hesabını tutarak, bu işlere memur olanların muhasebelerini tetkik etmektedir. (8).

KANUNU ESASININ RUHU VE TESİS EYLEDİĞİ HUKUKİ SİSTEMİN KIYMETİ

10) 1293 kanunu esasisi, tanzim tarzı itibariyle millî hâkimiyetin tecelli ve temerküz ettiği millet meclisi tarafından kabul edilmiş bir esas teşkilât kanunu olmaktan ziyade, padişah tarafından ıstar olunan bir «ferman» yahut bir «berat—charte» vasıf ve mahiyetini arz etmektedir. Filhakika esas teşkilât hukuku bakımından «kanunu esasi» kelime-

⁸ Ord. Prof. Ali FUAD BAŞGİL. Esas teşkilât hukuku dersleri. 1948, sah: 65-69.

sinin tazammun eylediği mana ve bu hususta müesses hukukî teamül, her milletin kendi kanunu esasının, ancak millet mümessillerinden teşekkül eden «millî meclisler tarafından meydana getirileceği merkezindedir. Nitekim 1789 Fransız büyük ihtilâlini mutaakip, tanzim edilmiş olan 1791 kanunu esasısı, «millî müessesan meclisinin meydana getirdiği bir eser olarak tatbik sahasına konmuştur.

Hâlbuki Mithat Paşa'nın Fransız ve Belçika esas teşkilât kanunlarından mülhem olarak hazırladığı kanunu esasî lâyihası, «milletin mümessilî» sıfatını haiz olmayan ve doğrudan doğruya padişah tarafından tayin edilmiş olan yirmi sekiz kişiden müteşekkil bir «cemiyet-i mahsusa» da «bil müzakere tertip» ve meclisi vükelâ tarafından da «trafiıyla tetkik, tasdik ve ilân» edilmiş olarak meriyete konulmuş bulunmaktadır ki; bu şekliyle kanunu esasîye, müessesan meclisinin kabul eylediği bir kanun vasıf ve mahiyeti izafe edilmesi imkânsızdır.

Kanunu esasî, ihtiva eylediği hükümler bakımından da demokratik karakter taşıyan bir esas teşkilât kanunu olmaktan çok uzaktır. Kanunu esasîde millet, iktidar ve hâkimiyetin kaynağı olduğunu ifade eden bir hüküm mevcut değildir. İcraya hükümet eylemekten mütevellit tekmlil kudret ve salâhiyetin doğrudan doğruya «padişah» a yani sülalesi âli Osman'dan usulü badiresi veçhile ekberi evlâda» aidiyeti esasî kabul olunmuştur.

Saltanat makamının geniş salâhiyetleri karşısında millete, iktidar ve hakimiyete iştirak etmek hak ve imkânı tanınmamıştır.

1293 kanunu esasîsi, Osmanlı devleti teşkilâtında teşekkül tarihinden beri mevcut ve hâkim olan dinî mahiyeti yâni devletin «teokratik» karakterini ortadan kaldırmamıştır.

Filhakika, «saltanatı seniyei hilafeti kübrayı islamiyeyi haiz olarak sülale âli Osman dan usulü kadimesi veçhile ekberi evlâda aittir» (madde: 3), «zati hazreti padişahî, hasbelliilafe dini İslamın hamisi ve bilcümle tebaa Osmaniye nin hükümdar ve padişahıdır.» (madde: 4). Hükümlerini vazeyleyen ve zati hazreti padişahinin şahsına kutsiyet izafe eyleyen (madde: 5) maddeler, devlet reisine «halife» ve «padişah» olmak sıfatıyla hem dinî, hem de siyasî bir şef ünvanını bahşeylemiş bulunmaktadır.

Bu itibarla devletin sivil ve siyasî hukuk ve teşkilâtı dinî esaslara aykırı olmamak lâzımdır. Sultanın dinî sıfat, ve salâhiyetini temsil eden «şeyhülislâm», icra organı olan «heyeti vükelâ» ya dâhildir. Kanunu esasînin tesis eylediği sistem, tam dinî devlet sistemi olmayıp, yarı dinidir.

Çünkü, devletin esas teşkilâtı, menşe ve manası itibariyle, kuranı esaslardan başka icap ve ihtiyaçlara da bağlanmıştır.

Kanunu esasının teşkilât sistemi, padişahın üstün kudret ve salâhiyetine müstenit müşrutî bir sistemdir. Devletin muhtelif fonksiyon ve kudretleri arasında bir tefrik ve muvazene tesisi prensibine riayet edilmemiş ve memlekete getirildiği söylenen meşrutîyet rejiminin bir icabı olarak vatandaşlara tanınmış olan muhtelif hak ve hürriyetler bir teminata bağlanmamıştır.

Padişaha tanınan geniş kudret ve salâhiyetler karşısında vatandaşlara bahşedilmiş olan hak ve hürriyetleri korumak için, padişahın suiistimale çok müsait bulunan salâhiyetlerini ve icraatını kontrol ve murakabe edecek ve icabında onu frenleyecek ve bu suretle «mutlakîyet» rejimine son vererek, devleti teşkil eden kuvvetler arasında muvazene tesis eyleyecek bir sistem kurulmamıştır.

Kanunu esasinde «kendi başına bırakan her salâhiyetin suiistimal edilebileceği» prensibine riayet olunmamış ve devlet teşkilâtı içinde karşı karşıya bulunan «padişah» ve «meclisi umumî» gibi iki mühim ve esaslı organdan birinin, haiz olduğu kudret ve salâhiyetleri suiistimal eylemesine diğerinin mâni olmasını sağlayacak hükümler konulmamıştır.

Hemen hemen devlete ait kudret ve salâhiyetlerin heyeti mecmuası padişahın şahsında toplanmış ve her şey onun arzu ve iradesine tâbî tutulmuştur.

Padişahın, kanunun muhtelif maddelerinde tespit ve teyit olunan geniş salâhiyetleri karşısında, ne millet mümessillerinden teşekkül eden «mebussan meclisinin ne mevcudiyet ve varlığını hükümdara borçlu olan kanunu esasının ve ne de onun tarafından her zaman azledilebilmeleri imkân dahilinde olan «heyeti vükelamın hiç bir kıymet ve ehemmiyeti yoktur.

Kanunu esasının üçüncü faslında, sevk edilen hükümlere göre; başta sadrazam olmak üzere nazırları nasb ve azletmek salâhiyeti doğrudan doğruya padişaha ait olduğu (madde: 7, 27) cihetle, onun hudutsuz kudret ve otoritesi karşısında, sadrazam tarafından tayin edilen vekillerden mürekkep, siyasî görüş ve gaye bakımından mütecanis ve mütesanit bir «kabine» teşkili imkânı mevcut değildir. Gerek sadrazam ve gerekse nâzırların tayinleri doğrudan doğruya padişaha ait olduğu gibi, bunlardan her birini mevkiini muhafaza edebilmesi de ancak onun arzu ve iradesine tâbî kılınmıştır. Vekiller, meclisi umumiye karşı değil, yalnız padişaha karşı mesuldür. Bu itibarla, sadrazam ve nâzırlar için, meb'

usan ve âyan meclislerinin itimadına mazhar olmak mecburiyeti, bunların meclisi umumî karşısında «siyasî mesuliyetleri ve onun tarafından murakabesi katiyen bahis mevzuu değildir. Kanunu esaside, meclisi umumînin itimadına mazhar olan heyeti vükelânın padişah tarafından değiştirilmesini önleyecek veya aynı itimadı haiz bir nâzın hükümdarın azlinden kurtaracak hiç bir hüküm mevcut bulunmamaktadır Padişah, meclisi umuminin itimadına mazhar olsalar bile nâzırlarını istediği anda azletmekte tamamen serbest bırakılmıştır.

Kanunu esasiye göre nazırlar için siyasî mesuliyet bahis mevzuu olmadığı gibi, tekml icrai kudret ve salâhiyetleri şahsında toplamış olan padişahın da siyasî ve hukukî mesuliyeti yoktur. Hudutsuz kudret ve salâhiyete sahip olan ve bunlar istediği gibi kullanmak imkânım haiz bulunan padişaha karşı ne kanunu esaside ve ne de meclisi umuminin elinde hiç bir müessir silâh ve müeyyide mevcut değildir. Esasen kanunun beşinci maddesi de ; (zati hazreti padişahının nefsi hümayunlarının mukaddes ve gayri mesul olduğu) nu tebarüz ettirmiştir,

Meclisi vükelânın bütün faaliyetlerini padişahın arzu ve iradesine tâbi tutmuş olan kanunu esasî hükümlerine göre; icra organının hakikî amil ve nâzımı doğrudan doğruya hükümdarın kendisidir. Bu itibarla, hiç bir kayıt ve şartla bağlı olmaksızın, onun tarafından tayin ve azledildikleri için, mevkilerini ancak padişaha borçlu bulunan heyeti vükelânın yapacağı tek şey, hükümdarın arzusuna göre hareket etmek ve tekml icraatlarını onun iradesine uydurmaktan ibarettir.

Heyeti vükelânın ittihaz edeceği bütün kararların lazıml icra olabilmesi, padişahın tasdik ve tasvibine arz edilerek, ancak onun tarafından istar olunacak bir «irade ile imkân dahilinde bulunduğu ve kendi arzu ve görüşlerine muhalif bulunduğu kararları hükümdarın imzadan istinkâf suretiyle vükelânın faaliyetlerini felce uğratmak salâhiyeti mevcut olduğu cihetle, kanunu esasi devletin icra kuvvetini teşkil eden meclisi vükelâyı devlet reisinin üstün salâhiyetleri karşısında 'bir hiç derecesine indirmiş bulunmaktadır.

İcra salâhiyet ve vazifelerin istimali hususunda hâkimi mutlak, doğrudan doğruya padişahın kendisi olduğundan, bu salâhiyetlerin tamamen kendi arzu ve iradesine uygun bir şekilde istimal edilmiş olmaları lâzımdır. Nâzırlar için ya padişahın arzusuna uygun kararlar ittihaz eylemek yahut ta icraat ve teşebbüslerinin onun tasdik ve tasvibine mazhar olmaması halinde istifa etmek mecburiyeti vardır.

II) Kanunu esasiye göre, meclisi umumî yalnız padişahın arzu ve direktifleri dairesinde faaliyette bulunabilir. Teşriî faaliyet tamamen hü-

kümdara tâbi kılınmıştır. Vazifesi, temsil eylediği milletin arzu ve isteklerine ve memleketin baş gösteren ihtiyaç ve menfaatlerine uygun kanunları tanzim ve kabul etmekten ibaret olması lâzım gelen mebusan meclisine, hakikatte ne kanun yapmakta, ne mevcut kanunları tadil edebilmekte ve hatta ne de yeni bir kanun teklifinde bulunmak hususunda bir serbesti tanınmamıştır.

Kanunu esasinin 53 üncü maddesinde ⁽⁹⁾ ; «müceddeden kanun tanzimi veya kavanini mevcudeden birinin tadili teklifinin «heyeti vükelâya ait olduğu» yazılı bulunduğu halde, aynı maddenin «heyeti âyan ve • heyeti mebusanın dahi, kendi vazifei muayyeneleri dairesinde bulunan mevad için kanun tanzimini veyahut kavanini mevcudeden birinin tadilini istidaya salâhiyeti bulunduğu» ndan bahseden mütaakıp fıkrası gayri vazih bir mahiyet arz eylemektedir.

Çünkü bu fıkradaki âyan ve mebusanın «kendi vazifei muayyeneleri dairesinde bulunan mevad» ibaresi gayet müphem bir mâna ifade etmektedir.

Bundan başka, âyan ve mebusan meclislerine mensup âzalar tarafından bir kanun teklifi yapılması halinde bunun, mecliste müzakere edilebilmesi için, evvelâ keyfiyetin sadaret vasıtasıyla padişaha arzı ve onun bu hususta müsaadesinin istihsal edilmesi icabetmektedir. Şu halde, bu tarzda bir teklifin, padişahın kendi arzu, irade ve menfaatlerine aykırı görülerek müsaade verilmemesi halinde, mezkûr kanun teklifi finin, meclisi meb'usan ve âyan'da müzakeresi mümkün bulunmadığı cihetle, kanuna konulan bu hükmün, millî hakimiyetin yegâne tecelli ve temerküz eylediği yer olması icabeden meclisi umuminin kıymet ve ehemmiyetini ortadan kaldırmış olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Kanunu esasi'de meclisi meb'usanın teşrii faaliyetine konulmuş olan başka tahditler de mevcuttur.

Millet mümessilleri «meb'usan meclisi âzaları» tarafından yapınca herhangi bir kanun teklifi hakkında yalnız padişahın müsaadesinin istihsal edilmiş olması kâfi değildir. Bu hususta iradei seniye istihsal edil-

⁹ Madde — 53 : Müceddeden kanun tanzimi veya kavanini mevcudeden birinin tadili teklifi heyeti vükelâya ait olduğu gibi, heyeti âyan ve heyeti meb'usanın dahi kendi vazifei muayyeneleri dairesinde bulunan mevad için kanun tanzimini veyahut kavanini mevcudeden birinin tadilini istidaya salâhiyetleri olmağla, evvelce makamı sadaret vasıtasıyla tarafı şahaneden istizan olunarak, iradei seniye müteallâk buyurulur ise ait olduğu dairelerden verilecek izahat ve tafsilât üzerine lâyi haJlanm tanzimi şûrayı devlete havale olunur.

miş olsa b'le, 53 üncü maddenin son fıkrası hükmüne göre kanun teklifi hakkında, ancak «ait olduğu dairelerden verilecek izahat ve tafsûât üzerine lâyhalarının tanzimi şûrayı devlete havale olunacaktır*». Şu halde, bir kanun lâyhasını şûrayı devletin tanzim edebilmesi için, iradei seniye istihsal edilmekle beraber, alâkadar nezaret veya dairenin de bu hususta izahat ve tafsilât vermesine lüzum ve zaruret vardır. Bundan başka, bir kanun teklifinin kanun halini iktisab edebilmesi için, meb'usan meclisinin kabulünden sonra, gerçekten hiç bir temsilî sıfat ve mahiyeti olmıyan ve âzaları doğrudan doğruya padişah tarafından ve onun itimadına mazhar kimseler arasından intihap olunan «âyan meclisi» tarafından da kabul edilmiş olması lâzımdır.

Âyan meclisinin reddetmiş olduğu bir kanun lâyhasının, o senenin müddeti içtim ayesinde tekrar mevkii müzakereye konulması da imkânsızdır. Âyan meclisinin kabulüne de mazhar olsa bile bir kanunun «düstürlâmel» olabilmesi için, «icrayı ahkâmına iradei seniye hazreti padişahın de lâhik olması» lâzımdır. ⁽¹⁰⁾. Aksi halde âyan ve meb'usan meclislerinin kabul ettiği bir kanunun tatbik edilmesi tamamen imkânsızdır.

Kanunu esaside, padişahın teşriî faaliyetine müdahalesini mümkün kılan diğer bazı hükümler de mevcuttur.

Meselâ ; (meclisi umumî mün'akit olmadığı zamanlarda devleti biz muhataradan veyahut emniyeti umumiye için bir zarureti mübremeye zuhur ettiği ve bu bapta vaz'ına lüzum görülecek kanunun müzakeresi için meclisin celp ve cem'ine vakit müsait olmadığı halde, kanunu esasî ahkâmına mugayir olmamak üzere heyeti vükelâ tarafından verilen kararlar, bâiradei seniye muvakkaten kanun hüküm ve kuvvetindedir) hükmünü ihtiva eden 36 ncı madde, muvakkaten kanım hüküm ve kuvvetinde olmak üzere teşriî tasarruf yapabilmek salâhiyetini padişaha tanımıştır.

(Meclisi umuminin iki heyeti beher sene teşrinisanı' iptidasında tefcemmü eder ve bâiradei seniye kapanır. Bu heyetlerden biri diğerinin müçtemi bulunmadığı zamanda mün'akit olmaz) diyen 43 üncü madde, meclisi umumiye teşkil eden âyan ve meb'usan meclislerinin kuşat ve kapanmasının iradei seniye ile olacağını tebarüz ettirmiş ve «zati hazı-

¹⁰ Madde _ 54: Şûrayı devlette bîmüzakere tanzim olunacak kavanim lâyhaları heyeti meb'usanda, badehu heyeti ayanda tetkik ve kabul ohmduktam sonra icrayı ahkâmına iradei seniye hazreti padişahî müteallâk buyurulur ve dü:s turülamei olur ve işbu heyetlerin birinde kat'iyyen reddolunan kanun lâyhası, o senenin müddeti içtimaiyesinde tekrar mevkii müzakereye konulamaz.

reti padişahı devletçe görlecek lüzum üzerine meclisi umumiyi vaktinden evvel dahi açar ve müddeti muayyenei içtimainı da tenkis veya temdit eder» hükmünü vazeyliyen 44 üncü madde, devletçe görülecek lüzum üzerine zati hazreti padişahiye, meclisi umumiyi vaktinden evvel küşad ve müddeti muayyenei içtimaim tenkis veya temdit etmek salâhiyetini tanımıştır

Yine kanunu esasının yedinci maddesi, meclisi umuminin «akit, ve tatil» inin «hukuku mukaddesi padişahı cümlesinden olduğu» nu tebarüz ettirmiştir. Keza kanunun 46 ncı maddesi ⁽¹¹⁾ ; meclisi umumî âzalığma intihap veya nasbolunan zevata «zati hazreti padişahiye sadakat» yemininde bulunacağına dair hükmü ihtiva etmektedir.

(Heyeti âyanını reis ve âzasının, nihayet miktarı itibariyle heyeti meb'usan âzasının sülüsü miktarım tecavüz etmemek üzere doğrudan doğruya tarafı hazreti padişahiden nasbolunacağı) ndan bahseden altmışıncı madde, ayan meclisine mensup âzalann ve (heyeti meb'usan riyasetine heyet tarafından ekseriyetle üç ve ikinci ve üçüncü riyasetlere üçer nefer ki ceman dokuz zat intihap olunarak, huzuru şahaneyeye arz ile bunlardan birisi riyasete ve ikisi reis vekâletlerine bâiradei seniye tercih ve memuriyetleri icra kılınır) hükmünü ihtiva eden 77 nci madde, meclisi meb'usan reisi ile reis vekillerinin tayini salâhiyetini padişaha tanımıştır.

⁽¹²⁾ Nazırların tesrii, organ karşısında «siyasî mes'uiyeti» ni kabul etmeyen kanunu esasi'de teşri ve icra organları arasında hiç bir muvazene esası nazarı itibara alınmamıştır.

Yedinci ve 27 nci maddeler, nazırların ancak padişah tarafından tâyin ve azlolunabileceklerini açık bir şekilde zikretmiş olduğu gibi, 35 inci madde de (12) vükelâyı devletle meclis arasında zuhur edecek her türlü ihtilâfatm halli imkân ve salâhiyetini de padişaha tanımıştır.

(11)

(12)

¹¹ Madde — 46: Meclisi umumî âzalığma intihap veya nasbolunan zevatın, meclisin yevmi küşadında sarîâzam huzurunda ve o gün hazır bulunmayan olur ise, mensup olduğu heyet müçtemi olduğu halde reisleri huzurunda zati hazreti padişahiye ve vatana sadakat ve kanunu esasi ahkâmına ve uhdesine tevdi olunan vazifeye riayetle hilâfmdan mücanebet eyliyeceğine tahlif edilir.

¹² Madde — 35: Vükelâ ile heyeti meb'usan arasında ihtilâf olunaJi maddelerden birinin kabulünden vükelâ tarafından ısdar olunup da meb'usan canibinden ekseriyeti âra ile ve tafsilen esbabı mucibe beyanıyla katiyen ve miikerreren reddedildiği halde, vükelânın tedbili veyahut müceddeden müddeti kanuniyesinde intihap olunmak üzere heyeti meb'usamn feshi, münhasıran yedi iktidarı hazreti padişahidir.

Filhakika, 35 inci madde hükmüne göre; nazırlarla millet mümessilleri arasında bir ihtilâf zuhur ettiği takdirde, padişah bu ihtilâfatı yâ nazırlarım azil veya meclisi feshetmek suretiyle helledecektir ve bu husustaki takdir ve tercih doğrudan doğruya kendisine aittir.

Kanunu esasının, Midhat Paşa'mn başını yiyen mahut 113 üncü maddesi de padişahın nüfuz ve kudretini ziyadesiyle arttırmıştır. Filhakika mezkûr madde ; «mülkûn bir cihetinde ihtilâl zuhur edeceğini müeyyit asar ve emârat görüldüğü» takdirde, «hükümeti seniye» ye «o mahalle mahsus olmak üzere muvakkaten idare! örfiye ilânı» salâhiyetini ve padişaha da, «kavânın ve nizamâtı mülkiyenin muvakkaten tatili» imkânım bahşeylediği gibi, bilhassa «hükümetin emniyetini ihlâl ettikleri idarei zabıtamın tahkikatı mevsukası üzerine sabit olanları memaliki mahsuri şahaneden ihraç ve teb'id etmenin, münhasıran zati hazreti padişahının yed'i iktidarında olduğunu» tesbit eyliyen aynı maddenin son fıkrası da memlekette gerçekten meşriyeti değil, aksine olarak istibdat ve mutlakiyet rejimini ilân etmiş ve onu kanun halinde muayyen prensip ve kaidelere bağlamış bulunmaktadır.

**5917 SAYILI KANUNA GÖRE; ZİLYEDİ İÇİN TARİFİ VE
BAZI TİPİK İHTİLÂFLAR**

Yazan:

Ahmet EREN

İdarî mekanizmanın zilyedliğe dayanan müessesesini sağlam ve işler bir duruma sokan, 5917 sayılı kanunumuzun bu günkü durumu tatbikatla bağdaşır bir mahiyet arz etmekle beraber, zilyedliğin himayesine matuf bu mevzuatta; başlıbaşına zilyedliğin tarifine dair kat'i bir açıklamaya rastlanmamaktadır.

ZİLYEDLİK:

Medenî kanunumuz bir şeyi kendi malı olarak yanında veya üzerinde bulunduran ve o nesnenin sahibi bulunan kimseyi malın zilyedi olarak tavsif eder. Tamamen şumullü olan bu takım zilyedliği anladığımız mânada açıklamış sayılmaz. Zira umumî hükümlerin tanıttığı zilyed İlk, taşınan ve taşınmayan her malı tarifine idhai etmiştir. Hâlbuki 5917 sayılı kanunun hakikî veçhesiyle tanıttığı zilyedlik sadece gayrimenkule şamildir. Böylece umumî mânadaki tarifin metninin (yanında veya üzerinde bulunduran) şeklindeki açıklamasının yeri kalmaz. Gene bu tarifte sahip olarak vasıflandırılan kimseyi zilyed kabul etmek, 5917 sayılı kanunun ruh ve maksadına aykırı düşer. Şu hale göre, 5917 sayılı kanunun tarif ettiği zilyedlik başlıbaşına bir hususiyet taşır.

5917 Sayılı kanun muvacesinde zilyedliğin tarifi;

a) Bir gayrimenkulle fiilen uğraşan, onun altını üstünü bilen ve mütemmim cüz'ileriye hakikî hasılatını emeğiyle temin ederek kimseye bir icar vermeksizin kaldıran, hâsılı iyi niyetle işgali altında gayrsmenkulü tutan kimse o gayr'imenkülün hakikî ve fiili zilyedir. Demek lâzımgelir.

Tarifimizde mevcut (Hakiki ve fiili zilyed) tabiri, bunun haricinde bazı zilyedliklerin olduğunu zımnen açıklar mahiyette olduğuna göre birde beraberce bunları görelim.

b) **FER'İ ZİLYEDLİK:** Bir kimse başkasına ortakçı veya başkası adına bir gayrimenkulün hasılatından kendisi de faydalanmak kaydıyla fiilen gayrimenkulü ekip biçmek suretiyle uğraşmakla o gayrimenkulün fer'si zilyetliğini üzerine almış olur. Aciz kanaatlerimce açıklamamız Bir'in zilyedi hakiki sıfatıyla tanıtabilir mahiyettedir. Tarif metnindeki : (gayrimenkule fiilen uğraşmış ve uğraşma karşılığı o gayrimenkulün hasılatından faydalanmış kimse) ancak fer'i zilyetlik durumunu ihraz edilmiştir. Evet, bu kayıt dışımda fer'i zilyed durumu kazanılmaz. Bu hususu bir kaç canlı misal ele alarak açıklayacağım.

Bir kimse tapu ile malik olduğu veya senetsiz olarak tasarrufunla bulundurduğu bir tarlasının veyahut bir gayrimenkulünün hasılatından faydalandırmamak veya mahsulünden bir pay vermemek kaydıya sadece emeği karşılığı nakit para, eşya veya başka menfaatler sağlayarak yaptıracağı ektirme, biçirme veya her nevi zilyetlik, zilyede, fer'i zilyetliği kazandırmaz. Zira Çalışma para veya eşyaya istinat edince (emeğine mukabil ödenen para gerek günlük gerek kabala namı altında toptan ve işin sonunu beklemeden verilmiş olsun) ekip biçmek sureti/le uğraşan kimsenin iktisap etmiş olduğu sıfat sadece amelelik olur.

İşte bu kabil ahvalde amelelik durumunu ihraz etmiş bir kimsenin fer'i zilyetlik iddiasının kavli mücerrette kaldığını kabul yerinde bir buluş olur.

c) İştirak halindeki zilyetlik:

Medenî kanunumuzun vası'an açıkladığı ve titizlikle üzerinde durduğu iştirak halindeki mülkiyet kaidelerine tâbi mülkün sahipleri arasında devam edegelen zilyetliğe de iştirak halindeki zilyetlik diyoruz.

Medeni kanunumuz iştirak halindeki mülkiyeti bir kül kabul eder. Mülk, 'İştirak halini muhafaza ettikçe; iştirakçilerin hepsinin o mülk veya o mülkün mütemmim cüzileri üzerinde hak ve iddiaları da tamamen beraber zararları da birbirine muvazi olarak yürür. Bu bütünlük mümkün olduğu takdirde kanuni taksim; olmadığı takdirde şüyun izalesiyle zeval bulacağı hukuki vecibeler ana esaslarındandır. Bu açıklama karşısında; mütemmim cüzileri dahi bölünemeyen bir mülkün zilyetliğindeki iştiraki kabul kanuni bir zarurettir.

Her nevi mülkte zilyet aramak tamamen bahse konu bulunmakla bir de müşterek mülkiyette zilyetliği görelim.

d) Müşterek zilyetlik: Medeni kanunumuzun müşterek mülkiyet namı altında tavsif ettiği müşterek bir mülkün zilyetliğine müşterek zil-

yetlik denir. Müşterek zilyetlikle, iştirak halindeki zilyetliği tefrik ancak; İştirak halindeki mülkiyetle müşterek mülkiyet arasındaki farkları mukayese ile mümkün olacaktır.

Yukarıda da izah ettiğimiz gibi, İştirak halinde ki mülk, bir bütündür. Bunun zevali mümkünse kanuni taksim, değilse izale şüyu ile sağılır. Şu halde İştirak halindeki zilyetlikte ekili bir buğday tarlasının bir tek buğday başağının tamamına iştirakçilerin hepsi ayrı ayrı sahiptirler. Müşterek mülkiyette ise; Hissedarların hisseleri belirlidir. Ortakçılar muayyen bir nispet dâhilinde hak sahibidirler. Şu halde müşterek zilyetlik birçok ortakçılardan muayyen hisselerine tesahup yollu zilyet olmalarıdır.

Bu zilyetlik birçok şekillerde göze çarpar. Misal: Bir tarlayı 4 arkadaş ortak olarak satın almışlardır. Hisseleri de eşittir. Bu tarla ortaklar tarafından muhtelif şekillerde kullanılabilir.

- a) Tarlayı müşterek ekip biçmek suretiyle mahsulünü bölmek.
- b) Münavebe ile ekip biçme hali.
- c) Göz tahminde tarlaya ortaklara göre parçalı kabul ederek ayrı ayrı ekip biçme şekli.
- d) Parçaları değiştirmek suretiyle kullanma, şeklinde temadi edebilir.

BÜTÜN BUNLAR HARİCİNDE TİPİK BİR ZİLYETLİK:

Hiç bir emek sarf etmeksizin köy meralarında veya dağlarda yetişen Hüdayi nakitten mahdut otları sadece biçmek suretiyle zilyetlik.

Bu tip zilyetlik bilhassa şark vilâyetlerimizde sık sık rastlanan ve bu güne kadar müstakar bir durumda halline formül bulunamayan bir nevi zilyetlik şeklidir ki; bu gibi ahvalde hareketin ne olacağına cari mevzuatımızda yine hiç bir açıklama yoktur.

Yukarıdan beri izah edilen bütün zilyetlik şekilleri muvacehesinde en pratik uygulama yollarını arayalım.

HER NEVİ ZİLYETLİKTE UYGULAMA

a— Paragrafı altında belirttiğimiz fîli zilyetlikte; Fîli zilyetlik zilyetliğinin himayesi kanununun ruh ve maksadından olmakla bu şık üzerinde fazla durmağa lüzum yoktur.

b — Paragrafında açıklanan FER'İ ZİLYETLİĞİN ise; ne şekilde uygulamaya tabi tutulması gerektiği aynı paragrafta aydınlatılmıştır.

C, b, bencilerindeki müşterek ve iştirak hallerinde ki zilyetliklerin ise 5917 sayılı kanunla ihata edilmesi imkânsızlığı karşısında bu neyi zilyetlikler üzerinde durmağa da mahal yoktur.

Şu halde: kala kala elimizde bir emek sarf edilmeden dağ ve meralardan biçilen otların zilyetliğinin tatbikatta ne şekilde hal edilebileceği mevzuu kalıyor. Hakikaten bu mevzuda asla istikrar yoktur. Misal: Hozat kaymakamlığınca bu tipik zilyetlik şekli için verilen kararlar Ovacık ve Çemişgezek kaymakamlığınca verilmiş kararlar yekdiğerlerini cerh eder ve tenakuza düşürür mahiyettedir.

Mevzuat bir kül olarak ele alınmalı, bir istikrar taşınmasını sağlamalıdır.

Bu husustaki beraberliği temin için kararda ne gibi hususlara dikkat edilmelidir?

Bu konuyu vazıh bir şekilde açıklamak için ilkönce zilyetliğin tarifine bir göz atmak lâzım geldiğinde müttelik olmamız gerekir. Çünkü: zilyetti tam olarak tanımakta zilyetliğin tarifi rolünün büyüklüğü bedihidir. Şu halde; zilyetliğin tarifinde:

Bir gayrimenkulle fiilen uğraşan ve onun altını üstünü bilen ve mütemmim cüzüleriyle hakiki hasılâtın emeğinle temin ederken, kimseye bir icar vermeyen kimse, o gayrimenkulün fiili zilyetti olduğuna göre; Bu konumuzda zilyet gayrimenkulle fiilen uğraşmıyor. Sadece mütemmim cüzilerden olan otları deriyor. Gayrimenkulün altını üstünü bilmesinde de lüzum hissediyor değildir. Böylece bu tipik zilyetlik şekli tarifteki ana umdelerle ihata edilmez bir hal arz ediyor ve böylece görülüyor ki 5017 sayılı kanunun tarif ettiği zilyetlikle bağdaşamayan bu nevi zilyetlik şeklinden doğan münazaalar da bu kanunlar halledilemiyor ve esasla da halledilmesi gerekmez.

BU HALDE HÂDİSE NASIL HALLEDİLMELİDİR:

Konumuzda gayrimenkulün vaziyetini açıklamıştık. Gayrimenkul ya devletin hüküm ve tasarrufuna metruk dağ ve yahut ta köy hükmü sah siyesine ait meradır.

A — Dağlar: Umumi hükümlere göre mülkiyet itibariyle devletin malı, hudut itibariyle de içinde kaldığı köy hükmü şahsiyetlerine intifaa hakkı bahşederler.

B — Meralar: intifa da mülkiyeti de kadimden beri muhassas bulunduğu köye aittir.

Bu durum muvacehesinde: Her iki gayrimenkulde de zilyetlik umumidir. Esasen mera hukukunda ki vazıh hükümlerde: meraların zilyetlik sebepleri kullanılması kullanana bir hak bahşedemeyeceğini amirdir. Meraların kül olarak kalmasının gerektiği, zamanaşımı sebebiyle iktisap olunamayacağı da mevzuatı müstakar hükümlerinden olduğuna göre; bu gibi yerler üzerinde ki zilyetlik ihtilâflarının 5917 sayılı kanunla is 'af olunmaması, yani her otun başını koparanın zilyet kabul edilmemesi tamamen kanunidir. Bu gibi ihtilâfların halli köy ihtiyar heyetlerince halledilmelidir. Şöyle ki:

Köy ihtiyar heyeti kendi köyü hudutları içinde kalan dağ ve meraların ürünlerini ihtiyaç sahibi köyleri fertleri arasında, ya açık arttırma suretiyle ihale ederek satmakla ve yahut ta herkesin ihtiyacına göre birer kısım ayırarak dedirmek suretiyle köy bütçelerine, bir gelir temin etmekle ancak; bu derdin bir nevi revası bulunabilir, kanaatindeyim. Yoksa bu gibi yerler üzerinde bir sene ot biçmiş bir adamın bu durumunu zilyetlik kabul etmek hem mera hukukuna aykırı düşer, hem de umuma ait malların hadlerini intaç eder. İşte bu mevzuatta noksan olan bu hususa bir hal çaresi tayin etmenin zamanının geldiği şöyle dursun, ya bu zamanın geçmek üzere olduğunu bile söylemekten (umumun menfaati yönünden) zevk duyarım.

**PARİS ŞEHRİNİN TEMİZLİK
HİZMETLERİ ÜZERİNDE
BİR İNCELEME**

YAZAN
Mesudiye Kaymakamı
İRFAN İPLİKÇİ

PARİS ŞEHRİNİN TEMİZLİK TEŞKİLÂTI

1 — Teknik temizlik servisinin vazife ve salahiyetleri:

19. yüz yılın ortasına kadar Paris sokaklarının temizlik işi polis valisinin vazifeleri cümlesinden ad edilmişti, 10/Ekim/1859 tarihli kararname ile bu vazifeler polis valisinden alınarak (Seine) Valisine bağlı (Pars şehri teknik servisler genel direktörlüğüne) tevdi edilmiştir. O tarihten beri bu servis snai bir faaliyet olarak inkişaf ederek bu günkü müttekâmil hale gelmiştir.

Bu servislerin başlıca, vazifeleri; Umumi yolların temizlenmesi, Ev süprüntülerinin kaldırılması ve karların bir araya getirilerek naklinden ibarettir.

Bunların haricinde son baharda dökülen yapraklarla kesilen dalları toplamak şose üzerlerindeki (Urinoirs) yani küçük su dökülen yerleri, kâğıt kutularını temizlemek, Caddelerdeki kanepeleri boyamak seçim afişlerinin üzerlerine yapıştırılan levhaları yerlerine koyup kaldırmak yolları kumlamak bu servisin vazifeleri içine alınmışlardır.

1917 senesinden itibaren de işbu çöplerin motorlu nakliye vasıtalarıyla nakli keyfiyeti de bu servise bağlanmıştır.

2 — Teknik temizlik servisinin teşkilâtı:

Bu servisin başında Paris yollar teknik Müdürlüğüne bağlı bir başmühendis bulunur. Bu şahıs temizlik işleri ile (T. A. M.) diye kısaca ifa

de edilen (Transporit Automobilemumsipaux) motorlu nakliye işlerinden sorumlu olup her biri bir mühendis tarafından idare edilen.

A — Temizlik — B — (T.A.M.) ve C — Etüt ve motor işleri ile ilgilenen başlıca üç şubeden teşekkül etmiştir.

A — Temizlik şubesi:

Bir şef mühendis tarafından idare edilen bu şube şu kısımlardan tereküp eder:

- 1 — Şef mühendisin büroları:
- 2 — Her birinin faaliyet sahası:
Paris arandizmanlanm 3/5 ni kaplayan (5) mıntıkavi teşkilât
- 3 — Motorlu temizlik teşkilâtı kontrol servisi:

Her mıntika teşkilât kendisine bağlı olan işçilerin çalışmaları ile emrindeki motorlu vasıtaların işleyişini koordine etmekle mükellef bir mühendis tarafından idare edilmekte olup bu teşkilâtlar yanlarında ikişer yardımcılı bulunan birer kontrol tarafından idare edilen kontrol bölgelerine ayrılmıştır.

Prensip itibariyle her kontrol bölgesinin faaliyet sahası bir Paris (Arrond'ssment) mm yani Belediye Şube teşkilâtı idare hudutlarını kaplamakta olup yekûnu (20) dir. Nihayet her kontrol bölgesinde (Atelier) tabir edilen bir çöpçü şefi tarafından idare edilip bilfd'il temizlik faaliyetinde çalışan (35) işçiyi havi (100) çalışma cüzütamma ayrılmıştır.

(Atelier) lerin kuruluş Teşkilât ve çalışma şekli:

Paris şehri içinde 104 (Atelier) mevcut olup bunlar daha ziyade taht el zemin olarak cadde veya küçük meydanların altında inşa edilmiş oldukça sıhhi yerlerden ibarettir. Araziden istifade maksadı ile toprak altında kurulan bu tesislerde (çöpçülerin şahsi bisiklet veya motosikletlerini koyacakları bir vasıta parkı, bir yemek salonu bir malzeme ambarı işçilerin soyunup elbiselerini kaldırdıkları gardıropları havi soyunma salonu, miktarı kâfi duş ve otomatik çamaşır yıkama ve kurutma makinesi bulunur. Tesisler Merkez'in (Chauffage) sistemine bağlı olup kaloriferle ısıtılmaktadır. Her (Atelier) de kendilerine bağlı işçilerin çalışacağı sahaları gösteren mufassal bir yol haritası, işçilerin künye cetveli ve fişleri ile hangi amelenin hangi sokaklara memur edildikleri ve

Hangi amelelerin hangi çöp kamyonuna ait oldukları, hasta, izinli ve yedek işçilerin isimlerini gösteren tabela mevcut olup bu ta bale o (Atelier) nin şefi tarafından lüzumuna göre tadil ve tanzim edilir.

Temizlik işçileri sabahları 5,30 da umumî veya kendi özel vasıtaları ile buraya gelip elbiselerini çıkarıp gardıroplarına kor yiyeceklerini de yemek haneye bıraktıktan sonra iş elbiselerini giyip vasıtalarını alırlar ve o sırada gelen çöp kamyonu ile birlikte mıntıklarındaki günlük faaliyete başlarlar.

Her vasıta da şoförden başka 3 işçi vardır. Her (Atelier) e emrinde 7 vasıta tahsis edilmiştir. Her işçiye senede bir takım elbise bir çift ayakkabı ve bir çift eldiven verilir. Her işçinin haftada bir gün ve senede bir ay izin hakkı olup ayda (40) bin frank maaş alırlar işçiler öğleden önce ve sonra olmak üzere çift mesai yapıp bir hafta öğleden önce çalışan gelecek hafta öğleden sonra işten dönen işçiler çalışma elbiselerini çıkarıp yıkanır ve kendi elbiselerini giyerler iş elbiseleri her günkü işi müteakip otomatik makinelerde yıkanıp kurutulduktan sonra ertesi güne hazırlanırlar.

Bundan başka olarak mıntika teşkilâtın her birine bağlı (15) er işçisi bulunan 4 tamir Atölyesiyle ayrıca beşinci mıntika teşkilâtına bağlı (30) işçisi olan merkez Atölyesi vardır. Ayrıca temizlik servisi vardır. Temizlik servisinin umumi personel kadrosu aşağıdaki gibidir:

A — Temizleme işleri ve ev süprüntülerinin kaldırılması teşkilâtı;

20 Teknik kontrolör:

40 Temizlik işleri şefi,

233 Çöpçü başı:

314.0 Çöpçü:

454 Yol amelesi:

3887 Yekûn

B — Tamir Atölyeleri:

3 — Atölye Şefi:

9 — Contremnitre:

5 — Sürveyan:

99 — Cuvrier D'Etat (Devlet İşçisi)

11 — Teknik servis makinisti:

57 — Atölye yardımcısı:

5 — Depo memuru

189 Yekûn

C — Yolların süpürülme ve sulanması:

83 — Şoför

Şunu belirtmek lâzımdır ki çöpçüler kamyonlarla birlikte günlük çöp toplama işini bitirdikten sonra sokakların süpürülmesi işi ile de meşgul olurlar. Yol amelesi ise sadece caddelerin temizliği ile meşgul olur.

B — Belediye motorlu nakliye şubesi:

Bu şube bir şef mühendis tarafından idare edilip yine başlarında birer mühendis bulunan iki kısma ayrılmıştır.

Biri nakliye diğeri de vasıtaların tamir kısımlarıdır. Bu revisin hakiki personel mevcudu:

23 Memur:

247 İşçi:

422 şofördür:

D — Etüt ve Metot Şubesi:

Bu şube bir mühendisin emrinde 3 memurdan müteşekkildir. Bu şube temizlik servisi için lüzumlu malzemeleri tedarik edip yeni vasıtalar için etüt ve projeler hazırlar.

Les Ordures Menageres (Ev Süprüntüleri)

Aşağıdaki maddelerde zikredilen şeyler ev süprüntüleri meyanıma intikal ettirilmiştir:

Â — Tabiatın bütün artıkları, mutfak süprüntüleri, kalorifer ve soba süprüntüleri cam ve porselen kırıkları bu türlü süprüntüler şahsi

veya apartmanların müşterek çöp kapları içinde olarak sabahlan 5 ile 6 arasında kapıların önüne bırakılır.

B — Sınai ve Ticari tesisler, bürolar ve resmi daireler her türlü yarış ve spor sahaları ve parklar döküntü ve artıkları depo edilerek parti parti nakledilirler.

C — Umumi ve Hususi yollar üzerine atılmış ve terkedilmiş her türlü eşya ile bu yollar üzerinde bulunan toz, çamur yaprak ve hayvan gübrelere süpürülüp temizlenmesi, park, bahçe ve mezarlıkların temizliği.

B — Mektep, hasta hane, kışla, hapishane ve bilcümle umumi binalar döküntüleri.

E — Yollar üzerine terkedilmiş bilcümle küçük hayvan kadvraları gibi bütün maddeler.

Bunlarda süprüntüler meyanında mütâlea edilmişlerdir:

1 — Parke yollar üzerindeki fazla kumlar.

2 — Fabrikaların artıkları, hususi bahçelerin döküntüleri, hususi bir faaliyet neticesi meydana gelen artıklar, hasta hane kliniklerin anatomik - Enfektik parçaları, mezbahaların pislikleri gibi birikintiler.

Ev süprüntülerinin mahiyeti ve toplanan şeylerin kantitesi iklim ve mevsim şartlarına göre çok çeşitli mahiyet arz eder. İktisadi hâdiseler ve umumi refahın seviyesine bağlı olan tezahürlerin burada rolü büyüktür.

EV SÜPRÜNTÜLERİNİN TOPLANMASI

Tarihçe;

14. üncü yüz yıla kadar Paris halkı süprüntülerinden kurtulmak için bu işle bizzat kendileri meşgul olurlardı. Bu maksatla da evvelâ herkes çöplerini kendi bahçelerine yığmak suretiyle imha ederler bilahare de teşkil edilen ekipler marifetiyle bu çöpler toplanıp şehir dışına dökülmüştü. Bu suretle de vakti le şehir dışında birer çöplük olup bugün şehir merkezinde kalan (Sen Martin) (Bon Nouvel) bulvarlar ile nebatat bahçesi gibi birçok bahçeler meydana geldi. Sonra şehir zamanla yayıldı, yollar daha fazla uzadı o vakitte eski çöp depoları nebatlarla örtülerek ekserisin bugünkü park ve bahçeleri meydana getirdi.

Nihayet 18, inci yüz yılda devlet o devrin vasıtalarıyla çöp toplama ve nakil işlerini bizzat üzerine aldı. 1790 yılında bu hizmetin belediyeye geçmesi üzerine çöp toplama işi tekâmül ederek 20. inci asrın başlarına kadar aynı usulle devam eyledi.

Bu arada umumi yollar üzerindeki süprüntülerin bozulmasından mütevellit mahzurlarından kaçınmak için (Seine) valisi (Foubenle) 7/Mart /1884 tarihinde mütecirlerin hukukuna uygun düşen şekilde her sabah bu süprüntüleri mülk sahiplerinin toplayıp temizlemesi mükellefiyetini tahmil eden bir kararname istar eyledi.

Bu gün ise 7/Mart/1936 tarihli Valilik kararnamesiyle çöplerin ne şekilde toplanacağı hatta 25, 50 ve 75 litre hacmindeki çöp kapları bile hususiyetleriyle tespit edilmiş ve bu çöp kaplan belediye tarafından imal ettirilmişti.

»

Çöp kutuları toplanma işinden bir saat önce yani sabah saat (5) de müstecirler veya Apartman kapıcıları tarafından kaldırımlar üzerine bırakılır. Ve gerek yayaların geçişini güçleştirmek ve gerekse göze çirkin gözükmemeleri maksadıyla de temizlik ekibinin geçişini müteakip de kaldırılırlar. Motorlu vasıtalarla çöplerin toplanma işi azami öğleye kadar devam eder. Öğleden sonra çöp kamyonları garajlara çekilip temizlenir. İkmalleri yapılır. Ertesi günkü faaliyete hazır vaziyete getirilirler.

Temizleme servisinin kaldırmakla mükellef olduğu ev ve sokak süprüntülerinin yıllık tonajı aşağı yukarı 800.000 ton civarında olup hacimleri de 2.000.000. M³ tür. Mevcut süprüntülerin gerek kalitesi ve gerekse tonajı mevsimlere, aylara hatta haftanın günlerine göre değişir. Meselâ tonaj Ağustos ayında asgariye iner. Ayrıca sühunetin tesiri de gayet nettir. Meselâ aylık sühunet vasatısı bir derece iner veya çıkarsa toplanan süprüntülerin tonajı her gün 80 - 100 ton arasında inerçıkır. Haftanın günlerine göre vuku bulan değişikliklere gelince salı günleri ve pazar, pazartesi günleri de asgaridir. Ev süprüntülerinin kaldırılmasını temin için temizleme servisi (600) vasıtalı bir oto park istimal eder.

1935 den önce modern çöp kamyonlarının kapasitesi 12 W' civarında adi ve hiç bir yükleme aletine sahip değildirler. Bir kaç daima yedek olarak saklanırdı. Bu gün kullanılan çöp kamyonları gerek tonaj gerekse işleyiş şekilleri itibarıyla muhtelif tiplerde olup ek serisi vasatı (16) metre küp hacmindedir. Çöpleri mekanik olarak yükleme ve boşaltma tertibatlarına havidir. Tahmil ve tahliye bakımından çok avantajlı olan bu vasıtaların bazı yeni modelleri estetik bakımdan da göze.

Hoş görülmektedir. Bu vasıtaların bir kısmı termik motorlu olup benzin ve mazotla çalıştığı gibi bir kısmı da elektrik montörü ile mücehhez olup. Akümülatörlerle çalışır.

Çöp arabalarının başlıca tipleri aşağıda gösterilmiştir:

a) Rey Sita tipi çöp kamyonları:

Termik veya elektrik motorlu, şasi üzerine monte edilmiş 16 M3 hacminindedir. Bu vasıtaların arka tarafında elektrikle kumanda edilen bir piston vasıtası ile ileri geri hareket edip içine dökülen çöpleri kamyonun ön tarafına doğru itip sıkıştıran bir çöp kutusu bulunur. Bu vasıtaların boşaltma ameliyesi şasinin alt tarafına monte edilen hidrolik piston vasıtasıyla şasi arkaya devrilmek ve arkadaki kapağın alt tarafından açılması suretiyle yıkılıp bu suretle de çöpler bir dakika içinde tamamen boşaltılmış olur.

b) Salubre Tipi çöp Kamyonları:

16 metre mikâp haciminde olan bu kamyonların doldurma cihazı arka tarafta bulunan ve iki tarafındaki zincirler marifetiyle tespit edilip üst kısma yükseltmek kudretini haiz bir çöp kutusundan ibarettir. İçerisinde çöpler boşaltılan bu kutu vasıtanın arkasında bulunan elektrikle müteharrik bir manivela vasıtasıyla hareket edip vazifesini ifa eder.

c) (Sovei) tipi çöp kamyonları:

15 metre küp haciminde olan bu vasıtanın arka kısmında kamyonun genişliği kadar büyüklükte bir çöp doldurma kutusu vardır.

Cihazın yerden yükseldiği 1.20 metre olup doldurma kutusu iki yanına tespit edilmiş zincir vasıtasıyla yukarı kalkıp boşalmak suretiyle çalışır.

Bu model artık terk edilmiş olup bu tipten servise yeni vasıta sokulmamaktadır.

d) (Semat) tipi çöp kamyonları:

18 metre küp olan bu vasıtanın arkasında iki metre küp haciminde bir doldurma cihazı mevcuttur.

Bu cihaz içine dökülen çöpleri otomatik olarak elektrik sistemli ile

Çalışan bir piston vasıtasıyla kamyonun içine iter bu suretle boşaltma kutusuna dökülen çöpler tazyikle kamyon içine sıkıştırılır. Boşaltma kutusu bir kapakla mücehhez olup aynı zamanda kamyonun arkasında geriye doğru uzanan bir siperlik altındadır. Kamyonla beraber çalışan çöpçüler icabında bu siperlik altında oturabilirler. Oldukça yeni olan bu tip kamyonların fiyatı 7 milyon frank civarındadır.

e) (KOTO - PAC) tipi çöp kamyonları:

6 ile 18 M³ hacminde olan bu vasıtalar Amerikan çöp kamyonlarının müttekâmil tiplerinden mülhem olarak (Şita) firması tarafından imal edilip servise konmuş olup gerek işleme bakımından basit ve ekonomik gerekse estetik bakımdan göze hoş gözüken modern bir vasıttadır. 1959 yılında servise konmuştur. Bu vasıtanın arka tarafına üstü kapalı bir çöp boşaltma kutusu olup bu kutunun içinden geçen vasıtanın içinde durmadan devreden ve elektrikle kumanda edilen (Yandan çarklı gemilerin çarkları gibi) üstlerinde kovalar bulunan bir paket vardır. Bu paket döndükçe boşaltma kutusuna dökülen çöpler paletin üstündeki kovalara dolarak devamlı surette kamyonun içine dökülür ve sıkıştırılır. Huzurumuzda yapılan bir tecrübe esnasında yan yana dizilmiş olan 25 kilo ağırlığındaki 15 adet çöp kovası üç kişilik ekip tarafından* beş dakika içinde boşaltıldı. Bu bakımdan bu vasıtanın diğerlerinden daha elverişli olduğu müşahede edilmiştir. Hâlen bu vasıtalarından New York şehrinde 950 ve Filadelfiya şehrinde de 204 adet mevcut olup çalışmaktadır. Yazın 300 kış aylarında 520 civarındaki vasıta ile yapılan bu temizlik işinde çalışan vasıtalar Paris şehrinin muhtelif yerlerinde bilhassa çöp fabrikaları civarında bulunan (9) adet garajda muhafaza edilirler. Bu vasıtaların bir kısmı Paris vilâyetine ait ise de ek serisi (SİTA) firmasına ait olup bu firma ile Paris vilâyeti arasında yapılmış bir mukaveleye göre işletilir.

Mevzuu bahis mukaveleye göre vasıtaların işletilmesi vilâyetçe bakım ve tamiri de adı geçen firma tarafından yapılır. Vilâyet bu firmaya her sene sabit ve kilometre olmak üzere iki çeşit prim öder.

Her sabah faaliyete sokulan temizleme vasıtalarının adedi mevsimlere ve muayyen şartlara göre tahavvül eden çöplerin mahiyetlerine göre tefrik edilirler. Mümkün olan en iyi tasarruf şartları içinde çöplerin kaldırılmasını temin için yüksek masraftan kaçınmak endişesi ile her sene yapılan istatistiklere dayanılarak çöp kamyonlarının takip edecekleri yol güzergâhı evvelden etüt ve tespit edilmiştir.

Her sabah saat 6 da temizlik vasıtalarından 4 veya 6 lık gruplar Paris şehrinin muayyen bir noktasına sevk edilmiş olur. Faaliyet müddetleri takriben 3 ilâ 4 saattir. Takribi olarak bir vasıta günde (20) kilometre yol kastedip yazın bir, kışın iki sefer yaparlar. Vasıtaların kabine çalışma usulleri idareyi son derece günlendirmektedir.

Bu sebepledir ki hizmete sokulan vasıtaların ahengini sağlamak için muayyen tiplerin incelenmesi ve bu tiplerin çalıştırılması mevzuunda yarışlar tertip edilir. Bir kaç seneden beri devam eden bu usul marifetiyle vasıtaların yükselme, boşaltma ve hareket kabiliyetleri hakkında mukayeseli malûmat sahibi olmak ve bu suretle de vasıta imâlcî firmaları teşvik ve yeni tipler yaratmak imkânı sağlanmaktadır.

Merkez Hallerin Temizlenmesi:

Paris merkez halleri mahallesi son derece hususi bir veçhe taşır, Ticari muameleler yalnız pavyonların iç kısımlarına münhasır değil fakat aynı zamanda hal dışında (270.000) metre kare civarında bir sabıkayı kaplayan ve son derece faal bir pazar sahası teşkil eden bütün yolları içine alır.

Hal ve civardaki kabzımallardaki muameleler (Pazartesi hariç) Her gün normal faaliyetine devam eder. Ve bu faaliyette saat (24) de başlayıp sabah saat (8) e kadar devam eder.

Hallerin temizleme güçlükleri şu sebeplerden ileri gelir:

- 1 — Süprüntülerin önemli bir miktarı bulunması:
- 2 — Hal içi ve dışı umumi yolların 350.000 metre kare civarında bir sahayı işgal etmesi:
- 3 — Emtia ve kamyonlar tarafından yolların kapatılmış olmasa:
- 4 — Satışların bitmesinden sonra derhal önemli bir seyrüseferin teessüs zarureti:
- 5 — Boş ambalaj kâğıt ve sandıkların toplanması:

Hallerin temizlenmesi için kullanılan işçi miktarı şöyledir:

175 çöpçü

12 Çöpçü başı

2 Şef

1 Teknik kontrolör

190 Yekûn

Pavyonların iç ve dışındaki çöplerin kaldırılması ve kamyonların içine konarak taşınması işiyle ameleler uğraşır. Büyüklükleri sebebiyle temizleme vasıtaları ancak satış sonunda temizlenecek sahaya girebilir.

Burada çalışan çöp kamyonları (SALUBRE) tipinin hal için imal edilmiş hususi bir modelidir.

18 metre küp hacminde olup arkaları içe doğru açık vaziyettedir. Aynı zamanda iki yanında hususi bir vinç tertibatı vardır. Bu vasıtalar büyüklükleri sebebiyle hal içine ve dar sokaklara giremezler. Bu sebeple hal içi ve civarında çöp toplamak işi görevli küçük traktörlerle çekilen vagonetler kullanılır. Bu vagonetler dört tekerlek üzerine oturtulmuş iki tarafları halkalı seyyar çöp kutularından ibaret olup her biri 1500 kilo hacminde çöp alır. Ameleler tarafından içleri çöp doldurulan bu vagonetler konvoy halinde traktörlerle çekilip kamyonlar yanına getirilir. Bilâhare her vagonet teker teker bu hususi kamyonlar arasındaki boşluğa sokulup vasıtanın vinçleri marifetiyle yukarı kaldırılıp hususî bir muamele ile kamyon içine boşaltılırlar. Bu vagonetlerden yüzü mütecaviz olduğu gibi 12 adet de benzin veya akümülatörle çalışan traktör vardır. Hatta son zamanlarda buradaki ağır çöpleri ve ambalaj sandıklarını toplamak için küçük Buldozerler de kullanılmaya başlanmıştır.

Seyrüsefer müsaade ettiğinden itibaren bu vasıtalar hal iç ve civarını temizler bir taraftan da fırçalarla mücehhez hususi arasözler bütün sahayı süpürüp yıkarlar. Plak içi pavyonlarını ise ameleler hortumlar marifetiyle yıkarlar ve bil harede arnik ederler. Bütün bu işlerin öğleye kadar bitirilmesine çalıştırılırsa da bazen öğleden sonraya kadar da devam eder, zira bu sahadaki çöplerin gerek tonajı, gerekse Büyük parçalar halinde oluşu temizlik işini güçleştirmektedir. Meselâ 1959 senesi ocak ayında azami had olarak (4000) ton, Ağustos ayında da azami (2700) ton çöp hal civarından toplanır.

Umumî Yolların Temizlenmesi:

Umumi yolların temizlenmesi bir taraftan şoselerin diğer taraftan da kaldırımların temizlenmesini ihtiva eder.

A — Şoselerin temizlenmesi:

Prensip olarak şoselerin temizlenmesi mekanik vasıtalarla yapılır. Bu iş daha ziyade sirkülasyonun az olduğu erken saatlerde her türlü kaza ihtimalinden azade olacak caddelerin ortalarından geçen süpürme

tertibatına havi ara sözlerle yani (Balayeuses arroseuselerle yapılır bu işe tahsis edilmiş vasıta adedi yekûn olarak (101) adet olup aşağıdan, neveleri muhtevirdir:

58 adet Balayeuses - Arroseuse) 5 Tonluk:

30 adet (Balayeuses - Arroseuse) 5,5 Tonluk:

7 adet (Balayeuses - Ramasseuse)

6 adet (alayeuses - Ramasseuse) Kaldırım kenarlarını temizlemek için

101 Yekûn

(De Dion) süpürücülere 1 ilâ 5 ton su taşıyan bir hazne ile temizliğin icap ettireceği yıkama vanası, Sulama vanası, Dönen süpürge ve kauçuk toplayıcı ihtiva eder.)

Bu vasıtaların ön iki tarafında ara sözler de olduğu gibi kabili ayar sulama vanası alt kısımda vasıta genişliğinde sağa ve sola dönebilen ve önden arkaya doğru dönerek süpürme vazifesini gören üstüvani fırça vardır. Bu üstüvanenin arka iki kenarında çöp ve pislikleri iki kenara atmak maksadı ile dar bir sahaya su püskürten iki su vanası vardır. Üstüvanenin ön tarafında ise süpürülen çöplerin sağa ve sola itmeye yarayan kauçuktan bir levha vardır.

Temizlik, caddelerin genişliğine göre caddenin ortasından başlayarak şerit şeklinde devam eder. Öndeki vasıtanın sağa ve sola iteklediği pislik arkadan 2 ve 3 inci şeridi takiben gelen vasıtalar tarafından iteklenerek nihayet kaldırım kenarındaki kanala itilir. Buradan da ya büyük çöp birikintileri (Hal civarındaki yollarda olduğu gibi) toplanıp çöp kamyonlarına yüklenir. Ve yahut ta yolla kaldırımların birleştikleri yerlerde sık sık bulunan kanalizasyon menfezlerine sũ ile itilerek ortadan kayıp olur. Veyahut ta kaldırım kenarlarını temizleme ve çöpleri kaldırmaya mahsus (Balayeuses - Ramassenses) 1er vasıtası ile mekanik olarak ortadan kaldırılır.

Bütün bu vasıtalarındaki muhtelif vazifeler otomatik olarak bizzat şoför tarafından şoför mahallinde bulunan kumanda aletleri ile yapılır.

Balayeuses - Ramasesuses Pour caniveau: (Kaldırım kenarlarını süpürmek ve yıkamaya mahsus vasıta)

İkisi arka ve biri önde olmak üzere üç tekerlekli mücehhez olan bu vasıtalar kaldırım kenarlarına yanaşmamak suretiyle arasözlerin kenarlara attığı çöpleri otomatik olarak toplayıp deposuna alır; Bu vasıtanın

alt ortasında içeri doğru dönen dairevi bir fırça olup bu fırça vasıtasıyla kaldırım kenarlarındaki çöpler vasıtanın önüne' doğru süpürülür. Yine vasıtanın alt arkasında bulunan kauçuk bir levha yere temas etmek suretiyle çöplerin vasıtanın arkasına kaçmasına mani olur. Bu suretle bu kauçuk levha önünde toplanan çöpler kamyon içinde dairevi bir surette dönen üzerleri kauçuk bir çarkın boşluklarına dolmak suretiyle vasıtanın üstüne yükselir. Ve dönüş esnasında vasıtanın bir M3 hacmindeki deposuna boşalır. Bu suretle dolan depo buhar otomatik olarak boşaltılır.

Bütün kumanda aletleri şoför mahallinde olup şoför tarafından idare edilir.

B — Kaldırımların Temizlenmesi:

Kaldırımların yıkanması için mekanik aletler bilhassa istimale Salih tir.

Fakat bunların işleyişini iyi bilmek lâzımdır. Zira memnuniyet verici bir neticeye ancak bu suretle varılabilir.

Temizleme faaliyetlerinin icrasına rağmen bu ameliyeler uzun müddet memnuniyet verici bir manzara arz etmezler.

Zira bütün gün çöp kırıntıları umumi yollara atılır. Bu vaziyetten kurtulmak için idare Paris'in her tarafına çöp kutuları koymak ve atılacak şeyleri bu çöp kutularına bırakmaları hususunda halkı devamlı surette tenvire çalışmaktadır.

Paris'te mevcut (900) (ORİNOİRS) in temizliği 6500 bankın boyanması, 32000 sokağın işaret levhaların hazırlanması 3500 istikamet levhaları ve 85000 ağacın temizlenmesi de bu servisin vazifeleri cümle sindendir.

Bu gibi çeşitli faaliyetlerin ifası hususunda icabında muvakkat amelede istihdam edilir.

Paris'te mevcut 2000 kilometre kadar kanal bir taraftan kaldırım pisliklerini diğer taraftan da şoselerin yıkanması neticesi husule gelen süprüntüleri toplar yağmurlu günler hariç her gün bu kanallar bol su ile temizlenir.

Bu ameliye sebebiyle günde 45000 bin metre küp civarında susar edilir. Fakat sağlık bakımından bu çok tatminkârdır. Paris'te (10000) kadar yangın vasıtası mevcut olup her biri saniyede (100) ilâ (400) liet

re su kapasitesindedir. Vanalar belirli yerlere konmuş olup açıldıkları zaman bir işçi daima bunlarla meşgul olur. Bir alet yardımı ile kaldırımdaki çöpleri akan bu sularla kanalizasyon menfezlerine iteklerler.

Karların Temizlenmesi:

Uzun zamandan beri umumi yollar üzerindeki karların temizlenmesi karların (SEİNE) nehrine nakli veya kaldırımlar ve yollar üzerinden kanallara kürenmek suretiyle kanalizasyon hattına boşaltılmak suretiyle nispi bir şekilde başarıyordu.

Fakat mümkün her türlü çareye başvurulduğu halde bu usul ile yağın karın tamamını temizlemek mümkün olmuyordu. Filhakika yalnız umumi bir yol üzerine yağın 4 cm kalınlığındaki karın yekünü 800.000 metre küp tuttuğuna göre bu işe bir çare aramak icap etti ve başlıca yollar üzerinden sadece bir piste (Seyrüsefer için lüzumlu bir geçit) açıldı. Buradan kaldırılan karlar da yığınlar haline getirilerek buz haline gelmeye terk edildi. Bu suretle donmuş kar yığınlarının zamanla taşınma işi devam eyledi. Zira donmuş kâr yığınlarının kendi kendine erimesi için uzun zamana ihtiyaç vardır.

Bu usul aşağıdaki şekilde tespit ve tatbik edilmektedir.

Resmi ve hususi daireler hariç bütün yol güzergâhında ikamet edenler, binalarının cephelerine isabet eden kaldırım ve kanallardaki kan şoseye süpürmekle mükellef kılınmışlardır.

Karın ortadan kaldırılışı tuzla imtizaç ettirilerek dondurmak suretiyle temin edilmiştir. Bu suretlerde bir Kg. kara 16 gram tuz serpmek suretiyle meydana gelecek tuzlu kar yığınının sühneti sıfır dereceden nakız 21 dereceye kadar düşürülebilir.

Bu birleşme karıştırma suretiyle tacil edilir. Tuzun umumi yollar üzerinde yayılışı bu kaide üzerine yapılır. Bu yayılış ilk kar yağışı nihayet bulup bir tabaka teşkil ettikten sonra müteakip yağışa kadar devam eder.

Eski usule göre bu tuz yayma amelîyesi el arabaları ve kürekli 'iki şahıstan müteşekkil ekipler marifetiyle yapılır. Bu gün ise daha ziyade mekanik yayma vasıtaları (SABILEUSE - SALEUSE) ile yapılmaktadır.

Kar yağışı durup serpilen tuzlar tesirini gösterip karlar donmaya başlayınca hemen bunların temizliği ve nakli başlar. Yollar trafik badanamdan taşıdıkları ehemmiyet derecelerine göre 3 gruba ayrılmış ve bun-

lara göre de önceden plânları yapılmıştır. Kâr yağmaya başlar başlamaz birinci derecede önemli yollardaki (4) metre genişlikte bir şerit açmak için metre kareye 100 gram tuz serpilir.

Bu ameliye başlarken bütün temizlik servisi personel ve işçileri (Hastalar hariç) hepsi iş başı yaparlar. Hatta fazla kar yağdığı zamanlarda diğer servislerden, ezcümle yol servisi, kanalizasyon servisi ameleleri ile hususi surette bu işte istihdam edilmek üzere muvakkat ameleler dahi tutulur ve çalıştırılır.

Bu işçilerin faaliyet süresi işlerin normale inkılâp edişine kadar devam eder.

Yakardaki kısımlarda teşkilât ve vazifeleri izah edilmiş olan temizlik servisinin en küçük cüzitammı teşkil eden (Atölyelerde) ki şefler kendilerine bağlı olan işçilerle alacağı takviyeleri ve kar temizliği yapacağı sokakları kum ve tuz depolarının bulunduğu mahalleri önceden bir levhaya yazarak büronun görülebilir bir yerine asarlar. Her kış için asgari 13.000 ton tuz lâzım olup bunlar yazdan şehrin muhtelif yerlerindeki yer altı ve yer üstü depolarına stok edilirler.

Çöplerin Hijyenik esaslara göre tahliye ve imhaları:

1870 senesine kadar Paris şehrinin çöpleri banliyölerdeki bahçıvanlar tarafından gübre olarak kullanılmak üzere satılıp bedeli de şehir bütçesine varidat olarak kayıt ediliyordu. Ancak şehrin süratle gelişmesi ve çöp miktarlarının artışı karşısında bu çöpleri muhtelif muameleye tâbi tutarak ortadan kaldırmak dolayısıyla kıymetlendirmek yolları aranmış ve bu maksatla da ilk olarak 1896 yılında (SAİNT - QUEN) müteakiben de (ISSY - LES - MAULÎMEAUX ROMANVILLE) fabrikaları inşa edilmiştir.

Başlangıçta bu fabrikalarda çöpler içlerindeki hurda demir ve teneke gibi madenî kısımlardan ayıklanmak ve geri kalan kısımlarda ezip ufaltılmak suretiyle gübre olarak ziraatta kullanılmak suretiyle istifade edilmiş bilâhare de inşa edilen fırınlarda yakılmak suretiyle kül haline getirilmek suretiyle ortadan kaldırılmıştır.

Hâlen Paris şehriden çöplerin tahliyesi 3 şekilde yapılarak bunların sağlıklı olarak ortadan kaldırılması sağlanmış aynı zamanda da bu çöpler kıymetlendirilerek ekonomik faydalar temin edilmiştir.

- 1 — Gübre olarak kullanılmak üzere kültür arazilerine sevk,
- 2 — Yakıp kül etme,

3 — Kontrollü bir şekilde gayrimeskûn sahalardaki çukurlara doldurmak, senelik vasatı olarak 1.300.000 ton olan çöplerin ortadan kaldırılışı yukardaki sıraya göre aşağıdaki nispetler dâhilinde icra edilir.

Gübre olarak kullanılma	0,20
Yakıp kül etme	0,30
Kontrollü boşaltma	0,45
Zayiat	0,05
Yeküm	0,100

1- Gübre olarak kullanılmak üzere kültür arazilerine sevk:

Toplanan çöplerin bir kısmı önemli bir fabrikasyondan geçirildikten sonra gübre olarak kullanılmak üzere yeniden toprağa iade edilir.

Paris havalisine ait çöpler takriben 0,006 azot 0,005 asit fosforik 0,009 potas ve 0,060 da kireç ihtiva ederler.

Uzun zamandan beri bu çöpler sadece içlerindeki büyük demir parçalan ve şişeler ayıklanarak satılırdı. Fakat bu çöplerin ince cam parçaları, fayans, demir ve teneke parçalan çabucak toprakta tahallül etmedikleri gibi bunlar çift hayvanların, insanlara ve motorlu vasıtaların lâstiklerine de zarar verdiklerinden bilâhare bu çöpler kurulan fabrikalar vasıtasıyla ezilip elekten geçirilmek suretiyle inceltilmiş ve toprağın tam istifade edebileceği hale getirilerek çiftçilerin istifadesine arz edilmiştir.

Bu gübreler 75 Mm. kutrundaki elekten geçmiş küçük parçalar toz haline gelmiş veya kül halindeki hayvani ve nebati artıklardan ve madeni millerden tereküp eder. Bu gübre aynı zamanda hatırı sayılır nispette kalker de ihtiva eder.

Nemli maddelerin fiziki hassası toprak için çok önemlidir. Öyle ki kumlu toprakları birleştirdiği gibi aynı zamanda toprakların kimyevi hassasında değiştirir ve bir takım bakteriler marifetiyle bu gübrelerin taahhülle uğraması aynı zamanda toprağın havalanmasını da temim eder.

Kültür arazilerine sevk olan bu gübrelerin senelik tonajı 1936 ile 1940 arasında gayri muayyen olup irap çıkmıştır. Meselâ 1936 da 177.000 ton iken 1940 da 74.000 e inmiş ve bu miktar 1946 da yani harp sonrası azami had olarak 468.000 tona yükselmiştir. 1956 yılı Şubat ayının çok

soğuk yapması ve o esnada ziraat işçilerinin Cezayir harbi için silâh altına alınmaları sebepleriyle bu miktar 955 yılının 266.000 tonuna mukabil 1956 da 216.000 ton düşmüştür. Bu gübrelerin satışı fabrikalarda yapıp nakliye alıcıya ait olduğu gibi fiyatı da pek düşüktür.

2 — Yakarak kül etme:

Çöplerin içindeki kıymetli maddelerin devamlı yanabilme ve neticelerinin hijyenik bakımdan göze güzel görünüşü sebebiyle 1907 senesinden itibaren Paris vilâyeti bu çöpleri yakmak suretiyle imha etmek dolayısıyla de ucuz bir şekilde zaruri kudret ve elektrik enerjisi elde etmeye başlamıştır. Bu maksatla inşa edilmiş bir fabrika oldukça az kompleke olup başlıca üç kısımdan ibarettir:

- a — Çöplerin stok edildikleri beton depolar
- b — Çöplerin yakıldığı fırın ve turbo alternatürler
- c — İstihsal artıklarının yerleştirilmeleri.

a — Çöplerin stok edildikleri beton depolar:

Fabrikalar müstemilâtından bulunan bu depolar 5 ilâ 20 kamyonun aynı anda çöp boşaltmalarına elverişli olarak uzunlamasına toprak içine inşa edilmiş üst açıklıkları 8, alt açıklıkları 4 metre genişliğinde ve azami 120 metre tuluunda olan 2000 ilâ 5000 metre küp hacmindeki beton küplerden ibarettir. Bu küplerin üzerinde bulunan bir yürüyen vinç vasıtasıyla buraya doldurulan çöpler fabrikanın üst seviyesine kadar yükseltilip orada bulunan büyük bir huni içine boşaltılır.

b — Çöplerin yakıldıkları fırın ve türboalternatürler:

Bunlar muhtelif fabrikalarda muhtelif tipte kurulmuş olup hepsi de çöpleri yakmak suretiyle husule gelen zaruri kudretle kazanlardaki suyu kaynatıp buhar elde etmektedirler. Bu buharların az bir kısmı fabrikaların asli ihtiyaçlarına sarf edilmekte büyük bir kısmı da şehir kalorifer şebekesine gönderilerek ve elektrik enerjisi istihsalı için türbo- alternatörlerde kullanılarak yakın endüstri sahalarında satışa arz edilmiştir'.

1956 yılında bu fabrikaların umumi buhar istihsalı 406.000 ton üzerinde değişmektedir. 61.000 tonu endüstri sahalarına 219.000 tonu da şehir kalorifer şebekesine satılmıştır. Diğer taraftan 1.140.000 KW. sa.

ati fabrikaların ihtiyacı için kullanılan 2.291.000 KW. Saat elektrik istihsal edilmiş ve bunun 1.151.000 KW. Saatlik büyük kısmı Fransız elektrik şirketine satılmıştır.

c — İstihsal artıklarının yerleştirilmeleri:

Yakma ameliyesinden sonra ocaklar içinde kalan kömür ve madeni cürufun tahliyesi icap etmektedir.

Yanan çöplerin tahminen c/c 40 civarındaki kısmı cüruf olarak kalmaktadır. 1956 yılındaki cüruf yekûnu 253.000 tondur. Fırınlardan dip tarafında bulunan bir kap zamanla açılmak suretiyle burada toplanan ermiş maden cürufu hususi bir kol vasıtasıyla içinde soğuk su cereyan eden bir beton depoda biriktirilmiş bu cürufun bilâhare 60 mm. kutrunun delikleri bulunan elekten geçirilerek bilâhare yol tamirâtı veya yeni inşa edilen yolların alt tabakalarında kullanılmak üzere Paris vilâyetinin nafia servisi tarafından alınır.

Paris'te çöpleri muhtelif maksatlara göre işleyen fabrikalar:

Traitement Industriel des Residus Urbains (T. I. R. U) (şehir döküntüleri sımai işletmecilik) şirketi namıyla faaliyette bulunan bir şirket tarafından idare edilen fabrikalar hakkında aşağıdaki satırlarda mulıtasaran malûmat verilmeye gayret edilmiştir.

İ — IV RY - fabrikası:

Bu fabrika oldukça modern bir şekilde 1930 yılında servise konmuştur. Bu Paris Orlean demiryolu hattı ile irtibatlıdır.

Bu fabrika hususi bir kabul ve tevzi sistemini havıdır. Fabrika başlıca. İki kışımından ibarettir. Birinci kısım çöplerin depo edildiği beton havuz diğeri de çöplerin yakıldığı fırınlardır. Beton havuz 120 M. tulünde ve 5.000 metre küp hacminindedir. Buraya aynı anda 18 kamyon yük boşaltabildiği gibi bir günde 200 ilâ 250 kamyon da tahliye yapabilir. Buraya stok edilen çöpler depo üzerinde çalışan bir vinç marifetiyle hepçe ile alınıp fabrikanın üstüne kadar yükseltilip orada bir huni içine boşaltılır. Hunimin altından çıkan çöpler iki silindir arasından geçerek ezilip inceltilir ve oradan müteharrik şerit üzerine yayılır. Bu şeritler yavaş yavaş hareket ederek ısıtılmış bir odadan geçerek içindeki rutubet alınır. Ve bu suretle kuruyarak kolayca yanabilecek bir hale gelir ve buradan da (BRECHOT) t'pi.6 fırın içine düşmek suretiyle ya-

kırılır. Çöplerin yanında ilk iştiâl havagazı ile olup bilâhare ocaklar içinde yanışı kolaylaştırmak için taze hava püskürtülür. Bu suretle organik maddeler yanar ve madeni cisimlerde yüksek hararet tesiriyle erir. Nihayet fırınların dibinde meydana gelen cüruf hususi bir kapak açılmak suretiyle bir kanalla içinde su bulunan beton bir çukura dökülür ve soğur. Burada toplanan demir, kömür cürufu fabrikanın dışında yığılır. Bilâhare de yol inşasında kullanılmak üzere nafia servisi tarafından alınır. Fabrikanın bu çöpleri yakması suretiyle elde ettiği buharın bir kısmı kendi ihtiyaçlarında kullanılıp bakiyesi de şehir merkezi ısıtma şebekesine sevk edilir.

16 Atmosfer tazyik altında 325 derece olarak elde edilen buhar 280 derece civarında şehir ısıtma şebekesi tevzi merkezine intikal ettirilebilir. Bunların bir kısmı da elektrik elde etmekte kullanılıp bu suretle de beheri 6.000 KW. takacında üç alternatör çalıştırılarak 18.000 KW cereyan elde edilir. Bu cereyan fabrikada sarf edilmeyen kısmı elektrik şirketine satılır. 1956 yılı içinde bu fabrika 288.000 ton çöp alıp bunun 191.000 tonunu yakmış mütebaki kısmını da deşarj olarak vagonlarla şehir dışındaki çukurlara kontrollü bir şekilde sevk etmiştir. Bu suretle bir sene içinde 158.000 ton buhar ve 1,064,000 KW. Elektrik elde edilmiştir. Bu fabrikada çalışan memur ve işçi yekünü 308 kişiden ibarettir.

2 — SAINT - OUEN. Fabrikası:

Bu fabrika 1905 ile 1912 seneleri arasında Paris'in şimalinde ve (SE- ÎNE) nehri yakınlarında inşa edilmiştir. Ancak bu fabrikanın eskimesi hasebiyle 1936 senesinde tamamen yıkılarak yerine modern bir fabrika inşa edilmiştir. Bu fabrika önceleri çöpleri sırf ziraat için gübre olarak hazırlamış bilâhare de ikinci dünya harbi esnasında bir müddet durduktan sonra 1951 yılından itibaren inşa edilen dört yakma gurubu ile teçhiz edilmiş olarak faaliyete devam etmiştir. Her gurupta bir çöp yakma fırını ve bir de kazan mevcut olan bu fabrika da diğeri gibi aynı sistemle çalışır. Her fırın saatte 8,5 ilâ 10 ton çöp yakarak kazanlarda 18 Kg. atmosfer tazyikle 280 derecede buhar elde edilir. Vasati olarak bir ton çöp yanması neticesinde 0,9 ilâ 1,3 ton buhar elde edilir. 1956 yılında bu fabrika 203,500 ton çöp kabul ederek bunun 148.000 tonunu yakmış ve bu suretle de elde edilen buharın 31.000 tonunu sınav tesislere ve 79.000 tonunu da (CHAUFFAGE URBAİN)

(C.P.C.U.) merkezi şehir teshin şebekesine satmak mütebakisini de kendi tesislerinde kullanmak suretiyle 171.000 ton buhar elde etmiştir. Bakiye çöpleri de şehir dışındaki çukurlara sevk etmişlerdir. 1957 yılı ocak ayı itibariyle fabrika memur ve işçi yekûnu 136 kişiden ibarettir.

3 —{KOMANİYÛLE) fabrikası:

Bu fabrika (L'URCQ) kanalı kenarında ve Paris'in şimali şarkisinde 1926 senesinde inşa edilmiştir. Çöp fırınları ise 1929 yılında faaliyete geçip bilâhare 1950 yılında faaliyetlerini tadil ederek sadece çöpleri alıp ezen ve elekten geçirerek bilâhare yakma tesisi olan fabrikalara sevk etmekle iktifa etmişlerdir, fakat bilâhare 1956 yılında fabrika modernize edilerek çöp toplama depolan 2350 metre küpe çıkarılmış ve (BRECHOT) tipi 5 adet fırınla teçhiz edilmiştir. Bu suretle' elde edilen buharın bir kısmı fabrika dâhilinde sarf edilip mütebakisi ile de her biri 3000 KW. lık üç alternatör çalıştırılarak elektrik enerjisi elde edilmiş hatta bir kısım buhar merkezi teshin şebekesine satılmıştır. 1956 yılında bu fabrika 219.000 ton çöp kabul edip bunun 75.000 tonunu ezip elekten geçirmek suretiyle kabili istifade hale sokmuş bakiyesini ise şehir dışındaki boş sahalara sevk etmiştir.

1957 yılı başındaki kadrosu 203 kişidir.

4 — (D. İSSY - LES - MOÛLÎNEAÛX) fabrikası:

Bu fabrika Seine nehri kenarında Paris'in cenubi şarkisinde 1927 senesinde inşa edilmiş olup aynı zamanda demir yolu şebekesi ile de irtibatlıdır.

Fabrikanın çöp stok çukuru 125 metre uzunluğunda ve 2500 metre mikâp hacminindedir. Bu çöpler 4 metre mikâp hacmindeki bir kepçe marifetiyle çukurdan alınıp fabrikanın üst kısmında bulunan bir huniye boşaltılır. Huninin altında çöpler iki silindir arasına dökülerek buradan geçerken inceler ve yürüten kayışlar marifetiyle muhtelif eleklerden geçtikten sonra manyetik olarak içindeki demir akşamı ayıklanıp geri kalan ve incelenmiş çöpler gübre olarak ziraatçıların istifadesine arz olunur.

Bu fabrikanın da (BOUSSANGE) tipi 6 adet yakma ocağı mevcut ise de bu tesisler 1957 senesi başından itibaren faaliyetleri tadil etmişler ve bu fabrika sadece çöpleri ziraat için gübre olarak kullanmak işi

ile iştigale başlamışta'. 1956 yılında bu fabrika 318.000 ton çöp alıp 40.000 tonunu yakmış, 142.000 tonunu da gübre olarak hazırlamıştır. Mütebaki kısım ise kontrollü olarak şehir dışındaki boş sahalara atılmıştır.

Yine bu fabrika elde ettiği buhardan 23.000 tonunu ürettiği elektrikten ise 1.227.000 KW saatim satmıştır. Fabrikama 1957 yılındaki memur ve işçi adedi 287dir.

3 — Kontrollü tahliye:

Çöplerin şehir dışı açık sahalara dökülmesi ekonomik bakımdan her ne kadar elverişli kabul edilirse de, hijyenik bakımdan tasfiyeye değer addedilmez.

Çünkü fare ve sineklerin kolaylıkla üremelerine elverişli olan bu sistem mecburiyet tahtında ancak kontrollü bir şekilde aşağıdaki esaslar dâhilinde yapılabilir.

Şehir dışında açık sahalara dökülecek olan çöpler azami iki metre kalınlığında bir yatak şeklinde arazi üzerine yayılır bilahare üzerine 15 - 20 santim toprak dökülür. Bu suretle dar bir sahada bu iş üst üste yapılabileceği gibi, yeni sahalara da intikal ettirebilir. Toprakla örtülen 2 M. kalınlığındaki bu çöp yığınları derhal fermente olarak içinde 70,80 derece hararet meydana gelir.

Bu fermentasyon sırasında asit karbonik de hasil olduğundan gerek bu gazın husulü ve gerekse hararet fare ve sinek sürfelerinin üremesine meydan vermez. Nihayet fermente olan bu çöpler bir müddet sonra çürüyerek gübre haline de geleceği için bilâhare oralarda yapılacak ziraata da elverişli olurlar.

Gerek çöplerin yayılışı ve gerekse üstlerinin örtülmesi makina ile fenni şekilde yapılmaktadır. (BR AD FORD) sistemi adı verilen bu usul İngiltere'de tatbik edilmekte olup 1935 senesinden itibaren de Fransa'da, tatbikine başlanmıştır.

NETİCE VE TAVSİYELER

Hülâsa olarak denilebilir ki Paris şehri temizlik hizmetleri aşağıdaki maddelerde tadat edildiği üzere üç ayrı gurupta mütalâa edilerek hal edilmiştir.

- 1 — Sokakların, hal ve pazarların daimi temizlenmesi,
- 2 — Ev çöplerinin toplanması,
- 3 — Toplanan her türlü çöpün kıymetlendirilmek suretiyle hijyenik olarak imha edilmeleri.

Sokakların temizliğinde kullanılan mekanik vasıtalar (SOCIÉTÉ LE MATARÎEL DE VOÏRÎE) (L. M, V.) şirket çöplerin toplanmasında kullanılan vasıtalar ise (SÎTA) şirketi tarafından imal edilmiş olup bu şirketler ile (SEÏNE) vilâyeti arasında mevcut mukaveleler mucibince işletilirler.

Gerek bunlar gerekse çöp fabrikalarını işleten şirketler Fransa içinde olduğu kadar Fransa dışında da birçok tesisler kurmuşlardır. Hatta adı geçen bu şirketler mümessilleri memleketimizin İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirleri ile de ilgilendiklerinden keyfiyeti burada ilgili belediyelerin itilâsma arzı bir vazife addediyoruz.

Nihayet çöp dâvası ile çok sıkı münasebeti bulunan karasinek davasının da kökünden halli için hiç olmazsa bu büyük şehirlerimizde artık çöplerin hijyenik ve iktisadi olan yakma suretiyle ortadan kaldırılma zamanının geldiğine de kani bulunuyoruz.

TERCÜMELER

BİRLEŞİK AMERİKA DEVLETLERİNDE İDARE SİSTEMİ VE DEMOKRASİ PRENSİPLERİ ⁽¹⁾

Yazan

Wright Patmau

Kongre üyesi

Türkçeye çeviren:

î. Eraydın

Emekli Tetkik Kurulu üyesi

Demokrasi nedir? Amerika da nasıl işler? Zaman zaman krizleri karşılama da anayasa nasıl başarı gösterir? Milli Müesseselerimizin belli başlı hedefleri nelerdir Bunlar ne gibi hizmetler ifa ederler? Amerika yurttaşının hakları ve vecibeleri nelerdir?

Teksas federe devletinin birinci kongre bölgesi tarafından temsilciler meclisine ilk defa seçildiğim 1928 yılından beri müşterek milli mirasımız hakkında on binlerce sual karşısında kalmıştım. Bu suallerin çoğu federal hükümetimizin tarihçesi, kuruluşu, gelişmesi, meziyetleri, kusurları. Sertliği ve eğilebilir oluşu hakkındaki konular idi. Bu suallerin çoğunun okul yaşındaki gençler tarafından ileri sürülmekte olması derin şükran ve minneti mucipti ki, bu Birleşik Amerika Devletleri için uğurlu sayılabilecek bir olaydı.

Böyle her yaşta vatandaşların nasıl idare edildikleri konusunda ciddi sualler irat etmeleri, re iyi idare edilecekleri ve ananevi hürriyetimizin muhafaza ve tevsii edileceği hakkında teminat istemeler, hatta o sıkıntılı günlerde bile, parlak bir şeydi.

Kanaat'ınca idare tarzımız hakkındaki bu tecessüs geçen yirmi yıl içinde olduğundan daha tesirli görülmektedir. Amerikan hayat tarzını muhafaza için çalışan ve çarpışan on sekiz milyon eski muharibin kafasında futbol oyununda «hakemi öldürün!» feryadından daha başka bir şey yaşıyordu. Benim karşılaştığım insanlar iskân lâyhasını, küçük esnafı teşvik edici tedbirleri, milli sağlık mevzuatını ve iş kanunundaki değişiklikleri soruyorlardı. Washington'u ziyaret eden genç ve yaşlı turistler parlamento tekniğine, kongre komitelerinin çalışma tarzına, bun-

¹ Devam edecek.

lara karşı harici tesirlerin müessirliğine, esaslı ilgi gösteriyorlardı. Orta halli bir Amerikan çiftçisi tarım mevzuatı, sulamanın faydalan, istek izan, toprak muhafazası için istimlakler, federal büroların başarılı çalışması konusunda ecdadından çok daha aydınlanmış durumdadır. Cevapların çoğunu o biliyor ve bilmediklerini de sorup öğrenmektedir. Meselâ dış siyasetimizdeki niçin ve nasıl sorularının cevaplarını öğrenmek isteyenleri tatmin etmek üzere federe Devlet Vekâletinde bir «Halkla temas» şubesi tesis edilmiştir. Ve bu dairede halkın suallerini cevaplandırarak mütehasşislar mevcuttur.

Ben 1940 senesinde Daily Congressional Report dergisinde 138 soru ve cevap neşretmişim. Bunu «Amerikan idare sistemimiz» unvanı altında yeniden bastırdım: Bu sistem nedir? Nasıl çalışır? Sonradan bu eser üzerinde yedi defa düzeltmeler ve değişiklikler yapıldı ve nihayet çoğunluk oyu ile bu eser kongreye mal edildi ve bunun sekizinci basılışı 300 soru ve cevabı ihtiva ediyordu. Bu kitaba halk büyük rağbet gösterdi ve o zaman 5 milyondan fazla satıldı.

En yeni basılışı olan bugünkü eser 1000 soru ve cevabı ihtiva eder ve Amerikan idaresinin şimdiye kadar bütün tarihçesini içine almış bulunmaktadır. İdare tarzımızın daha geniş anlaşılmasını temin maksadı ile en son idare operasyonu ve vatandaşları ve araştırmacıları tatmin edecek konuları da ihtiva etmektedir.

I. Demokrasi ve Amerikan kaynakları:

1. Amerika'da idarenin hedefi nedir?

Bu hedef anayasa mukaddimesinde şöyle izah edilmiştir: «Biz Amerika Birleşik Devletleri halkı daha mükemmel bir yerleşme temini, adalet tesisi, bu huzurun temini, müşterek müdafaa hazırlanması, umumi selâmet ve esenliğin temini, bugün bizlerin, yarın gelecek neslin hürriyetlerinin garanti edilmesi maksadı ile Birleşik Amerika Devletleri anayasasını kuruyoruz.»

2. Cumhuriyet şeklindeki idaremin esasları nelerdir?

Cumhuriyet öyle bir idare tarzıdır ki, bütün kudretini doğrudan veya bilvasıta büyük halk kitlesinden alır ve idare edenler halk tarafından seçilerek mahdut bir devre için veya iyi hareket ettikleri müddetçe vazifeleri başında kalırlar.

3. Saf bir demokrasi nedir?

Bir hükümet şeklidir ki devlet işlerinin idaresi bizzat halkın kendi ellerinde bulunur, öyle ki, onlar kanun yaparlar, vergi tarh ederler, harp ve sulh meseleleri hakkında karar verirler ve personel ve devamlı dikkate ihtiyaç gösteren amme işlerini tedvir ederler.

4. Temsili veya endirekt demokrasi nedir?

Temsili demokrasi de halk kendi kendini idare eder, fakat o şekildeki bütün devlet idaresini, oy vermek sureti ile intihap ettiği temsilcilerine emanet eder.

5. Amerika Birleşik Devletleri hükümetini vasıflandıran demokratik ve cumhuriyetçi prensipler nelerdir?

Millî hükümet temsili bir demokrasi şeklidir, saf demokrasi Amerika'da ülkenin coğrafi cesameti ve halk nüfusu gibi sebeplerle tatbik edilebilir halde değildir; bundan başka amme işlerine devamlı surette iştirak etmek için halk çoğunluğunun boş vakitleri yoktur. Ayrıca idare tarzı bir cumhuriyettir, çünkü halk başkanım ve vekillerini kendi seçer,

6. Federal idarede «kuvvetlerin ayrılması» ne demektir?

Anayasanın ayrı ayrı maddelerinde idarenin üç başlıca kuvveti yani teşrii, icra ve adli kuvvetleri hakkında hükümler vardır. Kuvvetlerin bu üç şubeye ayrılışında manidar bir fark mevcuttur. Teşrii kuvvet hakkındaki birinci madde bütün teşri kuvvetini kongreye bahşediyor, ikinci madde icra kuvvetini başkana veriyor, adalet kuvvetini ise Birleşik Amerika Devletleri yüksek mahkemesine ve kongrenin teşkil edeceği diğer mahkemelere tevdi ediyor. Kuvvetlerin bu suretle ayrılması teorisi şuna istinat ediyor ki bu kuvvetler birbirlerine karşı bağımsız bulunmaktı birbirlerini her zaman kontrol edecek duruma girmişlerdir ve bu suretle kuvvetlerin teröre varacak birleşmesi imkânsız hale getirilmiştir.

7. Magna Charta nedir? Amerikan anayasasına nasıl tesir icra etti?

Magna Charta (Büyük berat) demektir. Bu isim 1215 de Baronların tazın ki üzerine İngiltere Kralı John tarafından bahşedilen berata veril-

misti. Kralın vergi politikasına ve ananevi âdetleri ihlâl etmesine karşı Baronların arkasında bir halk ayaklanması vardı. Magna Charta öyle hükümleri ihtiva ediyor ki, bunlar sonradan jüri mahkemesi garantisi ve Habeas corpus şeklinde tefsir edilmiştir. Daha ziyade efsanevi olan bu anlamda beratin anayasamız ve Haklar berati (Bili of rights) üzerinde yankılar görülür.

8. Amerika’da nerede ve ne zaman illi temsili idare kurulmuştur?

Amerika’da ilk temsili idare 1619 da Virginia’nın Jamestown şehrinde kurulmuştur. Burada icra kuvveti, aralarından seçilmiş bir başkan riyasetinde 13 üyeden mürekkep seçilmiş bir komiteye verilmişti.

9. Bağımsızlık beyannamesini, anayasayı, Fransa ile Amerika arasındaki İttifak muahedelerini, inkılâp harbini takip âdeti Anglo-Amerikan muahedelerini imza eden tek Amerikalı kimdi?

Benjamin Franklin.

10. İstiklâl harbinin «dili, kalemi ve kılıcı» olarak tanınmış olasılar kaillerdir?

Sırası ile şunlardır: Patrik Henry, Thomas Jefferson, ve George Washington.

11. «Çözölmüş yılan» nasıl ilk Amerikalı 13 koloninin sembolü oldu?

1754 de Fransa ile harp dedikoduları ısrarla devanı ettiği sırada Eonjamin Franklin Pennsylvania Gazete adlı gazetesinde (o zaman binbaşlı rütbesinde olan) George Washington’a yazdığı makalesi ile tavsiyelerde bulunmuştu. Franklin tavsiyelerini canlandırmak maksadı ile koymuş olduğu 2 inçlik bir taş basma resimde sekiz yerinden kesilmiş taş yılan ve altında «ya birleşmek veya ölmek» yazısı görülüyordu. Boston Gazete de yılanın ağzına «birleşmek ve muzaffer olmak» sözünü koymuştu. 1765 de Britanyalılar Stamp Act kanunu çıkardıkları zaman sembol taammüm edivermişti ve bu suretle bağımsızlık harbi esnasındaki yaylalarda görülmesi mutat olmuştu.

12. İnkılâbın babası kimdi?

Samuel Adams. Zulüm ve temsil siz vergiler aleyhinde bir gösteri mahiyetinde olmak üzere Boston'da bir çay partisi düşünmüştü. Adamsın nutukları ve yazıları büyük ve samimi dinleyici topluyordu. İsyana teşvik hususunda Adams o kadar önemli idi ki General Gage idaresindeki Britanyalılar 18 Nisan 1775 de onu ve Lexington'daki John Hancock'u yakalamağa teşebbüs ettiler. Muhakeme edilip idam edilebilirlerdi. Bütün diğer asilere af teklif olundu.

13. Anayasayı ve bağımsızlık beyannamesini kaç kurucu imza etli?

Altı: Roger Shelman (Connecticut), George Read (Delaware), ve Benjamin Franklin, Robert Morris, George Clymer, ve James Wilson (Pennsylvania). İstiklâl Beyannamesi 4 Temmuz 1776 da ve Anayasa 17 Eylül 1787 de imza edilmiştir.

14. İstiklâl beyannamesini imza edenlerden cumhurbaşkanı olan iki kişi kimlerdir?

John Adams, Thomas Jefferson.

15. İstiklâl beyannamesini imza eder, iki kardeş kimlerdir?

Meşhur Virginia familyasına, mensup Richard Henry Lee ve Francis Lightfoot Lee. Belgeyi imza eden iki kardeş idi.

16. Başkasına temlik ve ferağî imkânsız haklar bahis konusu olunca «inalienable» ve «unalienable» tabirleri kullanılmaktadır. Bunlardan hangisi doğrudur?

İstiklâl beyannamesinin orijinal Jefferson kopyasında «inalienable» denmiştir. Kongrenin kabul ettiği kongre kütüphanelerindeki belgede ise bunun yerine «unalienable» konmuştur. Tabirlerin ikisi de kullanılmaktadır.

17. Büyük Britanya ile istiklâl muahedesini kim intaç* etmiştir?

1787 de Londra'da Benjamin Franklin, John Adams ve John Jay

18. 1787 tarihli kuzey batı kararnameşi ne idi?

Batı eyaletleri denen ve üzerlerinde birkaç orijinal federe devletin iddiası bulunan Ohio nehri kuzey batısındaki memleketler hakkındaki hükümleri ihtiva etmek üzere konfederasyon kongresi tarafından kabul edilmiş kararnameler serisinin üçüncüsü ve en önemlisi idi. Bu memleketler üzerindeki tartışmalar asıl konfederasyonun kurulmasını da geciktirmişse de kat'i mahiyette çıkarılan kararnameler Amerikan tarihinin dönüm noktası olmuştur. Meselâ 1787 kararnamesi diyor ki: «Ülke içinde ne kölelik olacak, ne de arzu hilâfında hizmet...»

19. İstiklâl beyannamesini imzalayanlar arasında ecnebi memleketlerde doğmuş olanlar kimlerdi?

Seviz kişi ecnebi memlekette doğmuştu: James Wilson (İskoçya'da), Robert Morris (İngiltere'de), Francis Lewis (Wales'de), James Smith, Matthew Thomton, ve George Taylor (İrlanda'da).

20. Amerika Birleşik Devletlerinin bugünkü nüfusu içinde yabancı memleketlerde doğmuş olanların veya yabancı memlekette doğmuş ebeveynlerden doğmuş olanların nispeti nedir?

Nüfusun yüzde 22.5 'u yabancı menşeli veya yabancı memleketlerde doğanların çocuklarıdır. Bazı bölgelerde bu nispet daha yüksektir. Meselâ New-York şehrinde yüzde 56.5 dur.

21. «Birleşik Amerika Devletleri» tabirini ilk kullanan kimdi?

Robert İngersol ilk defa «Birleşik Amerika Devletleri» diye yazanın Thomas Paine olduğunu söylüyor.

22. Anayasa konvansiyonlarının oturumları ne kadar sürmüştü?

Konvansiyon 25 Mayıs 1787 tarihinde Philadelphda'da toplandı ve 17 Eylül tarihine kadar devamlı surette 112 gün oturumlar yaptı. Washington bunlara başkanlık ediyordu. Delegelerin en yaşlısı (Benjamin Franklin) 81 yaşında ve en genci Gilman 25 yaşında idi. Anayasanın babası olan James Madison bu oturumlar sırasında 161 defa konuşmuştur. Vali Morris ise 173 defa konuşma yapmıştır.

23. Anayasa konvansiyonundaki bütün delegeler anayasayı uma tadımı?

Hayır. Elli üç delegeden yalnız otuz dokuzu imza etmiştir. Elbridge Gerry, George Mason ve Edmund Randolph imzayı açıkça reddettiler, diğer on bir delege ya ret ettiler veya oturumda hazır bulunmadılar.

24. Amerika tarihinde «demokrasinin gelişmesi» için tanınmış olan devre nedir?

Amerikan milletinin tarihinde 1789 dan 1820 ye kadar olan ilk otuz sene Birleşik Amerika Demokrasisinin gelişmesi bakımından bir terakki devresidir. Federe devletlerin çoğu oy vermedeki mülkiyet kaydım ortadan kaldırmışlardır. İmtiyazlara düşman müsavâtı halk arasından yeni bir parti çıkmıştır. Jackson başkanlığa seçmek ve onu sert ve haşin hürriyet sembolü yapmak hususunda batı ve güney çiftçileri doğu işçilerde birleştiler.

25. «Birleşik Amerika Devletleri» tabiri resmen nerede yayınlandı?

Konfederasyon maddelerinde. 1. madde diyor ki : «İşbu konfederasyonun unvanı (Birleşik Amerika Devletleri) olacaktır.»

26. «Temsili halk» nedir?

Amerika Birleşik Devletleri kurulduğu zaman «kölelik» tanınmış bir müessese idi. Aynı zamanda Amerika yerlisi geniş ölçüde iptidai bir hayat yaşıyordu. Bu sebeple anayasa kongre temsilinde bahis konusu bu ırkları da dikkate almalı idi. Köleleri ele almamakla kongre temsilinin değeri güney eyaletlerinde düşmüş olacaktı, bunun için bir anlaşmaya varıldı: Anayasayı kuranlar kararlaştırdılar ki, temsil her federe devletin hür vatandaşları (vergi vermeyen yerliler hariç) ile diğer halkın (yani kölelerin) beşte üç miktarına dayanacaktı. Fakat köleliği ortadan kaldıran on üçüncü anayasa, tadili ile ve yerli halkın tedrici surette vatandaşlık mükellefiyetlerini benimsemelerde tesirini gaip etmiştir.

27. Kon federasyonun ihtiva ettiği maddeler nelerdi?

Amerika Birleşik Devletleri için ilk plân, bağımsızlık beyannamesi-

nin imzasını müteakip yazılmış olan konfederasyon maddelerinde mevcuttur.

28. Konfederasyon maddelerine göre nasıl bir milli hükümet olacaktır?

Her federe devlet merkez asamblesine iki veya daha ziyade delege gönderecekti, yani kongreye. Dokuz federe devletin muvafakati için önemli kanunlar kabul etmek icap etti

29. Kongre bu konfederasyon maddelerine göre, hükümet masraflarını ve vergileri nasıl tevzi etti?

Her federe devlet nüfusu nispetinde hükümet masraflarından hisse alacaktı. Her devletin vergi ve ticaret üzerindeki kontrol hakkını konfederasyon esasları kabul etmişti. Her devlet hür ve müstakil idi. Kongrenin vergi ve ticaret işlerini idare yetkisi yoktu.

31. Konfederasyon maddelerinde memleketin icra başkama hakkında bir hüküm büküyor mu idi?

Baş idareci hakkında hiç bir hüküm yoktu. Millî mahkemeler hakkında da bir hüküm yoktu. Kongrede vergi takdir hakkı vardı, amma vergi tahsil yetkisi yoktu. Bu sebeple federal maliye hazinesi büyük ihtiyaç içinde bulunuyordu.

32. Konfederasyon hükümleri altında husule gelen borç ne kadardı?

On milyon dolar.

33. Federe devletlerarasındaki münasebetleri hangi kuvvet idare ediyordu?

Bu maksatla hiç bir kuvvet mevcut değildi. Federe devletlerarasında çeşitli ihtilâflar baş gösterdi. Konfederasyon hükümleri kifayetsin görüldü ve yeni bir konvansiyon toplanması istendi, Rhode Island devleti buna iştiraki reddetti.

34. Anayasanın hazırlanmasında başlıca zorluklar nereden geliyordu?

Anayasa konvansiyonundaki delegeler Konfederasyon hükümlerinin kifayetsizliklerini ve bilhassa federe devletlerarası münasebetleri idare edecek bir merkez otoritesinin eksikliğini biliyorlardı. Zulme karşı mücadele eden ve bunda muvaffak olan federe devletler hürriyetleri ve bağımsızlıkları konusunda çok kıskanç bulunuyorlardı. Kuvvetli bir merkezi hükümeti kurdukları takdirde bunun Britanya hükümeti kadar tehditci olmasından korkuyorlardı. Bu sebeple onlar devlet haklarında ısrar ediyorlardı. Konvansiyon delegeleri ahengi muhafazaya çok uğraşıyorlar ve konvansiyonu kuvvetli bir merkezi hükümet kurmağa ikna etmek istiyorlardı. Bu sırada Massachussets vatandaşları kendi federe hükümetlerine karşı isyan etmekte idiler. Bu isyanın diğer devletlere de sirayet etmesinden korkuluyordu.

35. Konfederasyon maddelerinden ne gibi dersler alınmıştı?

Vergi tarh ve tahsil etmek ve federe devletlerarasında ticareti tanzim ve anayasayı, kongre kanunlarını ve beynelmilel anlaşmaları ve muahedeleri infaz yetkisi ile mücehhez bir merkezi hükümete ihtiyaç olduğuna koloniler kanaat getirmişlerdi. Keza Konfederasyon federe bir devleti istilâdan, yerlilerin tecavüzünden ve yabancı müdahalesinden koruyacak kudrette olmadığını da anlamışlardı.

36. Konfederasyon maddelerinin müspet değeri ne olmuştu?

Bunlar Birleşik Amerika Devletleri hükümeti için ilk yazılı tasarı olmuştur. Bu maddeler İngiliz halkının 1215 de Magna Charta ile elde ettikleri şahsî ve siyasi hakları ihtiva ediyordu. Bundan başka Amerika da topluluk idaresi için ilk yazılı tasarı olan Mayflower esaslarını da içine almış bulunuyordu. Bunlar Yeni Dünyada ilk temsili hükümet olan Jamestown (Virginia'da) tecrübelerinin rehberliğini de haizdi.

37. Fransız ve İspanya Amerika'sındaki halk kendilerini idare hakkına sahip mi idiler?

Amerika'da yerleşen Fransız ve İspanyol halkı idareye iştirak etmezlerdi On altıncı asır sonunda İspanyol bölgesinde yerleşen Avrupalı sayısı 150.000 den fazla olduğu halde bunlar ve bunların efendileri idareye iştirak hakkına sahip değildiler. Fransız bölgesinde ise teşrii mec-

üs yoktu. Her türlü nizam ve talimatlar kraliyet valileri tarafından çıkarılırdı. (Qubec'deki karargâh vasıtası ile).

38. Mayftovver anlaşması niçin yazılı olarak yapılmıştı?

Virginia kumpanyası tarafından idare edilmekte olan topraklarla yerleşmek için İngiliz göçmenleri İngiltere'den ayrıldılar. Onların Virginia şirketi ile yaptıkları ve akdettikleri Charter (Berat) memleketin kendi seçtikleri memurlarla idare edileceğini bildiyordu. Bunlar Virginia'nın kuzey topraklarına yerleştiler ve artık kendilerini Virginia beratına bağlı görmeyerek, 11 Kasım 1620 de Mayflower paktı adı ile maruf anlaşmayı yaptılar.

39. Mayflower paktı neleri ihtiva ediyordu?

Bu pakt kısaca şunları söylüyor : «Biz resmen ve karşılıklı anlaşma ile siyasi bir kütle olarak birleşmiş bulunuyoruz. Bu suretle adil ve müsavi kanunlar ve halkın umumi esenliği için gerekli tüzükler, anayasalar çıkarmağa yetkili müesseseler kurmuş bulunuyoruz ve bunlara itaat ve mutavaat göstermeyi vaat ediyoruz.»

40. Plymouth'a yerleşen göçmenler idare muhtariyetine (self - government'e) nasıl başlamışlardır?

Kasabalar Plymouth teşrii meclisine temsilciler seçtiler. Bölge kanunları Plymouth'da yapılıyordu, fakat her kasabanın mahalli (home rule) müessesesi vardı. Bu mahalli müessese New England şehir meclisinin öncüsü idi. Muntazam fasılalarla amme hizmetlerini idare etmek üzere halk dâvet olunurdu.

41. Massachussets halkı temsili idarede nasıl bir ilerleme kaydetti?

Massachussets halkı (kolonisi) oraya, yerleşmiş sermaye sahiplerinin elinde bulunuyordu. Nüfus arttıkça sermaye sahipleri bunları yavaş yavaş serbest bırakmağa başladılar. Nihayet 1643 de temsili hükümete kavuştular.

42. Connecticut kolonisi temsili idare yolunda ne zaman en müsait duruma, girdi?

.1640 tarihinde erkekler için oy hakkı tanındı.

43. Maryland yurttaşlarına ve Pennsylvania göçmenlerine ne gibi haklar tanınmıştı?

Maryland'de bütün toprağın sahibi Lort Baltimore idi ki o bunu parça parça çiftçilere kiraya verirdi. Müstecirler kanun yapılmasına yardım için toplanırlardı. Müstecirlerle Lort Baltimore arasında bir anlaşmazlık baş göstermesi üzerinde, kanun yapma hakkı müstecirlere verilmişti. Lort Baltimore kira toplama ve vali tayini etme hakkını muhafaza etti.

Pennsylvania'da William Penn göçmenlerin kurucusu idi, o bütün Hristiyanlara kanun yapma işinde alma hakkını vaat etti. 1701 de Pennsylvania beratım çıkarmakla, bütün haklarını göçmenlere bıraktı, bu vesika 1776 tarihine kadar Pennsylvania'nın anayasası olarak kalmıştır.

44. Konfederasyon maddeleri ile kongreye ne gibi yetkiler verilmişti?

Posta işlerinin tanzimi, para bastırılması, ödünç alma (istikraz) hakkı, harp ilânı verilen yetkilere dâhildi. Kongre harici işlerden, bir dereceye kadar federal devletlerarası ticaretin tanziminden mesuldü.

Federe devletler hâlen ticareti ve vergi yetkisini kontrol eder. «Konfederasyon maddeleri aynen şöyle diyor: «Her devlet hükümrânlığım, hürriyetini ve bağımsızlığım muhafaza eder».

45. Konfederasyon maddelerinin başlıca iki büyük noksanı ne idi?

Kanunları tatbik edecek milli bir icra kuvveti yoktu. Keza federal bir mahkeme sistemi hakkında da hüküm yoktu. Her federe devlet istediği kanunu uygulardı. Bundan başka bir devletin kanunları ötekininkine zıt olabilirdi ve kanunsuz hareket edenler ve milli hükümete karşı gelenler mahalli federal devlet mahkemelerinde yargılanırlardı ki bunlarda milli hükümet mevzuatına pek az ilgi gösterirlerdi.

46. Konfederasyona göre, dış siyaset üzerinde kongrenin tesiri ne idi?

Kongre muahedeler üzerinde müzakereler yapmakta olmasına rağmen, bunlar kabul hususunda hiç bir tazyik yapamazdı. Bunun neticesi yabancı milletler Birleşik Amerika Devletleriyle muahede akdetmeyi reddederlerdi.

47. Kongrenin devletlerarası münasebetlerdeki durumu İne idi?

Ehemmiyetli hudut ve ticaret anlaşmazlıkları vardı ki bunları kongre halledemiyordu. Bu meselelerde her devlet kendini en yüksek addediyordu.

48. Konfederasyonun kifayetsizliği hakkındaki halk hissiyatından mesul olan nelerdi?

Millet ne para toplayabiliyordu, ne de borç ödeyebiliyordu. Kongre federe devletler için 10.000.000 dolar tevzi ettiği halde (1782 ve 1783 seneleri için iki senelik), hazine bunun ancak 1.500.000 dolarını tahsil edebilmişti. Harbi yürütmek maksadı ile millet ağır istikraz aplikasyonları yüklenmişti. Bunların faizleri toplanmıştı. Bundan başka hükümetin devlet işlerini yürütmek ve asker beslemek gibi masrafları da vardı. Durum müşküldü. Halk vergi istemiyordu ve milli hükümetin mali vaziyeti korkunçtu.

49. Konfederasyonun yapıcı tarafı neresi idi?

Milli birlik için kat'i bir başlangıç temin etmesi idi, halkta normal vatandaşlık duygusunu kat'i surette geliştirdi. Bir federe devletten ötekine giden kimse vatandaşlık haklarını muhafaza ederdi. Müşterek müdafaadan, harp ilânından ve para toplamaktan milli hükümet mesuldü ve on üç federe devlet halkı daha kuvvetli bir hükümet kurmak için çalışmakta idiler.

50. Anayasa konvansiyonunun toplantıya çağırılması nasıl oldu?

Washington toplantısında Maryland ve Virginia delegeleri milletler arası seyrüsefer işini münakaşa ettiler. Bu münasebetle onlar federe devletler ve milletler arası ticaret münasebetlerinin konuşulmasının da iyi olacağını ileri sürdüler. Bunun üzerine 1786 Eylül ayında Annapolis'te toplanmak, delegelerini bu konvansiyona göndermek üzere bütün federe devletlere davetiyeler gönderildi. Yalnız beş federe devlet dâvete müspet cevap verdi. Annapolis konvansiyonu 1787 senesinde mayıs ayında Phiadelphia'da toplantı yapılmasına karar verdi ve toplantıyı talik etti.

51. Anayasa konvansiyonuna çağırılma ne netice verdi?

1787 Şubat gününe kadar yalnız altı federe devlet temsilci göndermeyi düşündü. Kongre aynı yıl içinde Mayıs ayında Philadelphia'da toplanmak ve konfederasyon maddelerini gözden geçirmek üzere federal devletlere birer davetiye gönderdi.

52. Anayasa konvansiyonuna delege olacaklarda ne gibi vasıflar aranırdı?

Buraya seçilenler devlet ve ticaret hayatında önemli tecrübeleri olanlardı. Bir kısmı vali, avukat ve hâkimdi. Bir kısmı da tüccar ve çiftlik sahipleri idi. New York en büyük avukatı olan Alexander Hamilton'ı göndermişti. Virginia'yı James Madison ve Georges Washington temsil ediyorlardı. Washington Konvansiyon başkanı olmuştu. 1776 da bağımsızlık beyannamesinin imza edildiği bina toplantı yeri yapılmıştı.

53. Anayasanın kabul edilir bir şekil alması için ne gibi kompromiler yapıldı?

Federe devletler aynı cesamette değildiler, bu itibarla kompromi yapılması gerekiyordu. Temsilciler meclisinde ve Senato'da mütenasip şekilde temsil edilmeyi kabul ettiler. Yine kabul edildi ki, gelir bütçeleri senatodan değil, temsilciler meclisinden çıkmalı idi, çünkü temsilciler meclisi tamamiyle nüfusa istinat ediyordu. Böylelikle en büyük devletler himaye bulmuş oldular. Diğer önemli bir kompromi de devletlerarası ticarete karşı konmuş olan kongre tahdidi idi. Kongre yabancı ticareti tanzim etmekte olmakla beraber onun 1808 tarihine kadar devam etmiş olan esir ticareti üzerinde hiç yetkisi yoktu. Keza kongre ihraç malları üzerine vergi koymaktan menedilmişti.

54. Federe devletlerin birliğe borçlan hakkında anayasa delegeleri nasıl bir kompromi yaptılar?

Kuzey devletleri harp esnasında federal devletlerin yaptıkları borçları milli hükümetin tesellüm etmesini istiyorlardı. Güney devletleri de bu tasavvurun, aleyhinde idiler. Nihayet Güney devletleri yen: hükümet merkezinin Güneyde kurulması şartıyla, bu borçların federal hükümetçe ödenmesini kabul ettiler.

55. Anayasa konvansiyonunun kuvvetli merkezi bir hükümet kurmak hususundaki arzusunu hangi tip hâdiseler takviye etmişti?

Delegeler New York'un piyasaya mal getiren New Jersey ve Connecticut kayıkları üzerine resim koyduğunu biliyorlardı. Connecticut New York şehrine, çok ihtiyacı olan, odun, yumurta, tereyağı ve sebze maddelerini göndermeği reddetti. Bir devlet başka biriyle ticaretten çekinirse, gürültü çıkardı. Bu sırada İspanya ile beynelmilel bir ihtilâf ta baş göstermişti, bunun neticesi İspanya Mississippi nehrini kapatmıştı ve Amerika tüccarlarının mallarına ve gemilerine el koymuştu. Bir veya iki federal devletin nehri açmağa zorlaması mümkün değildi, eğer bütün federe devletler yardım ederlerse buna imkân olabilirdi.

56. Davet edilen anayasa konvansiyon delegeleri konfederasyon maddelerini yeniden gözden geçirmeyi kabul ettiler mi?

Hayır. Bunun yerine yeni bir anayasa yazmayı kararlaştırdılar.

57. Anayasa tasarısının hazırlanmasında bu çabuk anlaşmaya karşı nasıl bir rekabet ve endişe baş gösterdi?

Kuzey batının aleyhinde idi. Esir ve köle işinin serbest olduğu federe devletler hür devletlere güvenmiyorlardı. Endüstri ile meşgul devletler yabancı mamulleri satın alan çiftçi devlet istemiyorlardı. Bundan başka nüfusları çok olan federe devletler küçük devletlerle müsavi şartlar altında iki senatör çıkarmak fikrine muhalifiler. Delegeler buna karşı bir anlaşma çaresi araştırdılar ve böylece üzerinde işlenebilir bir anayasa meydana gelmesine hizmet ettiler.

58. Delegeler anayasa konvansiyonuna muntazam surette devana eltilerini?

Konvansiyona elli beş kişi seçilmiş olmasına rağmen günde ortalama devam eden delege sayısı otuz delegeden biraz fazla idi. Bazı delegeler yazın, konvansiyona iştirak yetkilerinin kalmadığını ileri sürerek büsbütün ayrılmışlardı. Onlara göre konvansiyonun gayesi yeni bir ana yasa kaleme almak değil, belki sadece konfederasyon maddelerim göz den geçirmektir.

59. Son tasarımı kaç delege imza etti?

17 Eylül 1787 tarihinde on iki federe devletin 38 delegesi tasarıya imza etmişlerdi.

60. Bazı delegeler niçin anayasa tasarısını imzadan çekinmişti?

Kendi federe devlet halkının kabul etmeyeceğini ileri sürerek imzadan kaçınmışlardı. Bazılarına göre anayasa bir sürü kompromi ile doldurulmuştu. Bazıları da eski konfederasyon maddelerinin revizyona tabi tutulmasını istiyorlardı.

61. Anayasa tasarısının imzası bittikten sonra Benjamin Franklin ne demişti?

O kalktı ve Washington'un sandalyasına resmedilmiş olan yan güneş şekline bakarak dedi ki: «Oturlar esnasında bu güneş resmine, onun doğuyorum, yoksa batıyorum olduğunu söyleyemeden baktım, şimdi hemen söyleyebilirim ki, o batmıyor, belki doğuyor. »

62. Anayasanın tasdiki nasıl olacaktı?

Delegeleri yurttaşlar tarafından seçilecek konvensiyona sunulmak üzere anayasa federe devletlere gönderildi.

63. Anayasa federe devletlerde nasıl bir kabul gördü?

On üç federe devlette anayasanın fayda ve mahzurları hakkında müzakereler yapıldı. Bazı devletlerde muhalefet kabulü tehir edecek kadar kuvvetli idi. Mülk sahiplerinin çoğu, tüccarlar, avukatlar ve ruhaniler anayasayı destekliyorlardı. Küçük esnaf, küçük çiftçiler ve işçiler aleyhinde idiler.

64. Anayasanın başlıca itiraz sebebi olan hangi noktaları idi?

Bir kısım müfritlere göre, anayasa federe devletleri hayati haklarından mahrum ediyordu. Bir kısım müfritler de, yeter derecede demokrasi temin etmediği için anayasayı tenkit ediyorlardı.

65. Anayasanın kabulü kampanyası ne kadar sürdü?

Anayasanın hazırlanmasını takip eden bir kaç ay içinde beş federe devlet anayasayı tasdik etmiştir. Federe devletlerin üçte ikisi tarafından kabul edilen anayasa umumi tasvibe mahzar olmuş sayılırdı. Böyle olmakla beraber iki büyük federe devlet olan New York ve Virginia birliğe girmiş değillerdi, bunlar olmaksızın muvaffakiyetli bir şekilde

hareket mümkün olmadığında 13 Eylül 1788.-S kadar kongre anayasayı tatbik mevkiine koyma kararını ilân etmedi.

66. New York anayasayı nasıl kabul etti?

New York'ta kampanya sırasında muhalefet çok şiddetli idi. Anayasayı desteklemek için Alexander Hamilton, John Jay ve James Mad'son, gazetelerle bir seri makaleler neşrettiler ve işleme tarzını izah ettiler. Bu makaleler üç dört bölge birliği yerine federe devletlerden mürekkep bir tek birliğin lüzumlu olduğunda ısrar ediyorlardı. Anayasayı destekleyenler kendilerine «Federalist» dediler ve bunların makaleleri de «Federalist» adlı gazete de neşredildi. Fakat New York; federalistlerin Virginia'da kazanmalarına kadar anayasayı tasdik etmedi. Nihayet o da 26 Temmuz 1788 tarihinde kabul etti.

67. Anayasanın tasdikinde çeşitli devletlerdeki oy miktarı ne idi?

Georgia, Delaware ve New Jersey anayasayı ittifakla (oy birliğiyle) kabul ettiler. New York 27 ye karşı 30 oy ile Massachusetts 168'e karşı 187 oyla, Virginia 79 ' a karşı 89, New Hampshire 47' ve karşı 57 oyla, Connecticut 40'a karşı 128 oyla, Maryland İl'e karşı 63 oyla. Güney Karoline 77'ye karşı 194 oyla, Rhoda Island'a 32'ye karşı 34 oyla, Pennsylvania 23'e karşı 43 oyla kabul ettiler.

68. Federe devlet anayasaları Birleşik Devletler anayasası üzerine nasd tesir icra etmişti?

Bütün federe devletler idare sistemlerini üç kola ayırmışlardı: Teşrii, adli ve icra. Her kolun vazifeleri ayrılmıştı. Bu bölüm federal anayasaya da kondu.

69. Millî hükümetle, federe devletler ve mahallî idareler arasındaki ihtilâfî anayasa nasıl önlüyordu?

Anayasa millî hükümetin kudretlerini tehdit ediyordu. Bunun için milletin icraat sahasını tasrih ediyor, bütün milleti ilgilendirecek meselelerde kongreye, Cumhurbaşkanlığına ve Yüksek mahkemeye verilen yetkileri teker teker zikrediyordu. Federe devleti ilgilendiren meseleler federe devlet hükümetlerine bırakılmıştı. Federe' devlet ve mahalli idareler meselâ mahalli vergilerle, evlenme ve boşanma işleri ile sağlık ve eğitim nizamlarıyla meşgul olurlardı. Federe devletler bu yet

kilerinden bazılarını şehirlere, kasabalara, veya köylere bırakabilirlerdi. Eğer millî kanunlar federe devlet kanunlarıyla birbirini tutmazlık gösterecek olursa, millî kanun esas tutulur. Anayasanın gayesi; halkın haklarına hiç halel getirmeden, millî kanunla federe devlet kanunlarının uyumsuzluklarını önlemektir.

70. Amerikan demokrasisi başka milletler demokrasilerinden hangi hususlarda ayrılır?

Bazı milletlerin, krallıklar dâhil, az çok demokratik idare şekilleri vardır. Birçok hallerde onların krallardan veya asillerden alınmış idareye iştirak hakları vardır. Bu memleketlerde bu haklar ve yetkiler onları güzellikle veya zorla bahşeden krala ait bulunuyordu. Hâlbuki Birleşik devletlerde bu haklar ve yetkiler her zaman halka aitti ve bunları seçtikleri kimselere verirler.

71. Amerikalılar yetkilerini nasıl kullanırlar?

Arzularını temsilcilerine şu vasıtalarla bildirirler: oylar ile matbuat (basın) yolu ile serbest söylevler vererek, toplantı ve dilekçe haklarıyla. Halkın hakiki sesi oy sandığıdır. İyi idare edilen oy yetkisi demokrasinin kudreti ve yetkisidir.

72. Anayasanın başlıca altı temeli hangileridir?

Anayasayı kuranlar şu altı noktada birleşmişlerdi:

Bütün federe devletler müsavi olacaklardır. Millî hükümet bir federe devlete özel bir imtiyaz veremezdi.

İkincisi: İdare sisteminin üç kolu olacaktı: biri kanunlar yapmak, diğeri onları infaz etmek ve ötekisi de adli meseleleri halletmek.

Üçüncüsü: Kanun önünde herkes müsavidir ve zengin, fakir herkes haklarını kullanmakta kanunun himayesini isteyebilir.

Dördüncüsü: Hükümet bir kanun hükümetidir, insan idaresi değil. Hiç kimse kanundan üstün değildir. Anayasa veya kanun müsaade etmedikçe hiç bir hükümet memuru otoritesini kullanamaz.

Beşincisi: Halk anayasayı değiştirmek sureti ile hükümet otoritesini de değiştirebilir. (Bu değişiklik federe devletlerin teşrii meclisleri yolu verdiği, halkın direkt oyları ile seçilmiş senatörlerle yapılır).

Altıncısı: Anayasa, kongre kanunları, muahednameler Birleşik Devletlerde en yüksek belgelerdir. Anayasa ile devlet kanunu uyumsuzluk gösterirse bunu milli mahkemeler infaz edemez. Milli hükümet bir halk hükümetidir, bir federe devlet hükümeti değildir.

73. Anayasa içindeki esaslı fikirler hangileridir?

Şunlardır:

Birincisi: Anayasada belirtildiği gibi halk «daha mükemmel bir birlik» istemişti. Anayasa milli hükümetin maksatlarını teker teker bildirir.

İkincisi: Anayasa son otoritenin halkta olduğunu söyler, onlar bu otoritelerinin bir kısmını milli hükümete bırakmışlardır. Bu otorite Cumhurbaşkanıyla kongre ve federal mahkemeler arasında bölünmüştür.

Üçüncüsü: Anayasa İzah öder milli hükümet nasıl kurulur, millet tekileri, cumhurbaşkanları ve federe hâkimler nasıl seçilirler.

Dördüncüsü: Anayasa Gerek milli hükümete ve gerekse federal hükümete birbirine son verme hakkı tanımaksızın çalışma müsaadesi vermiştir. Keza federe devletlerarasındaki anlaşmazlığı önleyecek hükümleri de ihtiva etmektedir.

74. Konfederasyon maddelerinin tarif ettiği hükümetle anayasanın tesis ettiği hükümet arasında 1 Taşlıca fark ne idi?

Birincisi federe devletler birliği, birlik veya konfederasyondur. Bu suretle o gevşek, gayri şahsî federe devletler karması idi ki, bunlardan her biri birçok sahalarda en üstün kendini buluyordu. Hâlbuki anayasaya göre millet bir halk birliği, şahsî, canlı bir birlik olmuştu ve anayasa yurttaşlığı zümre ve devlet menfaatlerinin üstüne çıkarmıştı ve böylece müşterek talih için çalışan bir millet olarak birleştirmişti.

75. Anayasa ve kanunlar her zaman çoğunluğun arzularını temsil eder?

Anayasa bütün halkın ana haklarını himaye eder. Böyle olmakla beraber anayasaya uygun olarak çıkarılan bütün kanunlar bütün sınıfları memnun edemez ve bazen önemli bir azınlık çoğunluğun arzularını zorla kabul zorunda kaldıklarını hissederler. Bu gibi olaylarda azınlık dâvası için kampanya açmakta serbesttir, mümkün olursa çoğunluğun

desteğini de temin edebilir. On sekizinci anayasa tadilinde, değişmiş çoğunluk hissiyatına uymak için anayasanın bir kısmı değiştirilmişti. Çoğunluk kararının kabulü Amerika politik hayatının esasını teşkil eder.

76. Anayasanın tasdiki nasıl bir sıra takip etmiştir?

İlk tasdik eden Delaware olmuştur. Delaware 7 Aralık 1787 ' de, Pennsylvania 12 Aralık'ta, New Jersey 18, Georgia 2 Ocak, Connecticut. 9 Ocak, Massachusetts 6 şubat, Maryland 28 Nisan, Güney Carolina 23 Mayıs, New Hampshire 21 Temmuz, Virginia 26 Haziran, New York 26 Temmuz, Kuzey Carolina 21 Kasım 1789 ve Rhode Island 29 Mayıs 1789 ' da tasdik etmiştir. New York anayasayı tasvip ettikten sonra New York şehri ilk milli hükümet merkezi seçilmişti. 30 Nisan 1789 tarihinde Washington Cumhurbaşkanı sıfatı ile hizmet yeminini New York şehrinde etmişti.

77. Bir demokrasi otokrasiden ne suretle ayrılır?

Demokrasi seçilmiş otoritelerin yardımıyla doğar ve muhafaza olunur. Otokrasi ise hükümet kuvvetlerinin zora dayanan suistimalde ve çok defa kanlı ihtilâl ve tasfiye hareketi ile meydana gelir ve zorla ve tehditle muhafaza olunur.

78. Aristokrasi nedir?

Aristokrasi öyle bir idaredir ki burada bütün kuvvet ve kudret asil soydan gelen, oldukça münevver bir zümrenin elinde bulunur. Modern politikacılar dilinde, milleti idare edenler aristokrat zümre değildir. Eski yüzyıllarda aristokratla! Yüksek sınıf halkı idi, demokraside onlar hiç bir imtiyaza sahip değildir.

79. Milli sembol olarak niçin kartal seçilmişti?

Kartal büyüklük, asalet, basiret ve cesaretin timsali farz edildiği için olacak ki, Büyük İskender devrinden zamanımıza kadar eski milletler kartalı kendilerine döviz yapmışlardı. Kongre 20 Haziran 1782 de bu timsali kabul etmişti. Philadelphiah William Rarton Birleşik Devletlerde bulunmayan tepeli kartal olmasında İsrar etmişti. Frankin ise bunun bir hindi olmasını tavsiye ediyordu. Nihayet açık baş bir kartal kabul edildi.

80. Bayrak nedir?

Bayrağın genel şekli 14 Haziran 1777 de toplanan kongrede kabul edildi. Bayrağın birer fasıla ile 13 kırmızı beyaz şeritten olmasına ve birliğin de yeni bir manzumeyi temsil eden mavi zemin üstünde 13 beyaz yıldızla gösterilmesine karar verildi. Vermont ve Kentucky'nin de federe devlet olarak kongrece 1 Mayıs 1795 de kabulleri üzerine bayrağın 15 şerit ve 15 yıldızlı yapılmasına karar verildi. Fakat birliğe iştirakler devam ettiği için kanun yeniden değişmesi icap etti. Bu sefer tekrar 13 şeride bölünerek giren federe devlet sayısınca yıldız ilâve edilmesi şeklinde devamlı hüküm kabul edildi. Bugünkü 30 Temmuz 1947 kanunu bayrağı 13 şerit ve 48 yıldızlı olarak kabul etmiştir.

81. Bayrak üstüne ant içme (söz verme) nedir? Ve ne zaman yayılmıştır?

8 Eylül 1892 günü ilkokullarda Kristof Kolomb günü kutlanmak için bir program yapılmıştı. Bunun bir maddesinde bayrağı selâmlamak da vardı ki bunda şöyle deniyordu: «Bayrağıma ve onun mesnedi olan cumhuriyete söz veriyorum; herkes için hürriyet ve adalet ile bölünmez bir vatan». Bu 1924 de ve 14 Haziran 1954 tarihinde başkanın imzaladığı bir kanunla değişmiş ve şöyle olmuştur: «Birleşik Amerika devletleri bayrağına ve onun mesnedi olan cumhuriyete söz veriyorum; Herkes için hürriyet ve adaletle ve Allah'ın iradesiyle bölünmez bir millet.»

82. Bayrağa karşı resmi selâm nasıl olur?

Törenlerde ve geçit resimlerinde bayrak geçerken veya bayrak çekilirken veya indirilirken hazır olanlar bayrağa karşı cephe alırlar ve hazır ol ve selâm vaziyetinde bulunurlar. Üniformalılar sağ ellerini kaldırarak bayrağı selâmlarlar. Üniforma olmadığı zaman şapkalarını çıkararak sol omuzlan hizasında tutarlar. Kötü havalarda şapka kaldırılır ve baş üstünde tutulur.

Şapkası olmayanlar, eğer asker değilseler, sadece dikkat vaziyeti. Alırlar, eğer kara ve deniz askeri veya bahriyeli iseler, bunlar askerî selâm verirler.

Kadınlara gelince bunlar bayrağı sağ ellerini kalplerinin üzerine koymak sureti ile selâmlarla!'

83. Bayrak üzerine ant içerken okullarda kabul edilmiş tören nasıl cereyan eder?

Eğer okul önünde bayrak çekilmesi mutak ise, tören için bu muntazam vaziyette bırakılır. Böyle bir şey yoksa tercihan orta büyüklükte ve kısa saplı bir bayrağı tutmak için bir talebe seçilir. Öğretmenin bir işareti üzerine okullar yerlerinde doğrulurlar ve sağ ellerini kalplerinin üstüne getirirler. Bu duruş esnasında yavaşça ve açıkça sadakat beyanını hep bar ağızdan tekrar ederler. Bu tören çok defa millî bir şarkı ile sona erer.

84. «Old Güory» ismi nereden gelmektedir?

Bunun menşei çeşitli efsanelere dayanır. Yeni gemisi üzerine Amerikan bayrağının çekildiğini görünce aynı zamanda böyle bir beyanda bulunan Driver'e affolunur. Şimdi bu bayrak Washington'da Smithsonian enstitüsünde bulunmaktadır.

85. Birleşik Devletlerin büyük mührü ne zaman kullanılmıştı?

Büyük mühür anayasadan daha eskidir, ilk defa konfederasyonun altında kullanılmıştır. Şimdi bu mühür bazı memurların tayin tezkerelerine, başkanlık beyannamelerine, muahedanelere ve başkanlık muhabere evrakına konmaktadır.

86. Millî tatil günleri varımdır?

Her ne kadar kongre bazı günleri millî tatil günü olarak gösteren kanunlar yapmışsa da teknik olarak federal hükümet tarafından tesis edilmiş millî tatil günü yoktur. Kongrenin kanuni tatil günü tayin etme yetkisi sadece Kolombiya bölgesine münhasırdır. Kongre kanununa göre mütareke ilânı günü Cumhurbaşkanlığı açılış günleri bölgenin tatil günleridir.

87. Bütün millet ölçüsünde hatıra günü var mıdır?

Hayır. Kuzeyde birçok federe devletlerde, menşei General A. Logan'dan alan, bir hatıra günü vardır, ki 1868 den kalmadır ve 30 Mayıs rastlar. Alabama, Florida, Georgia ve Mississipi de 26 Nisan, Carolina' da 10 Mayıs ve Kentucky, Louisiana, ve Tennessee de 3 Haziran hatıra günüdür.

88. Basa devletlerde iki şükran günü kabul edilmiş olması nasıl olmuştur?

Federe devletlerarasındaki harbin sona ermesinden şükran günü yapmak bütün devletler içinde âdet oldu. Kongre cumhurbaşkanının tayin edeceği bir günün tatil günü olmasını kabul etti. Bu yetkiye dayanarak cumhurbaşkanı Kasım ayının son perşembe gününü şükran günü olarak ilân etmiş ve bütün memlekette buna riayet edilmesini istemiştir. 1939 da başkan Roosevelt şükran günü ile Noel arasındaki fasılayı uzatmak için üçüncü perşembe' gününü şükran günü ilân etti. Fakat bu ananevi tarih öyle derin şekilde kök salmıştı ki, birçok federe devletler bu değişikliği reddettiler, bu suretle iki şükran günü vaziyeti meydana çıkmıştır.

89. Ananevi şükran gününe hâlen riayet ediliyor mu?

Ananevi şükran günü, eskisinden hafif bir farkla, Kasım ayının son perşembesi yerine dördüncü perşembe gününe alınmıştır ki bu suretle daima son perşembe gününe tesadüf etmemektedir.

90. Sam Amca yine Birleşik Devle derin resmî sembolü olmakta devam ediyor mu?

Nasıl John Bul İngiltere'yi temsil ediyorsa, halk arasında Sam Amca da Birleşik devletleri temsil eder. Bunun menşei ve kifayeti hakkında, pek çok söylentiler vardır ki birbirini tutmaz. Çok muhtemeldir ki Birleşik Devletler demek olan (United States) kelimelerinin baş harflerinden (Uncle Sam) tabiri çıkarılmıştır. Elimizde bu söylentileri tevsik edecek bir kaynak yoktur; Sam Amca gelenek ile resmileştirilmiştir.

91. Hâlen Birleşik Devletlerin milli marşı nedir?

Kongre 3 Mart 1931 tarihli bir kanunla «Yıldızlarla süslenmiş bayrak» adlı marşın güftesini ve melodisini kabul etmiştir, bu suretle bu bizim milli marşımız olmuştur. Bundan evvel ordumuz ve bahriyemiz resmi servisler için «Yıldızlarla süslenmiş bayrak» marşını kabul etmişti ve «Amerika» ve «selâm kolubiy!» ile birlikte' ağızlarda gezen vatani bir Marş olmuştu., fakat resmi bir müeyyidesi yoktu. Böyle olmakla beraber hem metin bakımından ve hem de melodi bakımından milli marş arasında farklar vardır.

92. Milli marşımızın ilk adı ne idi?

İlk milli marş «Mc Henry kalesinin müdafaası» unvanım taşıyordu. Bunun sözlerini Mc Henry kalesinin İngilizler tarafından bombardımanına bizzat şahit olan, Maryland ve Washington avukatı bulunan Francis Scott Key tarafından 1814 senesinde yazılmıştı. Bu marşın sözleri Havana'da Anacreon melodisine uydurularak ilk defa ağızlarda dolaşmıştı. Çok geçmeden bütün millet çapında yayıldı ve popüler oldu. Yazılmasından itibaren yüz yıl geçinceye kadar millî marş haline konması düşünülmemiştir.

93. «Savunma için milyonlar veririm, fakat haraç olarak bir santim vermem!» sözünü kim söylemiştir?

Mevsuk kaynaklar bu tarihî sözü Harper'e atfederler. 1797 de Fransızlarla bir muahede müzakeresi görüşülürken Taleyrand'ın gizli bir ajanı Amerikalılardan bir rüşvet koparmak istemişti. Fakat Pickney bu teklife : «Hayır, bir tek metelik de vermeyeceğiz». diye cevap vermişti. 18. Haziran 1798 de Marshall Philadelphia'da bir ziyafet vermişti. Burada Harper kadehini kaldırarak demişti ki: «Savunma için milyonlar, fakat haraç olarak bir santim de yok.»

94. «Amerikalılaştırma» tabirini kâm bulmuştur?

John Jay New York valisi olduğu sırada, albay John Trumbulhe yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: «Eğer tabir caizse, ben halkımızı daha ziyade Amerikalılaştırmış görmek emelindeyim. Tam bağımsız bir millet olduğumuzu his edinceye ve bu şekilde hareket edinceye kadar, yabancı entrikalardan ıstırap çekeceğiz.»

95. «Amerikan» kelimesi yalnız Birleşik Devletlere mi aittir?

Hayır. Bu tabir ihtilâlden önce umumileşmiştir. O sırada Avrupalılar bütün Amerikan kolonilerine bu ismi verirlerdi. Bizim çabuk ve geniş ölçüde gelişmemiz bu ismi kolayca monopolize etmiştir. Biz Batı yarım küresinde «Birleşik Amerika Devletleri» adını kullanan tek memleket olmak itibarıyla buna hukuken da hak sahibiyiz. Biz kendimize Amerikalı diyen tek milletiz. Diğer memleketler kendilerini Brezilyalı, vesaire diye çağırırlar.

96. Amerikalıların emantisü nedir?

Bunun metni 1917 senesinde Birleşik Devletler temsilciler meclisi eski sekreteri William Tyler Page tarafından kaleme alınmış ve hükümet komitesince kabul edilerek yayınlanmıştı. 3 Nisan 1918 de Amerikan milleti namına temsilciler meclisi tarafından kabul ve tasvip edilmiştir ki aynen şöyledir:

Birleşik Amerika Devletleri dâhilinde halk için, halk tarafından ve yetkilerinin idare edilenlerin muvafakatleriyle bahşedilmiş, bir halk hükümeti bulunduğuna, cumhuriyet içinde bir demokrasi, birbirlerinden ayrılmaz ve mükemmel bir birlik teşkil eden ve uğrunda Amerikan vatanperverlerinin canlarını ve mallarını feda ettikleri hürriyet, adalet, müsavat ve kardeşlik prensipleri üstünde, bağımsız federe devletlerden müteşkil muazzam bir millet olduğuna inanıyorum ki, onu sevmek, anayasasını desteklemek, kanunlarına itaat etmek, bayrağına hürmet etmek ve bütün düşmanlara karşı onu savunmak vazifemdir.

Memleketimizin cumhuriyet mi, yoksa demokrasimi olduğu çok defa tartışma konusu olmuştur. Yukarıdaki metinde «cumhuriyet içinde bir demokrasi» demekle bu mesele halledilmiştir.

II. POLİTİK AMERİKA

97. Hazine bekçisi tabiri neyi ifade eder?

Bu, devlet bütçesinin israfına karşı şiddetle mücadele eden temsilciler meclisi veya senato üyesine takılmış bir isimdir.

98. Junket (yani seyahat lüpcülüğü) nedir?

Devlet bütçesinden harcırah alarak seyahat eden ve hiç değerli i>ir hizmet görmeyen temsilciler meclisi heyetlerine takılmış bir isimdir. Fakat şunu da bildirelim ki, kendi keselerinden uzun tetkik seyahatim yapan, bir işin tahkiki için devlet bütçesinden harcırah almağa yetkili olduğu halde kendi parasüe gezen kongre üyeleri de vardır. Kongrenin birçok tahkik komisyonları vardır ki, Birleşik Devletler içinde geziye çıkarak Washington'a gitmek kudretinde olmayan kıymetli şahadetle de bulunabilecek vatandaşları dinlerler.

99. Lobbying (yani çıkarılması istenen bir kanunun lebinde veya aleyhinde tesir icra etme) nedir?

Çıkarılması istenen bir tasarının lehinde veya aleyhinde oy vermelerini teminen meclis üyelerine tesir icra etmektir. Bu tabir meclis koridoru anlamından ileri gelmektedir ki milletvekillerini buralarda görüp ikna etmek mümkündür. Esas itibarıyla bu fena bir şey değildir, bu suretle vekilleri önceden aydınlatmak kabil olacaktır. Fakat bazı kudretli ve yağmacı kurulların yapmakta oldukları tesirler vardır ki, arzu edilmez bir şey olduğu neticesini tevlit etmiştir.

100. Meclis kuruluş kanununa göre tanzim edilen (tesirleri menedici) nizamname (kongreye arzuhal verme) hakkı ile nasd telif edilebilir?

(Tesirleri menedici kanun) ister Washington haricinden propaganda sureti ile olsun, ister gizli ajanlar vasıtasıyla, ister Washington'daki açık vekilleri marifeti ile olsun, doğrudan doğruya tefsircileri hedef tutmaktadır.

101. Bahis konusu kanun basın hürriyetini tahdit mi ediyor?

Bu kanun, normal şekilde haberler, başmakaleler, 'tenkitler, ilânlar neşreden bir gazeteyi, hatta bir kanunun kabulünü terviç etse veya aleyhine cephe almış olsa dahi, bu tedbire hedef olmaktan çıkarmıştır, fakat belli bir mesele için kongre üyeleri veya komiteleri önüne çılına faaliyetlerinde bulunmamak şarttır.

102. Bu mevzuatı tatbik hususunda Meclis ve Senato sekreterlerinin rolleri nedir?

Tesircilik (lobbying) işini ücret mukabilinde yapmak isteyenler, kendilerini Meclis ve Senato sekreterlerine kaydettirmelidirler. Meclis ve Senato sekreterleri onların verecekleri malûmatı haftalık Kongre dergisinde neşretmelidirler.

10S. Bu kimseler mevzuata göre nasd hareket etmelidirler?

Bu kimseler (lobbying) maksadı ile iş kabul ederler veya isterlerse hesap tutmak mecburiyetindedirler, beyanları ve makbuzları Meclis sekreterine sunmalı ve sekreterler nezdinde kaydını yaptırmalıdır.

104. Bir (lobby) ci bütün gelirini Meclis ve Senato sekreterine kaydettirmek mecburiyetinde midir?

Hayır. Yalnız (Lobby) cilikten mütevellit gelirini.

105. Kaydını yaptırmadan bir kimsenin bir kongre üyesiyle çıkarılacak bir kanunun lehinde veya aleyhinde bulunmak için görüşmesini bahis konusu mevzuat menediyor mu?

Katiyen hayır! Çıkarılacak bir kanunun lehinde veya aleyhinde tesir icra etmek için para tahsil etmiş olmadıkça kanun tescili şart koymamıştır.

106. «Tecrübe oyu» nedir?

Hakikî oyların nasıl olacağını anlamak için tecrübe seçimidir.

107. Stâm kazanı taktiği nedir?

1912 Cumhuriyet partisi konvansiyonunda başkan seçimi için William Howard Taft'ı destekleyenlerin taktiğini izah maksadı ile Theodore Roosevelt'i destekleyenler tarafından «stim kazanı» taktiği tabiri kullanılmıştı. Bu seçimlerde azınlık kendilerinin güç kullanılarak bir sürü teşkilât ve zoraki parlamento tekniği ile atlatıldıklarını iddia etmişlerdi.

108. «Logroling» (işbirliği) nedir?

Milletvekilleri arasında bir kanun tasarısını desteklemek için yapılan karşılıklı anlaşmadır.

109. «Kızıl tapa» tabiri nereden çıkmıştır?

İngiltere'de çok iş isteyen ve zaman gaip ettiren idari muameleden çıkmış bir tabirdir. Devlet işlerinde çok kâğıt işi isteyen bir muameledir. Resmî kâğıtlar ve dosyalar, vesika tomarları kırmızı mühürle mühürlenip bağlanır ve bir daha açılmaz. Thomas Cariyle tenkit yazılarında kırmızı mühürden çok bahseder.

110. Bordro vatanseverleri kimlerdir?

Federe devletlerarasındaki muharebeler esnasında askerî hizmet-

ten kaçmak için devlet dairelerinde memuriyet arayan kimselere «bordo vatanseverleri» adı takılmıştı.

111. Güney devletleri «Metin güney» unvanını nasıl kazanmıştı?

İç savaşlardan çok sonra, eski köle ticareti taraftarı devletler Demokrat parti listesine oy vermişlerdi. Federal işgalin çekilmesinden ve Güney’de cumhuriyetçi parti hâkimiyetinin nihayet bulmasından sonra bu sağlam ve metin demokrat cephe 1877 de kuvvetlendi. Cumhuriyetçiler ise zenci oyları ile ve Kuzey’den ticaret ve politika maksadı ile gelmiş olanlarla muvazene teminine çalıştılar. «Metin Güney» 1928 senesine kadar politik birliğini muhafaza etti.

112. «Bir şey bilmeyenler» kimlerdi?

1852 de göçmenliği ve hükümet idaresine yabancı memleketlerde doğmuş kimselerin iştiraklerini tahdit maksadı ile gizli bir teşkilât kurulmuştu. Bu kurulda üye olanların çoğu partilerinin programlarını bilmiyorlar, sorulan sorulara «bir şey bilmiyorum» diye cevap verirlerdi. Bu kurul 1856 da gizlilikten çıktı ve «Amerikan partisi» adını aldı. 1860 da ise dağıldı.

113. Yorgan tipi «oy pusulası» ne demektir?

Cumhurbaşkanlığı seçicileri, kongre ve federe devlet meclisleri ve kontluklar makamları için çok uzun listeyi ihtiva eden oy pusulalarına bazen bu nam verilirdi. Orta halli bir seçmeni şaşkırtan bu kadar çok isimleri muhtevi oy pusulalarına reformcular bu adı verirlerdi.

114. «Erkek geyik» ne demektir?

Cumhuriyetçi parti liderliğine muhalefet için, 1912 de Theodore Roosevelt ve senatör Hiram Johnson progressif bir parti olarak «Erkek Geyik» adlı partiyi kurmuşlardı.

115. «Bire karşı on altı» cümlesi nereden çıkmıştı?

1896 da William Mc Kinley’e karşı 1/16 nispetinde serbest ve hudutsuz gümüş para basılmasını tavsiye eden bir programla William Jennings cumhurbaşkanlığına adaylığım koymuştu, yani gümüş altına nazaran on altıda bir fiyatla satın alınmalı ve basılmalı idi. Bu bir seçim kampanyası sözü idi.

116. «Görünmeyen hükümet» sözü nereden geliyor?

Görünmeyen hükümet nüfuzlu adam idaresini anlatır, bu adam resmi bir mevki işgal etmediği halde devlet işlerinin idaresine, yerlerine kendisi tarafından getirilmiş memurlar vasıtasıyla, kuvvetli tesir icra eder.

117. Hangi parti kendi milli konvansiyonunda üçte iki usulünü ihdas etti ve sonradan kaldırdı?

Demokratlar ihdas etti. Cumhurbaşkanı adayının konvansiyon delegelerinin üçte iki çoğunluğu ile seçilmesi usulü 1936 ya kadar devam etti. 1936 da bu usul kaldırıldı ve yerine çoğunlukla kabul edilmesi esası kabul edildi. Cumhuriyetçiler de bu usulü tatbik etmektedirler.

118. «Blok» tabirinin esası nedir?

Blok Fransızca bir tabirdir ve insan ve eşhas topluluğu manasına gelir. Eski Dünyada bunun kullanış yeri bir hükümeti yeniden kurmaktadır. Amerika'da bu tabir ekonomik gayelerle müştereken hareket edecek mümessiller gurubu manasına gelir.

119. Cumhuriyetçi partiden ayrılan «Mugwumps» çiler bu ismi nereden almışlardı?

Bu isim 1884 de Blaine'in cumhurbaşkanlığı kampanyası sırasında alınmıştı. Mugwumps'lar muntazam cumhuriyetçi idiler ,James G. Blaine'in tayininden sonra onlardan ayrıldılar. Missouri senatörü Cari Schutz Mugwumps'lan lideri idi. O günün tantanalı kampanyası sırasında bu tabir şöyle izah ediliyordu: «İddiasından daha zarif kabiliyeti olan kimse.» Borace Porter'de biri «zekâsının üstünde' tahsil görmüş' kim

se» diye tarif ederdi. Hülâsa oyunu Blaine için vermeyenler bu tarzda espri ile karşılaşılırdı.

120. Bir kimse «Salt river»e gittiğini söylerse bundan ne anlaşıyordu?

Salt river suyu Kentucky federe devleti dâhilindeki Ohio nehrine akar, İlk zamanlarda düz dipli kayıklar devrinde, Salt river nehri korsanlarla dolu idi. Pittsburgh'dan ve diğer limanlardan mal yükleyerek gelen gemiler yakalanır ve Salt river götürülür ve bir daha bunlardan

haber gelmezdi. Bu tabir şimdi seçimlerde gaip eden politikacılara bu ad verilmektedir.

122. «Kedi ayaldı» tabiri kimin tarafından popüler hale getirilmişti?

Theodore Roosevelt. Muvazeneli ve cesurane beyanda bulunmaktan kaçman kimseye Roosevelt müstehziyane bu tabiri kullanırdı.

123. Karma liste nedir?

Bilhassa belediye ve adalet seçimlerinde çoğunluk partisine karşı koymak için iki veya daha ziyade partilerin geçici şekilde koalisyon yapmasıdır.

124. «Teveccühe mazhar» çocuk kimdir?»

Cumhurbaşkanlığı için kendi federe devleti delegelerinin desteklediği aday «teveccühe mazhar çocuk» dur. Bu destek çok defa ilk oy pusulasında ifade edilir.

125. Parti sembolleri niçin kabul olunmuştur?

Oy pusulasında, adaylar sütununun tepesinde yer alan parti sembolü ilk önce okuryazar olmayanlara adayların teşhis etme imkânı vermek için konmuştu. Şimdi bu semboller kıskançlıkla muhafaza edilmektedir. Demokratların sembolü eşek ve cumhuriyetçilerin ise fildir.

126. Plebisit nedir?

Plebisit, belli bir mesele üzerinde karara varmak için kullanılan bir halkoyudur. 1851 de üçüncü Napolyon'un iktidara geçmesi Fransa'da plebisitle belli olmuştu. Birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra da plebisite başvurulmuştur. Bu Latince'den alınan bir Fransız kelimesidir. Halkoyu demektir. Biz bunu, hiç manasına bakmayarak, çok kullanırız.

132. Demokratların ve cumhuriyetçilerin eşek ve fil sembolleri ne zaman ve ne suretle kabul edilmiştir?

İlk defa eşek sembolü 15 Ocak 1870 tarihinde Thomas Nast tarafından Harper dergisinde yayınlanan bir karikatürle başlamıştı. Bu ori

jinal karikatürde geçenlerde ölen cumhuriyetçi milli savunma bakanı Edwin M. Stanton' u temsil eden bir «ölu arslanı bir eşek tekmelerken görölmektedir. Bundan sonra Nast bütün Demokrat parti için bu eşek sembolünü kullanmağa başlamıştır.

Eşek sembolünden dört sene sonra Thomas Nast fil sembolünü ortaya çıkarmıştır. Bunların ifade ettikleri mana anlayışa göre değişir. Parti mensuplarına göre, eşek sembolü tevazu ve alçak gönüllölük ifade etmektedir, fil ise zekâ ve kuvveti gösterir.

133. Birleşik Devletlerde «üçüncü parti» hareketleri ine demektir?

Çok uzun seneler Amerikan politikasına Demokrat ve Cumhuriyetçi partiler hâkim olmuştur, öyle ki milli seçimler hep bu iki parti tarafından bölünmüştür. Fakat bu arada büyük ölçüde bağımsız oy da vardır, bu fırsattan faydalanarak çıkan üçüncü partiler bu elemanları desteklemiştir. Umumiyetle üçüncü partiler protesto hareketlerini temsil ederler, Bu kabil partiler reform tekliflerinin kabul edilmesinde müessir olmuşlardır.

134. Üçüncü partiler hakkında bir kaç misal verimlisiniz?

Cumhuriyetçi parti 1856 da Whig unsurlarıyla diğer ufak gurupların birleşmesinden husule gelmiş bir üçüncü parti idi. 1912 de Theodore Roosevelt progressif veya «Bull Moose» (erkek geyik) adlı üçüncü partiyi desteklemiştir, bu suretle Cumhuriyetçileri parçalamış ve Demokrat adayın Başkan seçimlerini kazanmasına sebep olmuştu.

III. ANAYASA

137. Memleketin üstün kanunu hangisidir?

Anayasa ve anayasaya göre hazırlanmış Birleşik Devletler kanunları, Birleşik Devletlerin akdettiği muahedelerdir. Memleketin bütün yargıcıları, münferit federe devletlerin anayasalarına veya kanunlarına hiç bakmadan, yukarıdaki kanunlarla mukayyettiler.

138. 1787 konvansiyonunu ı izhar etliği mevzu bir yeni anayasamı idi?

Mayıs - Eylül Philadelphia konvansiyonu (1787) 1786 da Annapolis'te toplanan ticaret konvansiyonu delegelerinin bir temennisi neticesi

idi. Bu mevcut idare sistemimizdeki mevcut noksanları meydana çıkarıp bir proje hazırlamak amacıyla bütün federe devletlerin temsilcilerinin toplanmasını hedef tutuyordu. Konfederasyon maddelerinin yeniden göz'den geçirilmesine ve bu hususta kongreye bir rapor verilmesine muvafakat etmişti, icap ettiği takdirde hükümet isteklerini ve Birliğin muhafazası için gerekli kayıtları federal anayasaya koymak için teklif hazırlanacaktı.

139. Bağımsızlık beyannamesiyle Anayasanın orijinaleri şimdi nerede bulunmaktadır?

Hükümetlerinin ve bağımsızlıklarının istinat ettiği ana belgelerin asıllarını görmek isteyen vatansızların arzularını tatmin etmek üzere, Cumhurbaşkanı Harding 1921 de Hariciye bakanlığından bu belgeleri alarak Kongre kitaplığına naklettirmişti. Otuz yıl sonra bu belgeler Bureau of Standards tarafından mühürlü bir sandığa yerleştirilmiştir. 13 Aralık 1952 de bunlar milli arşive nakledilmiştir.

140. Anayasa nasıl tadil edilebilir?

Anayasanın tadili, (her iki meclisin üçte iki oy çoğunluğu ile) kongre tarafından veya (mahallî federe meclisin üçte iki oyu ile) konvansiyon tarafından teklif olunabilir. Bu maksat için şimdiye kadar hiç bir konvansiyon toplantıya çağırılmamıştır. Tasdik işine gelince, kongrenin takdirine göre, ya milli meclislerinin veya konvansiyonlarının, (dörtte üç federe devlet içinde) tasdik edilmesi icap eder. Şimdiye kadar memnuniyet hükümlerini kaldıran yirmi birinci tadil yalnız konvansiyonlarca tasdik edilmiştir.

İlk on tadil tatbikatta 1791 de tasdik edilmiş olan orijinal belgenin parçaları idi. On birinci tadil 1795 de ve on ikinci tadil 1804 de tasdik olunmuştur. Bundan sonra altmış sene hiç tadil yapılmadı. Yalnız iç harp bittikten sonra (1865 - 70) de üç tadil tasarısı kabul olundu. Yine uzun bir fasiladan sonra 16. tadil 1913 de meriyete girdi.

141. Haklar beratı (Bili of rights) nedir ?

1791 de kabul edilen Anayasamız ilk on tadili umumiyetle (Haklar beratı) konusu üzerindedir. Filhakika ilk sekiz tadil şahsî haklardan ve bunların tarifinden bahseder. Dokuzuncu ve onuncu tadiller ise federal hükümetle federe devletlerarasındaki münasebetleri tayin eder.

142. Haklar Beratında tasrife edilen haklar nelerdir?

Haklar beratı başlıca kongreye karşı bir takım «yasakları» ihtiva eder, yani teorik bir haklar sıralaması yoktur, bazı haklara temas eden hususlarda kongrenin kanun kabul edememesi esasına dayanan memnuniyetler serisidir. Bu haklar çok tartışma konusu olan din, nutuk ve basın hürriyeti hariç olmak üzere, şunlardır:

Toplanma ve kongreye arzuhal sunma hakkı (1 nci tadil)

Silâh taşıma hakkı (ikinci tadil)

Kanunun tarif ettiği haller müstesna olarak, bir kimsenin evine asker korunasım reddetmek hakkı (tadil 3) (sulh zamanına mahsus)

Yersiz araştırmalara ve müsaderelelere karşı emniyette bulunmak hakkı (tadil 4)

Suçlandırılma hali müstesna, cınai ithamlara cevap vermemek hakkı (5 ta)

Aynı suçtan iki defa tehlikeye konmamak hakkı (tadil 5)

Bir kimseye karşı şahadete icbar edilmemek hakkı (tadil 5) Muhakeme usullerine riayet edilmeden bir kimsenin mal, can ve hürriyetinden mahrum edilmemek hakkı (tadil 5)

Amme menfaati için alman bir hususi malın adilane tazmini hakkı (tadil 5)

Cinayet dâvalarında jüri huzurunda yargılanmak, ne ile suçlandırıldığı kendisine tebliğ edilmek, şahitlerle yüzleştirilmek, şahitleri şahadete icbar etmek, vekil tutmak hakları (tadil 6)

Yirmi doları aşan hukuk dâvalarında jüri mahkemesine başvurmak hakkı (tadil 7)

Fazla kefalet akçası istenmemek, fazla para tazminatı alınmamak ve vahşiyane ve gaddarane cezalara çarpılmamak hakkı (tadil 8)

143. Münferit vatandaşları himaye bakımından Haklar beratının şümulü nedir?

İlk Anayasa tadili şöyle başlar: «Şu hususlar hakkında kongre kanun yapmayacaktır....», ve bundan sonra bütün haklar beratını sıralıyor, Bütün tadiller Birleşik Devletler hükümetinin kullandığı yetkilere

mütevcehtir, ve sadece milli meclis hareketlerine karşı himayeyi derpiş ediyor. Böyle olmakla beraber on dördüncü taddilde federe devletlerin hareket ve faaliyetlerini de şümulü içine almaktadır. Orijinal anayasa ve haklar beratı ferdi hürriyeti ve her kes için beraberliğı birlikte taahhüt etmiştir.

144. Hukuki haklarla hürriyetler arasında bir fark varımdır?

«Hürriyetler» umumiyetle halk lisanında şü anlamda kullanılır: Şahsın malına, canına ve Düşüncelerine hükümet tarafından keyfi müdahalede bulunulmaması halidir. Haklar ise bütün memleket halkının anayasa ve kanunlar ile emniyet altına alman sarıh haklardır. Bu itibarla bunlar tabii hukuk silsilesinden gelen tabii haklarına tearuz edebilirler.

145. Haklar beratı hangi ön tipten alınmadır?

Bu sayılan haklardan bir kısmı ta 1215 tarihli Magna Charta'ya kadar gider, fakat diğlerleri İngilizlerin Hak talepnamesine (1628), ve haklar beratına (1869) varmaktadır. Bundan sonra Hak talepnamesi ve sekizinci (vahşiyane ve anormal tecziye, müfrit para kefaleti ve tazminat hak kındaki) taddil gelir. Bu berat ev sahibenin haberi olmadan içine asker ikamesini, belli bir suçla itham edilmeden tevkifi ve normal yargılamayı emreder.

149. Haklar beratında formüle edilen haklardan hangisi yalan zamanlarda gelişmiştir?

Basın hürriyeti. Bu hak on sekizinci asırda halâ terazinin kefesinde bulunuyordu. 1734 de New York'ta matbaacı Beter Zinger dâvası hür basın için önemli bir zafer olmuştu. O ispat etti ki, hakikat 'iftira dâvasında bir müdafaadır.

147. Haklar beratının bu kadar önemli olduğı anlaşıldığına göre, bu haklar anayasa orijinalinde niçin yer almamıştır?

Hatırlarda olduğı üzere anayasa konvansiyonu tarafından kurulmuş olan federal hükümet sayılan yetkilerden yalnız birisi idi. Yani yeni hükümet milli ölçüde, kendi hakları içinde hâkim vaziyette olan federe devletler tarafından iktisap edilmiş bazı yetkilerle teşhiz edilmek ihtiyacında idi. O zaman umumi hissiyat yeni hükümete yetki vermenin

gerekli olmadığı merkezinde idi. Hatta Hamilton dâhil olduğu halde bazıları hükümete yetkiler vermenin zimmi müdahale teşkil edeceği kanaatinde idiler ve bu sahada federal işleme kapalı olan tüzükler tesisine yol açabileceğini düşünüyorlardı.

148. 1789 anayasasına ek yapılması teklif edilmişken, reddedilen hangi haklardı?

Teklif edilen haklar beratına dâhil 1 ve 2. guruplardakiler reddedilmişti. Bunlardan birinci gurup meclisin nüfus temsil nispeti idi. İkincisi ise kongre üyelerinin tazminatını tebdil edecek mahiyette hiç bir kanun temsilciler seçiminden sonraya kadar mer'i olmayacaktı. Bunlardan birincisi bir federe devletin tasdiki reddetmesi yüzünden akim kalmıştı.

149. Haklar beratının anayasaya alınmasını hangi federe devletler teklif etmişti?

Massachusetts, Güney Carolina, New Hampshire, Virginia, New York, Kuzey Carolina ve Rohde Island federe devletleri.

150. 1937 tarihine kadar haklar beratını tasdik etmemiş devletler var mı idi?

Haklar beratının yüz ellinci yıl dönümü münasebetiyle bunları tasdik etmemiş üç federe devlet yani Connecticut, Georgia, ve Massachusetts, bir buçuk yüz yıldan beri anayasanın bir parçasını teşkil eden on anayasa ekini kabul ve tasdik etmişlerdir.

151. Mademki haklar beratı ile garanti edildiği şekilde (süratli yargılama) bir imtiyazdır, hiçin o halde çok adalet, uzayıp gidiliyor?

Yüksek mahkemenin işaret etmiş olduğu gibi, bu lisan pek tabii olarak nispi sürati hedef tutuyor. Umumi maksat aşikârdır, fakat mehiller ve gecikmeler buna engel olur ve olayların şekline tabi kalır.

152. Anayasadan, kanunlardan ve Birleşik Devletler muahedelerinden mütevellit olmayan hakların infazı sebebiyle ne gibi şartlar altında bir kimse federal mahkemelere başvurabilir?

Çeşitli yurttaşlık hallerinde. Anayasamızın III. maddesi, 2. ci fık

rası hükümlerine göre, çeşitli federe devlet yurttaşları arasındaki anlaşmazlıklarda, dâva sebebi esas itibarıyla federe mahkeme yetkisine tabi olmasa dahi, federal mahkemeler görevlidirler.

Filhakika bu gibi dâvalarla federal mahkemeler o kadar sıkıntılı duruma düşmektedirler ki kongre mahkemelerin salahiyyetli olacakları dâva konusunu 3.000 dolara çıkarmak zorunda kalmıştır.

153. Tevkifinin kanunsuz olduğunu düşünen bir kimsenin buna karşı ne hakkı vardır?

Anayasanın 1. maddesinin 9.cu fıkrası diyor ki: «İsyân ve istilâ gibi anayasanın gerekli kılacağı olağan üstü haller bulunmadıkça, «Habeas Korpus» müzekkeresi imtiyazı esirgenmeyecektir. «Yani tevkif edilen kimse, kendisinin bir mahkeme huzuruna çıkarılmasını tevkifhane şefine emreden bir müzekkere çıkarması için hâkime müracaat edebilir ve tevkifinin kanuna uygun olup olmadığı bu mahkemede meydana çıkar. Şahsî hürriyet hakkının tahakkukunu temin etmesi sebebiyle bu hak çok mukaddes ve önemlidir.

154. Orijinal anayasanın himaye ettiği ve sıraladığı medeni haklar nelerdir?

Anayasa birinci maddesinin 9. fıkrası kongreyi, bir kimseyi medeni haklarını kullanmaktan menedici kanunlar kabul etmekten menetmiştir. 10. fıkrası ise aynı memnuniyeti federal devlet meclislerine de yüklemiş ve buna mukavele mükellefiyetlerini ihlâl edici kanunları da ilâve etmiştir.

155. Mahkeme huzuruna getirilen «medeni haklar dâvaları» hangileridir?

1883 de yüksek mahkeme huzurunda bir gurup dâvalar hakkında kararlar alınmıştı. «Birleşik Devletler bölgesindeki bütün fertler» için kongrenin garanti ettiği 1875 medeni haklar kanununa göre bu dâvalar mahkeme huzuruna getirilmişti; kongre bununla otel ve tiyatro imtiyazlarından, vesairenden herkesin tam ve müsavi şekilde faydalanmasını esas tutuyordu. Mahkeme kararı bu kanunu anayasaya aykırı kabul etmiş ve bu kabil hakların medeni haklar değil, belki sosyal haklar olduğunu belirtmiştir.

156. Anayasamızın jüri usulü ile yargılanma garantisi memleketin her tarafındaki mahkemelerde uygulanmak tamıdır?

Hayır. Bu anayasa hükümleri sadece federal mahkemelerde uygulanır. Memleketteki mahkemelerin büyük çoğunluğu federe devlet mahkemeleridir, bu mahkemelerde anayasanın garantisi kanunlara uygun şekilde yargılama usulünün tatbikidir. (Anayasa 14. ek). Yüksek mahkeme, gerek hukuk ve gerekse ceza dâvalarında jüri sisteminin lüzumlu olmadığına karar vermiş bulunuyordu.

157. Anayasamızın mahkemelerde jüri sistemini garanti etmiş olduğuna göre, bütün jüri heyetlerinin on iki kişiden (kadın veya erkek) mürekkep olması icap etmez mi?

Hayır. Gerçi jüri sistemine göre, yargılamada on iki kişilik jüri heyetini kast etmiştir. Fakat memleket içindeki mahkemelerin büyük çoğunluğu federe devlet kanunlarına göre görev yapar ve bu mahkemelerde yalnız «kanunî yargılama usulünün tatbiki» garantisini haizdirler. Anayasada sarîh surette jüri sisteminin uygulanması mahkemeler içindir. (Anayasanın 6 ve 7. ekleri, madde IH, fıkra 2).

158. Hürriyetle serbestlik arasında bir fark varımdır?

Anayasada her iki tabir de kullanılmıştır.

159. Birleşik Devletler yurttaşı olmakla federe devletler yurttaşı olmak arasında ne fark vardır?

Ne anayasa ve ne de her hangi bir kongre kanunu on dördüncü anayasa ekinde Önce Birleşik Devletler yurttaşlığı ile federe devlet vatandaşlığı. Arasında hiç bir tefrik yapmamıştır. Fakat bu anayasa eki kabul edildikten sonra yurttaşlık durumu şöyle ölmüştür.: Bir kimse' ve doğuşla veya sonradan iktisap suretiyle birleşik devletler vatandaşlığını iktisap eder; bir kimsenin federe devlet vatandaşlığını kazanabilmesi için o devlet bölgesinde ikamet etmesi icap eder.

160. Herhangi bir ırka mensup kimselerin Birleşik Amerika Devletleri tabiiyetine geçmeleri önlenmiş midir?

Hayır. 27 Haziran 1952 tarihli muhaceret ve tabiiyet kanunu bildiriyor ki hiç kimsenin ırkî, durumu, cinsiyeti veya aile statüsü sebebiyle tabiiyete alınması önlenemez, engellenemez.

161. Atalarının yaptıkları suç sebebiyle masum çocuklarının cezalandırılması derpiş eden bir kanun varımdır?

Ataları tarafından yapılmış cinayetler ne kadar korkunç dahi olsalar, bu sebeple çocuklarının itham edilmesi anayasanın maddesi, 3. fıkrası, 2. bendi tarafından önlenmiştir.

162. Kongrenin kan gütme şekline müsait bir kanım çıkarmasını, önleyen kimdi?

Bu hususta anayasa şöyle diyor: Hıyanet suçlusunun cezası çocuklara sirayet etmeyerek ve suçlu hayatta olmadıkça emvali de müsaderede edilmeyecektir.

163. Hıyanet suçu ile itham edilen bir kimseye karşı anayasanın himayesi nedir?

Anayasanın... Maddesinin 3. fıkrası sadece hıyanet suçunun tarifini (Birleşik Devletler aleyhine harp açılmasına sebep olmak veya onun düşmanlarıyla birleşmek ve onlara, yardım ve konfor temin etmek şeklinde) yapmakla kalmıyor, aynı fiilin iki şahidi tarafından teyit edilmedikçe veya suçlu açık mahkeme huzurunda itirafta bulunmadıkça mahkûmiyet kararının verilmemesini de emrediyor.

164. Sonradan vatandaşlık iktisap edenler asli vatandaşlarla aynı; haklara sahip olurlarım?

Evet. Yalnız vatandaşlığı sonradan iktisap edenler cumhurbaşkanı olamazlar.

165. «Sükûnetle toplantı yapmak ve hükümete arzuhal sunmak» haklarından bahseden ilk anayasa eki birden fazla hakkımı derpiş etmektedir?

Burada iki ayrı hak bahis konusudur: (1) haklı ve kanuni maksatlarla toplantı yapmak, (2) şikâyetleri hükümete arzuhâle sunmak. Bazı dikkatsizce yazılmış eserlerde, bu pasajın arasında bir koma bulunması sebebiyle, burada sadece bir tek hakkın, yani toplantı yapmak ve arzuhal sunmak hakkının bahis konusu olduğu belirtilmektedir. Bir dâva münasebeti ile tartışma konusu olan bu mesele hakkında yüksek mahkeme kanaatim şöyle izhar etmişti: Haklı bir maksatla toplantı yapmak hür

bir memlekette her zaman bir vatandaşlık hakkıdır, ve hükümete arzuhal vermek için toplanmak da Birleşik Amerika Devletleri vatandaşlarının himaye edilmiş haklarındandır.

166. Kurulacak milli meclisin şekli hakkında anayasa konvansiyonunda bir mesele çıktımı?

31 Mayıs 1787 de konvansiyon önüne getirilen ilk meselelerden biri de bu idi. O zaman federe devletlerden ikisinin (Georgia ve Pennsylvania) yalnız birer kamaralı meclisleri vardı ve diğer federe devletlerin çoğunda da senato üyelikleri için mülkiyet şartları temsilciler meclisindik neden daha ağırdı; öyle ki senato umumi görüşe göre mülkiyeti temsil etmekte idi 21 Haziranda mesele son şeklini aldı, iki kamaralı meclis lehinde 7 oy, aleyhinde üç oy verilmiş ve bir oy da çekimser kalmıştı.

167. Anayasanın bir parçasını teşkil eden anayasa ekleri ne zaman meriyet mevkiine girer?

Ekler anayasanın şart kıldığı dörtte üç oy çoğunluğu ile federe devletlerin tasdik ettikleri tarihten itibaren meriyet mevkiine girer. Devlet sekreterliğince bu hususta yapılacak yayınlama tarihi dikkate alınmaz. Meselâ on yedinci anayasa eki otuz altıncı devlet (Connecticut) tarafından tasdik edildiği 8 Nisan 1913 tarihinde meriyete girmişti, hâlbuki devlet sekreteri Bryan bunu ancak 31 Mayıs'ta yayınlamıştı. Bu gibi hallerde yayın şöyle yapılır: «Yukarıdaki ek Birleşik Devletler anayasasının bir parçası olarak bütün gaye ve maksatlar için muteberdir».

168. Bir anayasa eki federe devletler tarafından tasdik edilmek üzere ne kadar bekler?

Yüksek mahkeme, bildirmiştir ki «tasarı sunulduktan sonra makul bir müddet içinde tasdik edilmelidir.» On sekizinci anayasa eki sunulduğundan beri tasdik için bir müddet bırakılmasını kongre itiyat etmiş bulunuyor. 18, 20, 21 ve 22. ci anayasa eklerinde bırakılan tasdik müddeti yedi sene idi, fakat «makul müddetin» ne olacağı tasrih edilmiş değildir.

169. Hizmet müddetleri hakkındaki anayasa eki nedir?

Anayasanın bir parçası olmak üzere yeter sayıda federe devlet tarafından tasdik edilmiş olan 6 Şubat 1933 de devlet sekreterliğince ya-

yınlanmış olan yirminci anayasa eki. Bu ek, diğer muhteviyatı arasında, cumhurbaşkanının ve başkan yardımcısının hizmet müddetlerinin 20 Ocak öğle vakti ve temsilciler meclisi üyelerde senatörlerin 4 Mart yerine, 3 Ocak öğle vakti sona ereceğini ve kendilerinden sonra gelenlerin işe başlayacaklarını bildiriyordu. Bu ekten önce kongre (anayasanın 1. madde, 4. fıkrası gereğince) aralık ayının ilk pazar ertesi günü senelik toplantısını yapardı. Yeni milletvekillerinin müddeti eskiden 4 Martta başlıyordu. Bundan şu çıkıyordu ki, seçimde gaip eden milletvekilleri yetkili olmadıkları müddet içinde hizmete devam ederlerdi. Yirminci anayasa eki, halkın en son seçtiği milletvekillerini temsil etmeyen bir kongre ile teşri konusu tamamıyla yoluna girmiş olmuyordu. Şimdi 1933 den beri birçok toplantılar kasım ayı genel seçimlerinden evvel durdurulmamaktadır.

170. Cumhurbaşkanını ile başkan yardımcısının hizmete başlama tarihlerini değiştirecek bir anayasa ekine neden ihtiyaç vardı?

Anayasa cumhurbaşkanı ile başkan yardımcısının hizmet müddetlerini dörder sene, senatörlerin altışar sene ve temsilcilerin ise ikişer sene olarak tespit etmişti. Bunlarda yapılacak tarih değişikliği yerlerine geleceklerin hizmet müddetlerine tesir edecekti. Bu değişiklik için anayasanın da tadil edilmesi gerekli idi. Bu anayasa tadili başkan Franklin D. Roosevelt ile başkan yardımcısı John N. Garner'in ve bu devredeki senatörlerle temsilcilerin hizmet müddetlerini kısaltmıştı.

171. Anayasa politik partileri de derpiş etmişimdir?

Politik partiler ta on sekizinci yüz yılda mevcut olmakla beraber bunların o zamanki itibarları pek zaittir. Anayasa kurucuları cumhurbaşkanlığı seçimlerini politik partiler tesirinden uzak tutmak için özel bir seçim koleji ihdasına çalışmışlardır. Federe devletler teşri meclisleri bu kolejin üyelerini seçeceklerdi.

172. Amerika'da politik partilerin temelleri nereye dayanır?

Anayasanın kabulünden sonra dokuları gevşek ve fakat birbirlerinden büsbütün farklı iki politik zümre doğmuştu. federalistler, anti federalistler.

Bunlardan birincisi deniz ticaretini gemi nakliyatım ve mali müesseseler! temsil eden, anayasanın tesisi bakımından gevşek kurucu

zümresindendi. Başında bulunduğu maliye vekâletine garantisiz yetkiler ekleyen Alexander Hamilton'un idaresindeki federalistler hizbi hükümet idaresiyle beraber oldular.

Fabrikacı lığı ve köle ticaretini temsil eden Jefferson ve Madisor.

liderliğindeki hizip ise Hamilton tedbirlerinin aleyhinde idi.

1793 de hizipler kristalize olarak iki millî parti doğmuştur. Bu tarihe kadar kongre üyelerinin çoğu hiç bir bloka bağlı değildi ve mülki meclis adaylarının çoğu şahsi' meziyetleriyle ve mazideki hizmetleriyle kampanyaya girmiş insanlardı.

Fakat Fransız ihtilâlindeki terör meydana çıkınca Amerikalılar kendileri için iki politik dünya felsefesinden birini seçmek zorunda kalmışlardır. Fransa'daki yıkılış bir çok Amerikalılara krallıkla cumhuriyetçilik, dindarlıkla dinsizlik ve nizamla anarşi arasındaki kesin mücadeleyi gösterdi.

Umumiyetle ihtilâli kötü görenler federalistlerle birleştiler, Güneyliler ise köle ticaretini meşru addetmekle beraber çokları hür düşünceli ve dindar olduklarından ihtilâlin müfrit hareketlerini küçümsediler ve anti-federalistlere katıldılar.

Görülüyor ki, Fransız ihtilâli Amerikan politik partilerinin durumlarını tespit etmiştir.

173. İlk ana partiler hangileri idi?

Federalistler ve Cumhuriyetçiler.

Alexander Hamilton başkanlığındaki federalistler milli meclisin ve anayasanın liberal kuruluşunu hedef tutan bir politikayı güdüyorlardı: Thomas Jefferson'un idare ettiği muhalefet ise cumhuriyetçi veya demokrat olarak tanınmıştı ve bunlar anayasanın dokunulmazlığı ve federe devletlerin haklarını savunuyorlardı.

Federalist parti tatbikatta 1812 harbim müteakip ortadan kalkmıştı. Ve bunun yerini Milli Cumhuriyetçiler ve Wig'ler almıştı. Wig partisi de 1852 de dağıldı ve bugünkü cumhuriyetçi parti 1854 de teşekkül etti.

1856 da bu partinin ilk cumhuriyetçi adayı John J. Fermont olmuştu. Ripon, Wisconsin, Exeter, ve New Hampshire bu ismi ilk defa kendilerinin almış olduklarını ileri sürdülse de 6 Temmuz 1854 di

Jackson, Michigan federe devlet konvansiyonunca «Cumhuriyetçi» ismi resmen kabul edilmişti.

İlk Jefferson cumhuriyetçi partisi hizipler koleksiyonu olarak meydana çıkmıştır. Andrew Jackson'un idaresindeki bu guruplar demokratik cumhuriyetçi unvanını taşıyordu ve çok geçmeden bu unvan kısaltılarak bugünkü demokrat parti meydana gelmiş oldu.

174. Politik partiler hür hükümet için lüzumlu mudurlar?

Evet. 1787 anayasası politik partileri derpiş etmemiştir. Filhakika o zamanlar politik partiler çok mahzurlu görülüyordu.

Zaman zaman vuku bulan suiistimallere rağmen politik partiler halk hissiyatını kayıt ve teyit edici vasıta olarak kendilerini göstermişlerdir.

Hükümet prensipleri üzerindeki halk anlaşmazlıklarından doğarlar. Bu suretle demokratik hükümetin (yani halk hükümetinin) muvaffakiyetle çalışması üzerinde müessir olurlar. Birleşmiş bir hükümet bir parti hükümeti değildir.

IV.KONGRE

175. Kongre nedir?

Birleşmiş Devletler kongresi milli hükümetin teşri branşındır. Bu da ayrıca iki branştan tereküp eder: Senato ve temsilciler meclisi. Bunun mevcudiyeti, otoritesi ve salâhiyet hudutları anayasanın birinci maddesinde gösterilmiştir ki aynen şöyle başlar: «Buradaki bütün teşrii yetkiler senato ile temsilciler meclisinden mürekkep Birleşik Devletler kongresine verilecektir.»

176. Niçin senatoya «üst kamara» ve temsilciler meclisine «alt kamara» denir? Hakikatte bir kamara ötekinin üst veya altında mıdır?

«Üst» ve «Alt» tabirleri iki kamaralı meclisin iki branşına işaret için kullanılır; üst kamara sayıca daha az ve sırada daha üstündür. Böyle anayasa dışı üst ve alt kamara tabirlerinin kullanılması da eski devirlere kadar ve' Britanya parlâmentosundaki iki meclisin lortlar kamarası ve avam kamarası diye anıldıkları zamanlara kadar gider.

Her iki kamaranın sosyal mevki bakımından birbirlerinden farklı oluşu lortların avam kamarası üyelerinden rütbece üstünlüğü bunun sebebini teşkil eder. Fakat bunların kongre kamaralarına tatbikatında böyle farklar mevcut değildir. Ve keza hükümet projemizde bu çeşit önem farkı da yoktur.

177. Senatörler ve temsilciler nasıl seçilirler?

Kongre tarafından tespit edilen günde, yani çift rakamlı senelerde kasım ayının ilk pazartesi gününden sonraki ilk salı günü halk 0501 ile seçilirler. Yalnız Maine federe devleti bundan müstesnadır. Burada kongre üyeleri kasım ayı yerine eylül ayında seçilirler.

Bu umumî seçimlerde seçmen ehliyeti, federe devletlerin diğer birçok branşlardaki seçmenlik ehliyetinin aynıdır. Anayasa sadece bu husustaki federe devlet seçim mevzuatını kabul etmekle iktifa ediyor.

178. Kongrede hizmet müddetti ne kadardır?

Kongre tek rakamlı senelerin 3 Ocak gününde açılır ve yaptığı normal veya özel oturumların sayısına bakılmayarak iki sene sürer. Her sene kongre normal bir oturum yapmalıdır.

179. Kongrenin bir oturumu ne demektir?

Bir kongre oturumu hem senatonun ve hem de temsilciler meclisinin mevcut işleri tedvir maksadı ile yaptıkları oturum demektir. Zaman zaman başkan her iki kamarayı veya yalnız bir tanesini toplantıya çağırabilir.

180. Oturumun uzunluğu hakkında tespit edilmiş bir müddet var mıdır?

Evet. Anayasanın yirminci ekine göre: kongre normal olarak 3 Ocakta başlamak üzere senelik oturum yapmalıdır. Teşrii kurul kanunu ise, daha fazla tafsilât vererek, harp ve olağanüstü haller müstesna, son temmuzdan daha geç olmamak şartı ile kongrenin senelik oturumuna bir tatil koymasını emreder.

181. Kongrenin oturum halinde olduğu zamanlar her İM kamara ne zaman toplanır?

Toplantı saatini her kamara kendisi tespit eder. İç tüzüğe göre kamara öğleyin saat 12 de toplanır ve öğleden sonra saat 5 veya 6'ya kadar oturum devam eder.

182. Kongre üyesi ne demektir?

Kongre üyesi ya senatonun veya temsilciler meclisinin bir üyesidir. Böyle olmakla beraber senatonun üyesine senatör ve temsilciler meclisinin üyesine de kongre üyesi denmektedir.

Meclis üyesinin resmi unvanı «kongre temsilcisidir.

183. Delege ile komiser arasında ine fark vardır?

İlk zamanlar teşkilatlı her Birleşik Devletler bölgesi Aanuna göre temsilciler meclisine delege seçmek hakkına sahipti. Bu delege mecliste oturmak ve müzakerelere iştirak etmek hakkını haizdi, fakat oy kullanamazdı.

Meclis tüzüğüne göre bu delegeler ve Porto Rico komiseri ek üye ve komite sıfatı ile mecliste hizmet ederler ve tarım, silahlı kuvvetler, iç işleri ve sair komitelere alınırlar.

Alaska delegesi de deniz ticaret ve balıkçılık filosu komitesinde görevlenir. Bunlar buldukları komitelerde konuşma ve tartışmalara iştirak ederler ve fakat oy kullanamazlardı. Bugün yine Alaska ve Hawaii'de delegeler mevcuttur. Eskiden Birleşik Devletler kontrolü altında iken Philipine'lerin ve Porto Rico'nun komiserleri vardı, 4 Temmuz 1946 dan beri yalnız Porto Riko'nun bir komiseri kalmıştır.

184. Kongredeki bir delegenin ve komiserin aldıkları maaş ne kadardır?

Esas itibariyle kongredeki bir delegenin veya komiserin aldığı miktarını ayındır, fakat Alaska delegesiyle Porto Riko Komiserininin beher mil başına 20 sent hesabıyla toptan birer yolluk almaları kanun icabıdır.

185. Her federe devletin 'temsilciler meclisinde ve senatoda kaç üyesi varılır?

Anayasaya göre her federe devlet senatoya iki üye gönderme yetkisine sahiptir. 1950 nüfus sayımına göre, federe devletlerin nüfusları nispetinde temsilciler meclisine gönderecekleri mümessil sayısı şöyledir: Alabama 9, Arizona 2, Arkansas 6, California 30, Colorado 4, Connecticut 6, Delavvare 1, Florida 8, Georgia 10, Idaho 2, Illinois 25, Indiana 11, Jowa 8, Kansas 6, Kentucky 8, Louisiana 8, Maine 3, Maryland 7, Massachusetts 14, Michigan 18, Minnesota 2, New Jersey 14, New Mexico 2, New York 43, North Carolina 12, North Dakota 2, Ohio 23, Oklahoma 6, Oregon 4, Pennsylvania 30, Rhode Island 2, South Carolina 6, South Dakota 2, Tennessee 9, Texas 22, Utah 2, Vermont 1, Virginia 10, Washington 7, West Virginia 6, Wisconsin 10, Wyoming 1.

186. Birleşik Devletlerin senatörleri ve temsilciler meclisi üyeleri devlet memuru sıfatını haiz midirler?

Dar manada yalnız cumhurbaşkanının tayin etmiş olduğu kimseler, mahkemeler, vekâletler ve müesseseler mensupları devlet memurudurlar. Fakat bu tabir çok defa kongre üyelerini de içine alır.

Anayasa; kongre üyeleriyle diğer dairelerdeki arasında esaslı fark gözetmiştir. Anayasanın 11. maddesinin 4. fıkrası bildirir ki: «Cumhurbaşkanı, başkan yardımcısı ve amme hizmeti gören bütün Birleşik Devletler memurları itham edilebilirler.» Burada kongre üyeleri sarih surette ayrılmışlardır.

Anayasanın VI. maddesi anayasaya muzaheret yeminine tâbi tutulacakları sayarken, federe devlet meclis üyelerinden ayırmak suretiyle, 'bilhassa senatörleri, tensililer meclisi üyelerini ve federe devletin olsun federal idarenin olsun, bütün idari ve adli memurları bahis konusu etmektedir.

187. Bir suçla itham edilme memuriyetten uzaklaşma demek midir?

Herkesin kanaati hilâfına suçla itham edilme memuriyetten uzaklaştırılma demek değildir. İtham edilme sadece hıyanet, rüşvet ve diğer cinayetler veya kabahatlerle suçlamaktır ve bunu yargılama safhası takip eder. Birleşmiş milletlerin cumhurbaşkanı, başkan yardımcısı,

ve bütün devlet memurları itham edilebilirler, fakat mahkûm oluncaya kadar hizmetten çıkarılamazlar.

188. Hangi hükümet organ itham yapar?

İtham yetkisi yalnız temsilciler meclisindedir.

189. İtham dâvalarına temsilciler meclisi bakabilir mi?

Bütün ithamlarda yargılama yetkisi yalnız senatodadır. Mahkûmiyet için mevcut senatörlerin üçte iki oy çoğunluğu şarttır.

190. İtham mahkemesi sıfatıyla oturum yaptığı zaman senatoya kâra başkanlık eder?

Anayasaya göre: Birleşik Devletler cumhurbaşkanına karşı itham bahis konusu ise Birleşik Devletler başyargıcı ve bütün diğer meselelerde, ister başkan yardımcısı ister muvakkat başkan olsun, senatonun kendi başkam riyaset eder.

191. İtham edilen suçlunun jüri heyeti tarafından yargılanmasına müsaade edilir mi?

Anayasa III. madde, 2. fıkra, 3. bendinde itham dâvasında jüri heyetine ihtiyaç görmüyor ve diyor ki: «Bütün cinayet dâvaları, itham dâvaları hariç, jüri marifetiyle rüyet olunur». Bu madde federal mahkemelerdeki cinayet dâvalarında tatbik olunur.

192. Amerika'da itham edilen cumhurbaşkanı kimdi?

Andrew Johnson. 1868 de senatoda yargılanmış ve bir tek oy farkıyla beraat etmişti. Kansas senatörü Edmund Ross'un oyu suçlu kararını beraat tahvil etmişti.

193. Kongre üyeleri de itham edilebilirler mi?

Muhtemelen hayır. Yalnız bir defa 1798 de senatör Blount adlı bir üyeye karşı itham müessesesi harekete geçmişti. Dâva senatonun önüne daha gelmeden senatör istifa etmişti. Senatonun salahiyetsizlik karan vermiş olmasına rağmen fikir ihtilâfı baş göstermişti. Böyle olmak

la beraber geçen yüz elli sene zarfında hiç bir üyeye karşı itham müessesesi işlememiştir.

Her kamara üçte iki oy çoğunluğu ile kendi üyesini hıyanet, cinayet veya huzur bozuculuk suçlarından dolayı mahkeme takibatına tabi tutulan bir üyesini meclisten çıkarabilir.

194. Kongre üyeleri nasıl ant içerler?

Senatörler ve temsilciler meclisi üyeleri şu şekilde ant içerler:

«Birleşik Devletler anayasasını yabancı ve yerli bütün düşmanlara karşı müdafaa edeceğime ve buna sadakat ve bağlılık göstereceğime ve bu mükellefiyeti zihnimde hiç bir şey gizlemeden ve saklamadan yapmakta olduğuma ve başlamak üzere olduğum görevleri güzelce ve sadakatle yapacağına resmen yemin ederim. Allah yardımcı olsun».

195. Meclis üyelerinin ne gibi imtiyazları vardır?

Anayasa diyor ki: «hıyanet, cinayet ve huzur bozuculuk dâvaları müstesna olarak bütün meselelerde tevkiften varestede tutulacaklar ve ilgili kamara oturumlarına devam ettikleri müddetçe ve buraya girerken veya buradan çıkarken ve meclisteki bir konuşma ve tartışmadan dolayı, sorguya çekilemeyeceklerdir.»

196. Milletvekillerinin resmi işlerini yürütmek üzere daireleri ve yazıhaneleri varımdır?

Spiker ile parti liderlerinin meclis binasında daireleri vardır, 435 temsilcinin de meclisin 150 yarda güneyindeki iki binada münferit yazıhaneleri vardır. Bunlar hava fena olduğu zaman veya caddelerde trafik çok yüklü olduğu zaman meclis binasına özel bir yoldan varırlar.

96 senatör ile başkan yardımcısının da mecliste senato kısmının bulunduğu tarafın 150 yarda kuzey doğusundaki binada daireleri vardır. Yazıhanelerinden süratle meclise gelebilmek için senatörlerin tek raylı bir elektrikli trenleri de vardır.

197. Meclis üyeleriyle misafirler «için mecliste lokanta varımdır?

Evet. Kongre binasının hem senato ve hem temsilciler meclisi kanatlarında müsait fiyatlarla yemek temini mümkündür.

Kongre normal şekilde öğle vakti toplantı yaptığı için üyeler yemeklerini toplantı fasılalarında veya kendilerinin vücutlarına ihtiyaç duyulmayan zamanlarda yerler. Eğer onların hazır bulunmadığı zaman bir oya başvurulmak icap ederse ziller derhal çalmağa başlar, oydan evvel derhal üyeler meclise girerler.

Buna ek olarak senatonun ve temsilciler meclisinin yazıhanelere tahsis edilmiş binalarında da üyelere ve kongre memurlarına mahsus lokantalar vardır.

198. Bir vatandaş kongre önünde görüşlerini nasıl ele aldırabilir?

Birleşik Devletler anayasası diyor ki: «sükûn içinde halkın toplantı yapma hakkını ve dileklerini izah maksadıyla hükümete arzuhal verme hakkım ihlâl edecek mahiyette kongre' kanunlar yapmayacaktır.» Kongrenin sicil dairesinde gelecek arzuhâlin kayıt ve tesciline mahsus özel bir yer ayrılmıştır, bunlar tetkik için özel bir komiteye havale olunur. Sicil dairesinde istidayı yazan ismi, muhteviyatının özeti ve havale edilen üyenin ismi kayıt ve zapt olunur.

199. Bir kimse kongre üyesiyle nasıl muharebe eder?

Eğer meclis toplantı halinde ise mektubunu doğruca kongreye gönderir. Oturum halinde değilse ikamet yerine yazar.

200. Eğer kongre üyesi bir kadınsa ne şekilde hareket eder?

Temsilciler meclisinde ona «kadın üye» denir. Anayasanın tabiri ise «kongre üyesidir.

201. Mektubuna cevap almak isteyen bir kimse zarfın içine pul koymaktadır?

Meclis üyesinin tamamen resmi mahiyetteki muharebesi posta puluna tabi değildir. Kanun bu meseleyi şöyle halletmiştir:

Üyeler ve delegeler kendi etiketleriyle resmi bir daireyi veya özel bir şahsı ilgilendiren meselelerde postalarını ve resmi daire işi hakkındaki muhabere evrakını ücretsiz gönderebilirler. Hizmetleri sona ermiş üyelere 30 Temmuz tarihine kadar puluz gönderme imtiyazından faydalanabilirler.

202. Bir üye ile başka bir üyenin seçmenlerinden bir kimse arasındaki muhaberede kongrenin itiyat ettiği nazikâne usul nedir?

Eskiden kendi seçim bölgesi dışındaki bir seçmenden mektup alan bir üye bunu mektubu yazanın bölgesini temsil eden üyeye gönderir ve yapılan işlemi mektup sahibine de bildirirdi ve ayrıca bu şekilde hareketin onun işini çabuk ve tesirli surette halledeceği ilâve olunurdu. Bu hareket tarzı zamanla çok kötüye kullanılmıştır. Aynı veya civar federe devlet üyeleri arasında bu şekilde işlem vardır, fakat gönderilen yazıya üye tarafından şöyle bir de beyan eklenir : «Hürmetle sunuldu ve fakat bir işlem yapılmadı».

203. Meclis oturum halinde iken bir mebus telefona nasıl çağırılır?

Eğer aranan üye demokratsa meclisteki demokrat vestiyerinden, cumhuriyetçi ise cumhuriyetçi vestiyerinden aranır. Telefon servisinde birçok genç vardır, aranan üyeyi derhal haberdar ederler.

204. Kongre oturumlarındaki konuşmaları ziyaretçilerin dinlemelerine müsaade edilir mi?

Evet. Her iki kamaranın ziyaretçilere mahsus galerileri vardır. Her iki kamaranın başkanları ziyaretçilerin kontrolleriyle ödevlidirler. Uygunsuzluk görüldüğü takdirde galeriler boşaltılır. Keza senato icra bir oturum yaptığı zaman yine galeriler boşaltılır.

205. Galerilerde alkışa müsaade olunur mu?

Hangi şekilde olursa olsun nümayiş yapmak memnudur. Bazı hallerde mümessiller galerideki kalabalığa önem verirler, zaman zaman kongrenin tutumunu tasvip veya âdemi tasvip mahiyetinde çılgınlıklar atarlar, bunlar genel efkârın barometresi gibidir. Fotoğraf çekmek yasaktır. Filimler galeri muhafızlarınca müsadere olunur.

206. Kongre kamaralarına galeriler niçin yapılmıştır?

Tartışma ister müsait, ister gayri müsait olsun, oturum olayının tam surette yayılması için yapılmıştır. Bu münasebetle bütün federe devletler teşri meclisleri de ziyaretçiler ve seyirciler için aynı kolaylıkları temin etmek suretiyle, kongre örneğini tatbik etmişlerdir.

207. Kongre müzakerelerini elde etmek için basın nasıl hareket eder?

Basın, radyo, televizyon ve periyodik dergiler için özel yerler ayrılmıştır.

208. Kongre haberlerini almak için ne kadar gazete, radyo ve dergi muhabiri gelir?

Seksen dördüncü kongreye gönderilen muhabir sayısı 1.300 idi.

209. Senatodakiler şalilerin görevleri nelerdir, temsilciler meclisindekilerden farkları nelerdir?

24 kişiden ibaret olan senato postaları (uşakları) bir oturumda, öğleden evvel saat 9.5 dan itibaren vazifeye girerler ve ta paydosa kadar görevleri devam eder. Meclis binasıyla senato yazıhane binası arasında postalık yaparlar. Yemekten sonra iki uşak vestiyerin iki kapısı önünde bekler, birkaç tanesi de vestiyerdeki telefonlara cevap vermekle meşgul olur. Ötekiler de bir senatörün ihtiyacı halinde, tasarı ve rapor suretleri, su vesaire gibi çeşitli maddeleri hemen koşup getirmek için koridorda hazır beklerler.

Bu görevlerine ek olarak her uşak çeşitli dosya vesaire ile dolu belli miktarda dosya dolabını da muhafaza eder.

Temsilciler meclisinin elli uşar ise 9.45 de göreve başlarlar. Bunlar da meclis binasıyla yazıhane binaları arasında postalık yaparlar. Oturum esnasında kamaranın arka köşesindeki sıralar üstünde oturarak emir beklerler. Bazıları telefon odasında görevlidirler, diğer bazıları da üyelere tasarı ve rapor taşırlar.

Senatonun, temsilciler meclisinin ve yüksek mahkemenin uşakları için Kolombiya ilkokulları idaresinin murakabesi altında kongre kütüphanesinde özel bir okul açılmıştır. Bu okulun masrafları kongrenin özel masraflar hesabından sağlanır.

210. Yabancı şefler kongrede konuşabilirler mi?

Evet. Fransız Generali ve devlet adamı Marauis de Lafayette'in kongre önüne çıktığı 1824 den beri kongre dünyanın her tarafından birçok cumhurbaşkanları, kralları, başbakanlar yabancı meclis üyelerini, hariciye bakanlarını ve genel valileri dinlemiştir,

211. Yabancı diplomatların kongre müzakerelerini dinlemelerine müsaade edilir mi?

Evet. Hem senatoda ve hem temsilciler meclisinde yabancı diplomatlar için özel galeriler vardır.

212. Yabancı gazete muhabirleri kongreyi seyredebilirler mi?

Evet. Fakat bir yabancı memleket muhabirinin kongrede seyirci galerisine girebilmesi için hem Washington'daki kendi memleketinin sefaretî ve hem de bizim hariciye vekâletimizce müracaatı tasvip edilmiş olmalıdır.

213. Meclis üyelerinin toplantı salonunda şapka giymeleri yasak

Mıdır?

Britanya parlâmentosundaki sisteme uyularak 1837 tarihine kadar kongre üyelerinin şapka giymelerine müsaade edilirdi. Fakat bir tarihten sonra temsilciler meclis salonunu terk edinceye kadar üyelerin şapka giymeleri kongrece yasak edilmiştir.

214. Kongre üyelerinin alacakları ödenek bazı görevlere görevli tayin edilir?

Bir kongre üyesinin sarîh surette ayrılmış görevi yoktur. Başka bir yerde görevlenmiş olmadıkça veya hasta bulunmadıkça, kongre üyesi oturumda hazır bulunmalıdır,

Meclisin idare amiri, başka' bir 'görevi 'olmadıkça' veya hastalanmış '

Olmadıkça, gelmeyen üyenin yevmiyesini kesmeğe yetkilidir.

215. Ölen veya istifa eden bar üyenin maiyetindeki kimsenin derhal işine son verilir mi?

Hayır. Bir senatörün ölümü veya istifası üzerine maiyetinde çalışan kimseye halefi gelinceye kadar hizmette kalma müsaadesi verilir. Onun halefi ekseriya federe devlet valisi tarafından tayin olunur. Temsilciler meclisinde ise ayrılan üyenin maiyeti seçimle yenisi gelinceye kadar yerinde kalır.

216. Senatoda ve temsilciler meçi sinde salonların tahsisi mutadımdır?

Evet, Umumiyetle. Pek nadir hallerde temsilciler meclisi, üyelerin törenlerde buldukları zaman, salonun kullanılmasına müsaade eder.

217. Bir politik parti kongredeki partilileri üzerinde nasıl bir kontrol icra eder?

Bugünkü ana partiler şunlardır: Demokratlar ve Cumhuriyetçiler.

Bunlar gurup ve toplantılarla kontrollerini yaparlar. Demokratlar parti gurup toplantısı yaparak muayyen bir tasarı için üyeyi lehte oy vermeğe bağlarlar. Böyle olmakla beraber eğer münasip ve yeter derecede sebep mevcut ise üye itiraz edebilir. Üyeyi bağlamak için üçte iki bir çoğunluk temin edilmesi şarttır.

Cumhuriyetçilere gelince bunlar gurup toplantısı yerine parti konferansı yaparlar. Parti teşkilâtına ait olmayan işlerde üyelerini bağlayamazlar.

218. Parti lideri nedir?

Bir çoğunluk lideri ve bir de azınlık lideri vardır. Salondaki konuşmalar sırasında, mutad olarak, demokrat veya cumhuriyetçi diye konuşulmaz, çoğunluk ve azınlık diye hitap edilmesi daha nazikâne telâkki edilir. Çoğunluk liderinin nüfuzu elbet daha büyüktür, çünkü onu destekteydi üye sayısı daha ziyadedir.

Liderin görevleri çoktur. Parti müzakerelerini hep o idare eder. Parfüm programını ve politikasını o ortaya koyar. Teklif edilen tasarılar hakkında tasvibini veya itirazını ve partinin tercih edeceği şekli o bildirir. Teşrii programların geliş ve gidişini ve zamanlarını da çoğunluk lideri tayin eder.

219. Kongrenin her iki kamarasındaki çoğunluk liderleri senatoca veya teşrii meclteceñv seçilirler?

Senato ve meclisteki çoğunluk liderleri kamaraların memuru değildir, üye sayısı o esnada üstün olan partinin malıdır. Anayasaya göre her kamara kendi memurlarını seçer, fakat liderler kamaralarca seçilmeyip parti gurubunda veya konferansında seçilirler.

220. Senatoda ve temsilciler meclisindeki idare amirlerinin görev ve yetkileri nelerdir?

İdare amirlikleri Britanya parlamentosundaki benzeri teşkilattan intikal etmiştir, idare amiri başlıca meclis disiplin şefidir, her şeyden önce salonda nizamı temin etmekle ödevli ve yetkilidir. Temsilciler meclisinde özel bir görev sembolü vardır: cop. İdare amirinin ayrıca milletvekillerinin aylıklarını ve yolluklarını dağıtmak ta ödevidir.

Her iki idare amirinin (senatonun ve temsilciler meclisinin) mecliste ve etrafta huzur ve sükûnu temin sorumlulukları da vardır. Kamaraları için idare hizmetleri görürler, mubayaa memurluğu yaparlar ve hülasa kamaraların ihtiyaçlarını ve isteklerini tamamen yerine getirmekle mükelleftirler.

Ve nihayet idare amirleri, başkanların idare ve nezaretleri altında, gelmeyen üyeleri devama zorlarlar.

221. Devam etmeyen bir senato veya meclis üyesine meclise devam için emir verebilir mi?

Zorlama yoktur. Üyesinin hazır bulunmasını isteyen bir kamara normal olarak bu üyeden resmen gelmesini talep eder. Eğer üye bu talebi ret ederse, hazır bulunmasını isteyen kamara üyenin gelmesi hakkındaki kararını öteki kamaraya gönderir. Bu hale çok ender rastlanır.

222. Bir kamara üyelerinin öteki kamara tartışmalarından söz açması caiz midir?

Temsilciler meclisinde senatodaki konuşmalar bahis konusu edilebilirse de senato hareketlerinin veya üyelerinin tenkit edilmesi caiz değildir. Senatoda da usul böyledir.

223. Kongre müzakereleri yayınlanır ve muhafaza edilir mi?

terai oturumdaki senato zaptı müstesna, bu zabıtlar oturumun diğer belgeleriyle birlikte yayınlanır. İcraat oturum zaptına gelince, senato kararıyla mahremiyet kaldırılmadıkça, bunlar neşredilmez. Senato 9 Mart 1901 tarihine kadar olanların basılmasına 1910 da karar vermiş, şimdi bu tarihe kadar olan zabıtlar neşredilmiştir. Fakat mahremiyet kaldırılmadığı için bunlar halka açık değildir.

Bu zabıtlarda tabii konuşmalar değil, sadece parlamento işlemi kayıtlıdır. Müzakereleri aynen ihtiva eden ek zabıtlar ayrıdır. Meselâ şöyledir: Kongre yıllığı 1789-1824, müzakere zabıtları 1824-1837, kongre yıllığı 1833 - 1873, ve nihayet 1873 den günümüze kadar olan kongre müzakereleri.

224. Kongre zabıtları neyi ihtiva ederler?

Kongre zabıtlar her iki kamara salonlarında yapılan beyanların ve konuşmaların stenografiyle tutulan kayıtlarını tam surette ihtiva eder, her meselede yapılan oya müracaatlarda bunlara dâhildir. Zabıt eklerine gelince bunlara söylenmeyen ve fakat zabıtlara konmasına müsaade; edilen materyal konur. Zabıt bir gün evvelki kongre faaliyetlerinin hülâsasını ve gelecek teşrii programı ve tasarlanan komite faaliyetinin listesini de ihtiva eder.

Zabıtlar on beş günde bir hükümet matbaasında bastırılır. Günlük zabıtlar bir endeks taşıyan kâğıt kapaklara sarılıdır. Her oturum için münasip büyüklükte ciltlenmiş baskılar da vardır.

225. Bir tiye gazete ve postalama ücreti olarak bir ödenek kar mı?

Resmi işler için mahdut bir pul ödeneği müstesna, hiç bir ödenek almaz. Resmi muhabere pula tâbi değildir. Diğer muhaberelerin de posta ücreti kendi tarafından ödenir. Resmî işlerde senatörlerin ve temsilciler meclisi üyelerinin aldıkları telgraf ve uzak mesafe telefon ödenekleri pek azdır.

226. Bir kongre üyesi, Birleşik Devletler dâhilinde posta ile gönderebileceği herhangi bir şeyi, posta ücreti vermeden ecnebi memleketlere de gönderebilir mi?

Evet, müttekabiliyet kaydıyla şu memleketlere: Bolivia, Canada, Chiie, Colombia, Costa Rica, Cuba, Dominican Republica, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Mexico, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, El Salvador, Uruguay, ve Venezuela.

Bu imtiyaz hava postalarına şamil değildir.

227. Kongre otoritesi hazırlık seçimlerini.1 tanzimine de şamil midir?

Uzun yıllar anayasadaki seçim tabirini yüksek mahkeme yalnız son umumi seçiml eri kast ettiği şeklinde tefsir etmişti ve 1921 de meşhur Newberry dâvasında (256 U. f. 232) kongrenin hazırlık seçimlerinde kampanya masraflarını ayarlamayı deruhte etmesini anayasaya uygun olmayan bir hareket diye karara bağlamıştı. Fakat şimdi bu görüş değişmiştir. Kongreye temsilci serime işinin ayrılmaz parçası olarak federe devlet kanunlarına göre yapılan hazırlık seçimleri anayasanın 1.ci maddesinin 4.cü fıkrasına göre kongre ayarlamasına tabidir.

228. Kongrenin bir parti tarafından ve hükümetin başka bir parti tarafından tutulduğu zamanlar olmuş mudur?

Muhalef parti tarafından kontrol edilen bir kongre ile çalışmak zorunda kalan cumhurbaşkanı yalnız Eisenhower değildir. Bu vaziyette paralel olarak 1943 da başkan Truman idaresi de vardır. 1930 da başkan Hoover idaresi zamanında demokratlar temsilciler meclisinde çoğunluk kazanmışlardı. Bundan sonra 1932 de demokratlar senatoda da çoğunluk kazanmışlardır.

229. Filibuster inedir?

Filibuster tabiri orijinal olarak Amerika da ki İspanyol kolonilerini yağma eden bir kaçakçı için kullanılıyordu. Baha sonra bu memleketlerde huzur ve sükûn temini için bunlar tarafından silahlı guruplar sevk olunuyordu. İşte tabirin menşei budur, yani teşrii meclis içinde organize engelleri ifade eder. Üzerinde tartışma yapılan bir tasarrının yürümesini geciktirmek veya önlemek amacıyla (senatoda) konuşma hürriyetinden^ pervasızca faydalanılmaktadır.

230. Filibuster taktığının meclisler üzeri uleki tesiri nedir?

Oy birliği alınmadan hiç bir mümessil temsilciler meclisinde bu saatten fazla konuşamaz. Filibuster'cilerin tek metodu mevcut kadroyu zorlamaktır.

231. Senato Filibuster karşılamak için nasıl tedbir almaktadır?

Senato 1917 de senato tüzüğünün bir parçası olmak üzere «Kapatma tüzüğü» denilen bir tasarı kabul etti. 1949 da tekrar tadil edilen bu

tüzüğe göre senato tam kadrosunun üçte iki oyu ile müzakereye son verebilmektedir. On altı senatör müzakerenin kifayeti talebiyle bir arzuhal sundukları takdirde senato bundan sonraki ikinci takvim günü öğleden sonra saat birde arzuhali oya sunar. Eğer müzakerenin kapanması halinde üçte iki oy çoğunluğu husule gelirse, bundan sonra hiç bir senatör bir saatten fazla konuşamaz. Eğer müzakerenin kapanması aleyhinde senatoda üçte bir oy husule gelirse, konuşmak isteyen senatörler sayısı yeter derecede ise filibustering sona erdirmek imkânsız olur.

232. Kongre tarihçesinde filihuster konuşması en uzun süren kimin nutkudur?

Oregon senatörü Wayne Morse 24/25 Nisan 1953 de Tideland's tasarısı hakkında 22 saat 26 dakika konuşmak, suretiyle bütün senato rekorlarını kırmıştır. Bundan evvelki konuşma rekoru 15 saat 35 dakika idi ve senatör Huey Long 1953 de NRA'nın tevsii hakkında konuşmuştu. Yalnız şunu da kaydedelim ki, ta 1908 de senatör E. G. Texas federe devleti temsilciler meclislide devamlı olarak 29 saat konuşmuştu.

233. Bir kişinin fil i büste r yapması bir tek senatörün devamlı surette konuşması demek midir?

Hayır. Bu çok karışıklık uyandıran bir noktadır. Söz hakkını alan bir senatör, bir şey sormak için arkadaşına teveccüh etmek veya nisap aramakla bu hakkı gaip etmiş olmaz. Filhakika bir filibusterde teknik bir sürü parlamenter incelik vardır, bunların hepsi de hiç konuşma hakkım zaman alıcı ve tesirlidir.